

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maja Mastnak

FENOMEN ŽIVEGA ŠČITA V IRAKU 2003

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Maja Mastnak

Mentorica: red. prof. dr. Ljubica Jelušič

FENOMEN ŽIVEGA ŠČITA V IRAKU 2003

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

FENOMEN ŽIVEGA ŠČITA V IRAKU 2003

Do nenasilnega odpora ljudstva zoper vladajoče sile ali grožnje je v zgodovini prihajalo že mnogokrat. Po mnenju Gandhija, Luther Kinga in Sharpa lahko s tovrstnim organiziranim vedenjem pridemo do pozitivne rešitve, saj nasilje povzroči le še več nasilja. Podobno je razmišljal tudi Kenneth Nichols O'Keefe, ki je ob grožnji ZDA, da bodo napadle Irak, sprožil pobudo »Živi ščit«, s katero naj bi množica tujcev zaščitila iraško ljudstvo pred agresijo ZDA, usmerjeno proti režimu Sadama Huseina. A odziv ljudi zaradi slabe organiziranosti in zapletov ni bil množičen, v Iraku pa iniciativa »Živi ščit« ni prepričala, zato je prihajalo do samoorganiziranja drugih skupin, med njimi tudi četverice slovenskih aktivistov v t.i. skupini Balkan sobranje. Aktivisti so v Iraku pripravljali različne demonstracije in direktne akcije, s katerimi so dosegli predvsem pozornost medijev ter posledično ljudi po svetu obveščali in ozaveščali o stanju v tej državi in domnevno zgrešeni politiki ZDA. Navkljub temu, da fenomen živega ščita kot način upora pomeni branjenje ljudi z lastnimi telesi v času agresije ali vojne, do tega v Iraku ni prišlo, saj je večina aktivistov državo zapustila pred napadom ZDA 20. marca. Je pa iniciativa brez dvoma pustila precejšen vtis in nakazala možnost aktiviranja ljudi na tak način tudi v prihodnosti.

KLJUČNE BESEDE: ŽIVI ŠČIT, NENASILJE, IRAK, PACIFIZEM, O'KEEFE.

THE PHENOMENON OF HUMAN SHIELD IRAQ 2003

Non-violent resistance or actions are common in world's history. This kind of strategy has been used due to social changes or to revolt violence. Gandhi, Luther King and Sharp were determined that symbolic protests, economic or political non-cooperation, civil disobedience and other methods, without using violence can be more successful. In the year 2003 when United States of America were threatening to invade Iraq because of Sadam Hussein's regime, American veteran Kenneth Nichols O'Keefe started initiative called »Human Shield«. His idea was to activate a crowd of volunteers to travel to Iraq with intention of acting as human shields – to protect Iraqy people and their property upon American bombs. The organization was very bad and many activists organized themselves apart O'Keefe initiative. Among them, there were also four Slovenians who were known as »Balkan sobranje«. They prepared various demonstrations and direct actions and were also deployed to strategic locations throughout Baghdad. But only few stayed during the bombing campaign. At the end I can conclude that this was not a real phenomenon of human shield. However, activists made important step forward to the future of non-violent actions.

KEY WORDS: HUMAN SHIELD, NONVIOLENT ACTION, IRAQ, PACIFISM.

KAZALO

1. UVOD.....	5
2. NASILJE ALI NJEGOVA ALTERNATIVA – NENASILJE.....	10
2.1 Nasilje kot fizični napad na človeško bitje.....	10
2.2 Alternative uporabi sile in vrste nenasilnih akcij.....	13
2.3 Promoviranje miru in nenasilja ter mirovniška gibanja.....	16
2.4 Zgodovinski primeri nenasilnega odpora.....	17
3 GLOBALNA CIVILNA POBUDA ZOPER AGRESIJO NA IRAK	
ALIAS »ŽIVI ŠČIT«.....	19
3.1 Pojavljanje pojma živi ščit.....	19
3.2 Agresija na Irak – marec 2003.....	21
3.3 Pobuda Kennetha Nicholisa O'Keefa.....	22
3.4 Udeleženci pobude.....	23
3.5 Slovenska akcija Balkan sobranje.....	25
3.6 Klasifikacija organiziranih akcij.....	26
4 »ŽIVI ŠČIT« SKOZI OČI SLOVENSКИH AKTIVISTOV.....	32
4.1 Zakaj odločitev za odhod kot mirovni aktivist v Irak?.....	32
4.2 Slabi odnosi in samoorganiziranje od pobude »Živi ščit«.....	35
4.3 Izpostavljanje lastnih življenj za življenja drugih.....	39
4.4 Ocena uspešnosti oziroma neuspešnosti.....	41
5 SKLEP.....	44
VIRI.....	49
PRILOGE.....	53

*Non-violence is the law of
the human race and is infinitely freater than
superior to brute force.
(Mahatma Gandhi 1967).*

*Ljudje ustvarjamo in spreminjamo
svet – ne orožje.
Orožje uporabljajo zgolj tisti,
ki so pozabili misliti in preizpraševati.
(Marta Gregorčič 2007).*

1. UVOD

Oboroženi spopadi, vojne in konflikti so sestavni del zgodovine človeštva. Uporaba orožja je v nekaterih državah postala celo vsakdanja praksa, a kot se je pokazalo že mnogokrat doslej, nasilje le malokrat reši konflikte, večkrat jih le še poglobi. Vedno naj bi namreč obstajala alternativa. Dejstvo pa je, da so konflikti neizogibni, včasih so celo dobrodošli, saj lahko pripomorejo k boljši rešitvi in morda vzpostavitvi drugačnega, uspešnejšega odnosa ali morebiti celo kvalitetnejšega sistema. Poraja pa se vprašanje, kako se jih človeštvo loteva reševati.

Ne orožje, temveč nenasilne akcije. Že desetletja, stoletja in tisočletja obstajajo ljudje ali skupine, ki zagovarjajo mirno reševanje sporov. Mnogokrat pa se zgodi, da politika, ki kroji sedem milijardno človeštvo in oblikuje globalni svet, pravzaprav ne želi mirne rešitve. Kljub drugačni retoriki in zagotovilom je uporaba sile večkrat prav v interesu vladajočih. V zgodovini se je pokazalo, da so predvsem manjše skupine ljudi in nevladne organizacije tiste, ki zagovarjajo in si prizadevajo na drugačen, miroljuben način priti do rešitev, predvsem pa aktivno posegajo v okolje.

Prav poskus nenasilnega zoperstavljanja »velikim« silam, ki posedujejo ogromen arzenal, je tema moje diplomske naloge. Vse od konca leta 2002 je bila namreč v središču pozornosti svetovne javnosti država v Perzijskem zalivu – Irak. Po desetletjih vladavine Sadama Huseina je le-ta s svojim domnevno nedemokratičnim režimom in domnevnim razvojem orožja za množično uničevanje postal svetovni sovražnik številka ena. Varnostni svet Organizacije združenih narodov (VS OZN) je 8. novembra 2002 sprejel resolucijo o razorožitvi Iraka,¹ po kateri so bile zagrožene »resne posledice« Iraku, če bo še naprej kršil

¹Resolucija VS OZN - SC RES 1441 (2002)

njena določila. Združene države Amerike (ZDA) in še nekatere članice VS OZN so takšen sklep interpretirale kot dovoljenje za vojaško intervencijo.

Ob stopnjevanju ameriških priprav na vojaško intervencijo v Iraku se je vse bolj slišal kritičen glas mednarodnih nevladnih in mirovniških organizacij ter skupin. Sprva so po svetu potekali množični protesti, s katerimi so ljudje izkazovali veliko nasprotovanje morebitni vojaški akciji na Bližnjem vzhodu. Kaj kmalu pa so se v Irak že odpravili prvi mirovniki. Inicijativa po nasprotovanju t.i. »koaliciji voljnih«, ki naj bi posredovala zoper Sadama Huseina, je bila vse bolj množična. Predvsem v medijih, še posebej pa na svetovnem spletu, je odmevala pobuda nekdanjega ameriškega marinca Kennetha Nicholasa O'Keefa, ki je somišljenike pozval, naj se mu pridružijo v Iraku in preprečijo novo humanitarno in globalno katastrofo. Tako se je začela pobuda »Živi ščit« (ang. *Human Shield*)².

Različni aktivisti in mirovniki z vsega sveta, med njimi tudi štiri Slovenci, so se odzvali pobudi in odšli v Irak, kjer naj bi s svojimi lastnimi telesi preprečili agresijo na to državo. Kot se je med razvojem dogodkov in tudi po njihovi vrnitvi izvedelo, situacija ni bila rožnata, »živi ščitniki«³, kot bi jih lahko poimenovali, pa tudi niso bili najboljše pripravljene, organizirani, kaj šele enotni. Kaj se je dogajalo do takrat znotraj skupine kakšnih 300 do 600 mirovnikov v Iraku, ko je ameriški predsednik George W. Bush 20. marca 2003 zaradi domnev, da iraški predsednik Sadam Husein skriva orožje za množično uničevanje in ne spoštuje resolucij VS OZN ter predstavlja grožnjo mednarodni skupnosti, ukazal napad na Irak, je predmet mojega raziskovanja.

Tema moje diplomske naloge bo raziskati fenomen Živega ščita v Iraku leta 2003 in nenasilnega poskusa preprečitve vojaškega posredovanja. Zanima me predvsem delovanje nekaj sto aktivistov v Iraku, njihova organiziranost ter seveda namen in konec koncev učinek ali uspešnost akcije. Že v zgodovini so se namreč pojavljale nekatere podobne misije, ki so verjele v to, da je mogoče z nenasilnim ukrepanjem spreobrniti sovražnikov namen ali pa preprečiti nadaljevanje nasilnih dejanj, čeravno ta grozi ali celo uporabi nasilna sredstva in je pri tem oborožen.

Na račun »živih ščitnikov« je bilo, predvsem v medijih, slišati ogromno kritik glede njihovega »pravega« namena odhoda v Irak. Kresala so se mnenja, saj naj bi si omenjeni aktivisti želeli le pozornost, izpostavljanje v medijih ter posledično dobrega zaslužka. Zatorej

² Besedno zvezo »Živi ščit« bom v nadaljevanju uporabljala, če ne bo drugače zapisano in posebej opozorjeno, za fenomen iz leta 2003 in v smislu lastnega imena, ki so si ga nadeli mirovni aktivisti. Zatorej ga bom vselej zapisovala v navednicah.

³ Besedno zvezo »živi ščitniki« in »ščiti« bom uporabljala zato, ker so se aktivisti, ki so se odzvali omenjeni iniciativi, sami tako poimenovali v člankih in intervjujih.

želim tudi skozi oči samih udeležencev raziskati ozadje dogajanja pred odhodom, v Iraku in ob odhodu nazaj v domovino ter morebitno spreminjanje njihovih prepričanj ob razpletu dogodkov. So se počutili nemočne ali so morda menili, da je njihovo delo brezpredmetno? Kdo so sploh bili ljudje, ki so odšli v Irak in od kod ideja oziroma motiv? Kaj so dejansko počeli, da bi uresničili svoj ultimativni cilj – preprečitev oborožene intervencije na Irak? Kako so sodelovali s tamkajšnjimi oblastmi in kako so jih sprejeli Iračani? Zakaj niso ostali dlje časa? In konec koncev, zakaj tujci postavljajo na kocko svoje lastno življenje za življenja drugih? To so glavna raziskovalna vprašanja, ki so se mi porodila in na katere želim odgovoriti v diplomski nalogi.

Problematika se mi zdi zelo zanimiva, saj se dandanes nasilje po svetu stopnjuje navkljub temu, da se prepričanje in zavedanje o pomembnosti sožitja in mirnega reševanja sporov precej bolj poudarja kot npr. pred 20 leti. Verjamem, da je možno vsakodnevne konfliktna situacije rešiti na miren način, povsem druga stvar pa je zoperstavljanje vladam ali pa subjektu v mednarodni skupnosti, ki razpolaga z orožjem, pa naj si bodi konvencionalnim ali pa z orožjem za množično uničevanje. Sprašujem se, v kolikšni meri in ali sploh je možno z nenasilnimi sredstvi ustaviti svetovno velesilo v njeni nameri, da uporabi vsa sredstva, ki so na razpolago.

Po mojem mnenju je tovrstno raziskovanje še posebej pomembno, saj v slovenski literaturi najdemo le malo del, člankov ali objav, ki bi se ukvarjale z nenasilnim odporom oboroženim silam. Za razliko od tega lahko v svetu najdemo precejšnje število raziskovalcev in družboslovcev ter mirovnikov, ki opozarjajo na neuporabo sile in iščejo alternative nasilju. Menim, da bodo v prihodnosti tudi slednje pridobivale na pomenu in morda celo preprečile pobijanje več tisočih nedolžnih.

Diplomsko delo je sestavljeno iz petih vsebinskih sklopov. V uvodnem delu je predstavljena osnova diplomskega dela: pojasnjen je osnovni namen naloge, vzroki za izbiro teme, navedena je osnovna hipoteza ter obe izvedeni hipotezi, razložen je metodološki aparat pa tudi ovire in težave, s katerimi sem se soočala. Drugi del naloge se osredotoča predvsem na nekatere teorije nenasilnega odpora, zgodovinske primere tovrstnega odpora in vrste nenasilnih akcij, tretji del govori o dejanski »misiji Živi ščit«. V slednjem gre predvsem za predstavitev ljudi, ki so se odpravili v Irak z namenom, da s svojimi telesi zaščitijo civiliste in civilne objekte, njihovo organiziranost, medsebojno povezovanje in sodelovanje pa tudi težave, s katerimi so se soočali. Glede na to, da osrednji del temelji predvsem na poročanju medijev in analizi člankov ter agencij, je četrti del namenjen konkretnim pogovorom s slovenskimi udeleženci »Živega ščita« v Iraku. V sklepu bom nalogo kratko povzela ter

potrdila oziroma zavrnila hipoteze in podala pogled na prihodnost ter morebitno novo pojavljanje tovrstnih akcij.

V mojem diplomskem delu sem si postavila kar nekaj vprašanj in posledično več hipotez. **Osrednja hipoteza** se glasi: *V Irak so pripadniki »Živega ščita« odšli, da bi brez orožja s svojimi telesi preprečili agresijo »koalicije voljnih« oziroma ob morebitni vojaški akciji zaščitili civilne objekte in iraške civiliste, hkrati so želeli svetu pokazati, da stanje v Iraku ni takšno, kot ga prikazujejo nekatere države na čelu z ZDA, ter pokazati solidarnost z Iračani, a svojih namenov niso uresničili, saj so od tam odšli še preden so koalicijske sile 20. marca 2003 napadle Irak.*

Tej osrednji hipotezi sem dodala še dve, ki se neposredno navezujeta nanjo. In sicer:

1. *Aktivisti, ki so prišli v Irak, so se kljub obljubam, da bodo brezpogojno ščitili civiliste in objekte, ob vse večjih grožnjah zbal za svoje življenje in večinoma zapustili državo.*
2. *Slovenska štiričlanska odprava je bila med bolj dejavnimi s svojimi neposrednimi akcijami in je kljub neenotnosti in neuskkljenosti mirovniških skupin prispevala k začasni zaskrbljenosti »koalicije voljnih«, ki so načrtovale vojaško intervencijo.*

Moja diplomatska naloga je precej specifične narave, saj problematika, s katero se bom ukvarjala, ni mnogokrat obravnavana tema. V literaturi je sicer precej govora o nenasilnem odporu ali uporju zoper okupatorja in vsiljivce, le redko katera literatura pa omenja konkretno raziskavo o fenomenu zoperstavljanja z lastnimi telesi. Osnovna metoda, ki jo bom uporabljala v diplomskem delu, bo *opisna metoda*, s pomočjo katere bom kombinirala teoretične koncepte različnih avtorjev z empiričnimi dognanji. Tako bom v začetnem delu naloge najprej uporabila *metodo analize sekundarnih virov*, v nadaljevanju pa bo šlo predvsem za *študijo primera*. V svoji nalogi se bom namreč osredotočila le na iraško obdobje »Živega ščita«. Jasno je namreč, da so se ljudje »sovražniku« že v preteklosti zoperstavljali s svojimi telesi, neoboroženi in uporabljali drugačne načine kot nasilje. Hkrati so se že zgodili primeri, ko so npr. okupatorji ljudi uporabili za »živi ščit« ali svoje lastno zavarovanje. Ena mojih najpomembnejših metod pa bo *intervju*. S pomočjo le-tega želim priti do nekaterih neposrednih odgovorov na vprašanja, ki sem si jih zastavila. Zaradi obsežnosti dela sem se odločila, da opravi intervjuje le s slovenskimi udeleženci akcije.

Že ob prebiranju mnogih časopisnih in internetnih člankov in gledanju posnetkov poročanja Radiotelevizije Slovenija ter spremljanju agencijskih novic v času pred invazijo na Irak leta 2003 mi je postalo jasno, da bo zelo težko priti do objektivnega mnenja. Predvidevam, da se bom s to težavo srečevala v celotnem procesu pisanja diplomskega dela, saj bo precej temeljilo na samih udeležencih, ki pa lahko povedo le svoje subjektivno mnenje,

hkrati pa le s svojega stališča in videnja ocenjujejo delo in naravnost drugih. Poleg tega je tudi večina medijskega poročanja slonela na izkušnjah posameznih mirovnikov, saj iz Slovenije v Iraku pred invazijo »*in medias res*« ni bilo niti enega našega poročevalca. Tuje agencije so sicer poskušale s poročanjem svojih dopisnikov, pri katerih pa sem zasledila predvsem izredno kritičen in včasih celo obsojajoč ton v člankih. Prav zaradi teh dejstev je vse skupaj še precej težje, a poskušala bom predstaviti osnovna dejstva, ki sem jih pridobila ob pregledovanju različnih virov. Pričevanja udeležencev in dejansko stanje je odvisno predvsem od strani, na kateri se je kdo mudil. Tako je moč zaslediti različne zgodbe ameriškega pobudnika (na uradni strani www.humanshileads.org) ter slovenskih aktivistov. Morda je bilo tudi kaj zamolčanega, v nekaterih primerih pa so bila prisotna celo pretiravanja.

Bralca bi rada tudi opozorila, da bom na določenih mestih poskušala zelo plastično ponazoriti dogajanje v treh mesecih evforije ob pripravah, izvedbi in umiku »misije«, saj menim, da je bistvenega pomena razumevanje takratne situacije ter zgodovinskih okoliščin. Nekatero podrobnosti pa sem se kljub temu odločila izpustiti, saj nimajo bistvenega pomena za mojo nalogo - ne bom posvečala posebne pozornosti mirovniškemu vsakdanu v Bagdadu ali pa natančnih podrobnosti o tujih udeležencih in vseh njihovih dejavnostih. Poskušala bom sicer prikazati, koliko časa so aktivisti dejansko namenili sami misiji in koliko obstranskim – privatnim zadevam ter kakšna mera zavzetosti je bila prisotna.

Navkljub temu lahko rečem, da bo to diplomsko delo nastajalo predvsem zaradi moje radovednosti in želje spoznati razmišljanje mirovnikov v Iraku leta 2003 ter njihove realne predpostavke ali pa iluzije, da lahko pomagajo Iračanom.

2. NASILJE ALI NJEGOVA ALTERNATIVA - NENASILJE

Glede na to, da moja diplomska naloga temelji na *nenasilnem upor* (*zoperstavljenju*) ali *nenasilnemu izražanju nezadovoljstva* z dejanji velesil (tj. nenasilnimi akcijami), je pomembno, da opredelim nekatere osnovne pojme, ki so ključni in jih bom v nadaljevanju večkrat uporabljala. Nasilje se dogaja vsak dan v družbi: lahko je fizično ali psihično, za njegovo izvajanje se lahko uporabljajo tudi različna sredstva, najhujša oblika je ob uporabi kakršnega koli orožja. Vedno pa velja, da sta vpletena najmanj dva subjekta. Tako lahko drugi na grožnje z nasiljem ali s samo izvršitvijo grožnje odgovori na različne načine. Najpogosteje je odgovor enak izzivu – torej z nasiljem, vedno bolj pa stopajo v ospredje pacifistične težnje in nenasilne akcije ter neoborožen odpor. Svet je namreč skozi zgodovino doživel marsikatero krvave dogodke, ki so za vedno zaznamovali človeštvo, zato je obstaja tendenca izogniti se vojskovanju in okrutnim bojem, ki lahko terjajo na tisoče življenj.

2.1 Nasilje kot fizičen napad na človeško bitje

Brez dvoma je močnejšemu nasproti šibkejšemu (v smislu gole fizične sile ali pa vojaške moči) v konfliktu oziroma procesu doseganja ciljev najlažje uporabiti silo za kazanje premoči nad drugim, a vprašanje je, koliko uspeha prinese v končnem smislu. Za nekatere je uporaba sile nesprijemljiva, medtem pa se drugi trdo oklepajo trditve, da brez uporabe fizične sile ni mogoče priti do cilja. Med tiste, ki menijo podobno, sodi Carl von Clausewitz (1985: 18–19), saj je po njegovem *sila* (gre za fizično silo) sredstvo, da se sovražniku vsili naša volja, je torej smoter. Le-tega pa je mogoče doseči tako, da osovražnega ali nasprotnika naredimo nemočnega. Vojna je sicer skrajna možnost, a kot navaja Clausewitz, je zmotno misliti, da obstaja umetna razorožitev ali podjarmljenje nasprotnika, ne da bi se povzročilo preveč ran. Uporaba fizične sile je tako domala neizogibna, izjema so le primeri, ko se ena stran počuti neenakovredno in nesposobno za soočanje z nasprotnikom. Takrat se ponavadi šibkejša stran takoj vda (*ibid.* 1985: 30–35). Po drugi strani pa je vodilna misel za mnoge največjega stratega vseh časov, kitajskega misleca Sun Cuja, ki je do potankosti razdelal bojevanje⁴, popolno nasprotje. »/Z/magati brez boja je najbolje«. Zanj (1998: 40) je pobijanje sovražnika posledica jeze; tisti, ki pa pozna svoj posel, sovražniku odvzame le prostost. Sloneč na Taoističnih načelih je svetu sporočal, da je vojna sicer neusmiljena (torej uporaba fizične sile, o. p. M. M.), a hkrati poudarjal, da je najbolje zmagati brez boja.

⁴ Njegovo delo Umetnost vojne je priročnik za mnoge svetovne voditelje, politike in poslovneže.

Popolno nasprotje Clausewitza, po katerem je dobil tudi nadimek »Clausewitz nenasilnega vojskovanja« in sodi med najbolj prepoznavne družboslovce na tem področju, je Američan Gene Sharp. Slednji *nasilje* opredeljuje kot fizično akcijo, usmerjeno proti človeku, ali kakršno koli drugo dejanje, ki temelji na takšnem prizadevanju ali grožnji. Pri tem še dodaja, da so nekatere oblike verskega ali etničnega nasilja lahko razumljene kot precej bolj nasilne⁵ (Sharp 2003: 37). Dejstvo je, da so konflikti neizbežni, vprašanje je le, kako jih reševati. Sharp v svojih tezah poudarja nenasilne akcije, kljub temu pa pravi, da v t.i. akutnih konfliktih⁶ vlada prepričanje, da »/politično in mednarodno nasilje služi kot sredstvo za vodenje konflikta z namenom zavarovati in omogočiti cilje, za katere se verjame, da so dobri in plemeniti. Nasilje naj bi bila nujna alternativa pasivni pokornosti velikemu zlu.« (Sharp 2003: 2).

Podobnega mišljenja kot Sharp je bil ameriški borec za človekove pravice Afroameričanov Martin Luther King, Jr., ki se je v petdesetih in šestdesetih letih prejšnjega stoletja zavzemal in promoviral *nenasilne akcije* za doseganje ciljev. »K/onec nasilja in posledica nasilnih akcij je bridkost. Posledica nenasilja je sprava in stvaritev ljubljene skupnosti,« (King, Jr. 1992: 30–31) je poudarjal King v svojih neštetih govorih množicam. Bil je uspešen. Ljudi je prepričal, da ne posegajo po nasilju, pač pa zoper sovražnika uporabijo drugačne načine. V svojem najbolj znanem govoru, »*I have a dream*«, 28. avgusta leta 1963 v Washingtonu je nepregledni množici dejal: »N/aše želje po svobodi ne smemo zadovoljiti iz kozarca grenkobe in sovraštva. Naš boj moramo vedno in povsod graditi na dostojanstvu in disciplini. Našim kreativnim protestom ne smemo dovoliti, da preidejo v fizično nasilje. Vedno znova si moramo prizadevati, da fizično silo nadomesti sila naših duš« (King, Jr. 1992: 103). Nasilje zanj ni bila nobena od možnosti za doseganje kakršnih koli ciljev in želja. Nasilje povzroči le še več nasilja, sovraštva in jeze. »Nenasilje je odgovor na vse pomembne politične in moralne dileme in vprašanja našega časa /.../. Civilizacija in nasilje sta antitezna koncepta.« (King, Jr. 1992: 109).

Vse bolj očitno je, da so nasilje in vojne postale neizogibne za oblasti, teritorija, materialnih lastnin ali celo ljudi željnih, zatorej tudi sestavni del človeške zgodovine. Hkrati pa je jasno, da se svet dramatično spreminja in da svetovnih problemov ni mogoče reševati z

⁵ V nadaljevanju bom pojem nasilja uporabljala le z omejenim pomenom, in sicer kot fizično nasilje proti ljudem.

⁶ V akutnih konfliktih vsaj ena stran meni, da je konflikt nujen in neizbežen. V veliko primerih vlada prepričanje, da naj bi tovrstni konflikti omogočili svobodo, upoštevanje pravic in verske svobode ali pa doprinesli k svobodi civilizacije oziroma omogočili odpor in poraz sovražnega nasilja. Sovražno nasilje naj bi uvajalo zatiranje, nepravilnost in diktatorstvo. Takšno nasilje je uporabljeno tudi za napad na moralna ali verska prepričanja oziroma človeško dostojanstvo, lahko pa tudi ogroža življenje ljudi (Sharp 2003: 2).

bojevanjem in silo, saj to lahko dolgoročno prinese spopad civilizacij, kot predvideva Clausewitz. Med tiste, ki se zavedajo tovrstnih groženj in katastrofalnih posledic sodi tudi 14. tibetanski dalajlama Tenzin Gyatso, ki je prepričan, da uporaba sile ni rešitev in to poskuša na svojih popotovanjih po svetu dopovedati človeštvu. »Ne predstavljam si družbe, kjer se razlike in konflikti ne bi pojavljali, a ob tem moramo ustvariti medsebojno zaupanje in graditi na dialogu ter medsebojnem prijateljstvu, kar so tehtne alternative nasilju« (Gyatso 2003: 8). Budizem že tisočletja svojo filozofijo gradi na miroljubnih načelih in ravnotežju duha, zato je sila zanj nesprejemljiva. V luči sodobnih problemov in vse bolj poudarjenega terorizma dalajlama apelira na človeštvo s prepričanji, kot so: uporaba sile ne reši nobenih težav, večkrat povzroči trpljenje in uničenje. Človeški konflikti bi se morali reševati s sočutjem. Ključ do tega Gyatso seveda vidi v nenasilju.

Za moža, ki je že veliko let pred Sharpom, Sun Cujem, Kingom in drugimi sodobniki nasprotoval fizičnemu nasilju kot rešitvi za težave, ampak je nanj gledal kot absolutno zlo, velja tudi »oče nenasilnega odpora in neposrednih akcij« - indijski filozof in borec za človekove pravice Mahatma Gandhi⁷. Trdil je, da je nenasilje zakon človeške rase in neskončno boljše in superiorno kot brutalna sila. Nenasilje nudi popolno zaščito človeškega samospoštovanja in njegove časti, ob tem pa ni nujno zaščitena njegova posest ali kakršnokoli druga materialna lastnina. Ob vsem tem praksa kaže, da je takšna rešitev boljša kot varovanje oziroma obramba z oboroženimi silami (Prabhu, R.K. in Rao, U.R, 1967). Nenasilje po njegovem prepričanju ni zgolj pasivno dejanje, pač pa »aktivna sila najvišjega ranga«. Gandhi je poudarjal tudi, da nenasilje ne pomeni bežanja od nevarnosti in puščanja ljubljene osebe nezaščitene. »Med nasiljem in strahopetnim bojem imam raje nasilje kot strahopetnost. Nenasilje je dejanje poguma,« je Indijec poudarjal v mnogih svojih govorih in delih (*ibid.*)

Na grožnjo z nasiljem ali na nasilje je vsekakor potrebno odgovoriti, saj ljudje nismo naučeni pasivno čakati ali pa da bi pustili nekomu manipulirati z nami, nas izkoriščati ali brez posledic uporabljati silo zoper nas. Tako na individualni kot globalni ravni vedno obstajata najmanj dve možnosti - uporaba sredstev mirnega reševanja sporov ali pa skrajno sredstvo – fizična sila. Slednja domala vedno vodi v popolno uničenje posameznika, skupine ali civilizacije ter pripadajoče lastnine. Zatorej mnogi poudarjajo alternative, kot so nenasilne akcije.

⁷ »Oče naroda« - to je najpogostejše poimenovanje Mahatma Gandhija (1869 – 1948) . V Indiji mu je uspel zgodovinski proces, saj je to deželo popeljal izpod britanske nadoblasti do samostojnosti. Bil je politik, filozof in vest naroda, ki je apeliral na vso človeštvo s svojimi moralnimi načeli in nauki. Bil je človek dejanj, ki se je zavzemal za mirno reševanje sporov brez nasilja (Prabhu, R.K. in Rao, U.R, 1967).

2.2 Alternative uporabi sile in vrste nenasilnih akcij

Že v prvem delu sem poskušala skozi oči nekaterih najbolj odmevnih avtorjev predstaviti ideje, zakaj ne izbrati nasilja in kje iskati drugo pot. Verjamem, da vedno obstaja možnost izbire, nedvomno pa je alternativa fizični sili vedno ter povsod mirno reševanje sporov, pa naj si bo na individualni ali globalni ravni - z dialogom, pogajanjem, mediacijo in podobnimi sredstvi. Po tovrstnih sredstvih ponavadi posegajo na politični ravni, medtem ko lahko svoje nestrinjanje ali nezadovoljstvo izraža tudi ljudstvo, ki pa bo npr. zoper represijo ali celo morebitnega okupatorja težko uporabljalo takšne metode. Zato pa obstaja še kopica drugih možnosti, ki ne vključujejo nasilja, a kljub temu lahko omogočajo učinkovito zoperstavljanje nasilni opciji, seveda ob določenih drugih izpolnjenih pogojih⁸. Tehnike, ki namesto nasilja vključujejo psihološke, družbene, ekonomske ali politične metode oziroma kombinacijo več slednjih so bile v zgodovini že večkrat uporabljene. Tovrstne tehnike Gene Sharp imenuje nenasilna akcija ali nenasilen boj (Sharp 2003: 4). *Nenasilja akcija* po Sharpu je v splošnem način vodenja / izvajanja protestov, odpora in intervencij brez uporabe fizičnega nasilja. Le to pa e lahko izvaja na različne načine:

- a) z dejanji izpuščanja (*acts of omission*) – gre za zavračanje izvajanja dejanj, ki so sicer v navadi ali se pričakujejo in so v skladu z zakonom ali predpisom;
- b) z dejanji nasprotovanja (*acts of commission*) – gre za izvajanje določenih dejanj, ki niso v skladu z normami ali običaji ali so celo z zakonom oziroma predpisom prepovedana;
- c) kombinacija dejanj pod a) in b). K temu avtor dodaja še množico specifičnih metod, ki so razdeljene v tri glavne skupine: nenasilni protest in prepričevanje (*nonviolent protest and persuasion*), nesodelovanje (*noncooperation*) in nenasilna intervencija (*nonviolent intervention*) (*ibid.*: 34). V sklopu zgoraj navedenih načinov ima upornik na voljo več metod, Sharp jih je namreč sistematično razdelal in kar 198⁹ opredelil. Glavne tri skupine metod se razlikujejo glede angažiranosti in stopnje aktivnega zoperstavljanja nasprotniku. Tako avtor (1998) loči:
 1. metode *nenasilnega protesta in prepričevanja* - v to kategorijo sodijo predvsem shodi, nočno bedenje, plakati, javno žalovanje, protestna srečanja);
 2. metode *družbenega, ekonomskega in političnega nesodelovanja* - gre za nesodelovanje z nasprotnikom na različnih družbenih ravneh, kamor spadajo bojkoti, družbena

⁸ Nenasilna akcija ali boj je lahko uporabljen za upor zatiralcu, za spodkopavanje diktatorstva, nasprotovanje tujemu okupatorju, zaščito manjšin, razširitev svobode in pravic.

⁹ Metodam in tehnikam nenasilnega boja je Sharp posvetil celotno knjigo z naslovom: *The Politics of Nonviolent action: Part Two: The Methods of nonviolent Action* (1998).

nepokorščina, študentski protesti, bojkot določenih izdelkov, delavski bojkot, zavračanje bančnih storitev, neplačevanje kazni, carin, embargo, bojkot volitev, odrekanje javne podpore, zavračanje uradnikov, institucij, »sedenje« (*sit-down*), sodno nesodelovanje, umik iz mednarodnih institucij, prekinitve diplomatskih vezi),

3. metode nenasilne intervencije – ta skupina metod se od zgornjih dveh kategorij razlikuje po tem, da posameznik ali skupina na nek način poseže v dogodek, zato gre za bolj direktne akcije, ki lahko ob uspešnem delovanju hitreje privedejo do spremembe. V to kategorijo je Sharp uvrstil različna dejanja kot so: izpostavljanje lastnega telesa, postenje, fizične intervencije (*sit-in, stand-in, ride-in*, nenasilna okupacija), povračilna stavka, izključevalni nakupi, zavzetje lastnine, neupoštevanje »naravnih« zakonov (Sharp 1998).

Njegova klasifikacija zajema ogromno tehnik nenasilnega boja. Kljub temu pa je jasno, da to še zdaleč ni vse, saj vsakodnevno glede na situacijo, razmere in želene cilje prihaja do novih iznajdb in tehnik. Kaj je najbolj bistveno? Gre za upor ali odpor, ne pa pasivnost, na kar je opozarjal Mahatma Gandhi. Njegov glas je že v času njegovega življenja odmeval po svetu, dandanes pa ostaja zgled za sodobne zagovornike nenasilja. Uvedel je pojem »*satyagraha*«¹⁰, predvsem zato, da ne bi prišlo do enačenja pasivnega odpora, neodpora in neposrednih akcij. Za indijskega misleca in aktivista je *satyagraha* dejanje, ki ga označujejo nenasilno vedenje v konfliktni situaciji. Predano je resnici in hkrati podvrženo trpljenju. Njegov namen je sprožiti spremembo (Bondurant 1958: 36). Poslužuje se lahko več oblik nenasilnih akcij. Nacionalistična gibanja v Indiji so v 60. letih prejšnjega stoletja uporabljala predvsem nesodelovanje (*non-cooperation*) in državljansko nepokorščino (*civil disobedience*). Nesodelovanje vključuje stavke, odhode z delovnega mesta (*walk-out*), zapiranje trgovin v znak protesta in odpoved delu ali nazivu – gre za zavrnitev sodelovanja z nekom, ki krati osnovne pravice, medtem ko je civilna nepokorščina neposredno kršenje zakonov, kar lahko npr. pomeni neplačevanje davkov (Bondurant 1958: 36–104). Gandhi je celo postavil celoten sistem postopkov *satyagrahe*, ki vključuje več tehnik nenasilne akcije. Razvrstil jih je (*ibid.*: 40) takole:

- a) pogajanja in arbitraža;
- b) priprava skupine za direktno akcijo;
- c) agitacija (ta korak vključuje aktivno propagando skupaj z demonstracijami ali množičnimi shodi, paradami in vzklikanji sloganov);

¹⁰ Za uvedbo pojma je vzel besedo »*sadagraha*«, ki pomeni odločnost in trdnost za dober namen in jo spremenil v »*satyagraha*«. »*Satya*« izvira iz sanskrt in označuje glagol biti (Bondurant 1958).

- d) dajanje ultimata;
- e) ekonomski bojkot in različne oblike stavk;
- f) nesodelovanje;
- g) civilna nepokorščina;
- h) protizakonito prisvajanje vladnih nalog;
- i) vzpostavitev vzporedne oblasti (Bondurant 1958: 40).

Seveda je postopek odvisen od okoliščin in vrste upora ali odpora nasprotniku. Včasih so potrebni prav vsi koraki, mnogokrat pa gre le za izluščenje in uporabo samo enega izmed naštetih.

Gandhijevi ideji je kmalu sledil Martin Luther King, ki je prav tako opozarjal (1992), da se pasivnega odpora in neodpora (*nonresistance*) ne sme mešati, saj gre za popolnoma različni stvari. Resnični nenasilni odpor ni nerealno podrejanje ali uklanjanje silam zla, pač pa pogumno dejanje nasprotovanja zlemu s strani sile ljubezni, v veri, da je bolje biti na udaru nasilja kot pa ga povzročati. Nenasilni odpor poziva k ljubezni, a ne sentimentalni. Poudarjal je tudi, da gre za strogo ljubezen, ki omogoča *skupinsko akcijo* za prevlado dobrega nad slabim na način, da nase prevzame trpljenje. »Človek mora za vsak konflikt razviti metodo, ki zavrača maščevanje, nasilje ali povračilno akcijo. Podlaga za to je ljubezen« (Luther King, Jr. 1992: 109). Boljše orožje kot naboji iz pištole so po njegovem *direktne akcije*, ki naj bi dvignile moralo, samozavest in oslabile nasprotnika. King je bil v času boja za pravice črncev v Ameriki presenečen nad uspešnostjo *protestnih shodov in demonstracij*, ki so sprožile val reakcij po celotni državi. Hkrati pa je prišel do spoznanja, da mora obstajati kontinuiteta shodov v obdobju od 30 do 45 dni, saj so le tako lahko učinkoviti. Poleg tega je kot »arzenal za spremembe« smatral *bojkot* (izdelkov v trgovinah), saj naj bi bila osnovna filozofija nenasilnih akcij zavračanje sodelovanja s sovražno stranjo. Po njegovem mnenju je učinkovita metoda tudi t.i. študentsko zasedenje prostora (*»študentski sit-ins«*)¹¹ (King 1992: 130–133). Torej šlo je za neke vrste civilno nepokorščino kot eno izmed možnih tehnik nenasilnega boja.

Zagotovo je Gandhi postavil temelje alternativam nasilju. Na osnovi njegove filozofije so teorijo nenasilnih akcij razvijali tudi drugi sociologi, politologi, filozofi itd., saj je prizadevanje Indijca že obrodilo sadove in mobiliziralo ljudi ter pripomoglo, da so razmišljali drugače in videli nove rešitve kot uporabo fizične sile. Tovrstne predpostavke so pripomogle

¹¹ Leta 1960 so se črnski študentje, ker jim je bila zavržena pravica do prehranjevanja v študentski kantini, zoperstavili temu pravilu in se usedli prav tam, kjer ne bi smeli.

k oblikovanju pacifističnih gibanj, skupin in organizacij, ki svetovnim velesilam, pa tudi ljudem skušajo dopovedati, da nasilje ni rešitev za težave.

2.3 Promoviranje miru in nenasilja ter mirovniška gibanja

Težko je verjeti, da bi v konfliktih večjih razsežnosti, kjer gre za spremembe politične ali družbene situacije oziroma ureditve, lahko do uspeha / preobrata pripeljal le en posameznik. Zatorej se zdi bistvenega pomena rekrutiranje, povezovanje in organiziranje ljudi v skupine. Za promocijo sprememb je potrebno združevanje moči in enotnost med posamezniki. Kot pravi King (1992: 134) lahko gre za enote združene na politični ravni (npr. politične stranke), ekonomski (proizvajalci določenega proizvoda ali pa delavci) ali družbeni. Vse več je namreč gibanj za človekove pravice, ki oblikujejo trajne skupine za zaščito lastnih interesov in se borijo za globalne spremembe.

Tudi Gandhi je vztrajal, da nenasilja ne izvajamo le danes – pri prvem dejanju, jutri - pri drugem pa ne, pač pa gre za večni odnos. Poleg tega nenasilje ni le praksa posameznikov, ampak tudi narodov (Prabhu, R. K. in Rao, U. R 1967). Za uspeh v konfliktu so po njegovem nujna dobra strategija, jasna pravila in organiziranost. Bondurant (1958) v svoji razpravi ugotavlja, da so Gandhi in drugi indijski voditelji v svoja gibanja sprejeli vsakogar, pri čemer novincev niso posebej izobraževali. Večina gibanj je namreč nastajalo *ad hoc*, zato množica, ki je sodelovala, skorajda ni poznala tehnik nenasilnega odpora ali boja, pa je kljub temu uspevala. Vprašanje je, kako uspešna bi lahko bila tovrstna gibanja ob natančno postavljeni organizacijski formi in izobraževalnem sistemu.

V zadnjih petdesetih letih bi lahko rekli, da vsakodnevno nastajajo nove skupine ali organizacije, ki si prizadevajo za globalni mir. V mednarodni skupnosti veliko vlogo namreč igrajo nevladne organizacije (tako na lokalni kot mednarodni ravni), ki se ukvarjajo z okoljevarstvenimi problemi, človekovimi pravicami, enakopravnostjo spolov, jedrsko razorožitvijo itd. Vsem je skupno ozaveščanje ljudi in miroljubne akcije, kot pravi Kodama (2000: 11), »v/eliko število mednarodnih nevladnih organizacij nenasilje uporablja za osnovno strategijo za končanje nasilja«, a ob tem je potrebno opozoriti na dejstvo, da je vpliv na javno mnenje ključnega pomena. Problem pa predstavlja globalna skupnost, saj mnogokrat zaradi velikega obsega ter slabše organiziranosti in nerazpršenosti ni mogoče vplivati na nižjih – lokalnih ravneh. »Č/e informacije niso podane skozi pravi kanal pa lahko nenasilen boj ostane brez pozornosti mednarodne skupnosti,« (Kodama 2000: 11) in tako postane le slab odmev brez učinka. Čeprav vsak dan znova nastajajo gibanja, ki si prizadevajo predvsem ozaveščati javnost, mnogokrat nimajo velikega odmeva in pritegnejo pozornost le ob posebej spektakularnih projektih ali nenavadnih demonstracijah oziroma akcijah. Vsak človek naj bi

namreč imel svoje prepričanje in mnenje o perečih zadevah v globalnem svetu, mnogi bi si želeli storiti kaj za boljši jutri ali pa se samo povezati z enako mislečimi, a ne najdejo poti. Zatorej se mi zdi, da je potrebno ljudem ponujati alternative.

2.4 Zgodovinski primeri nenasilnega odpora

Uporaba nenasilnih sredstev in metod v boju proti sovražniku oziroma nasprotniku se je skozi zgodovino že večkrat pokazala za uspešno. Pojavljala se je v različnih obdobjih, kulturah, političnih sistemih in zoper diktatorje, okupatorje, kralje itd., čeprav so »/z/godovinarji večinoma zanikali takšen tip boja, je jasno, da gre za zelo star fenomen« (Sharp 2003: 5). Podatki kažejo, da so bile tehnike nenasilnih akcij uporabljene vse od poznega 18. stoletja, in sicer v raznolikih konfliktov, od kolonialnih uporov, mednarodnih političnih in ekonomskih konfliktov, do verskih in etničnih konfliktih in še kaj.

Mahatma Gandhi je skupaj s predstavniki indijskega narodnega kongresa od marca 1930 do marca 1931 izpeljal eno izmed najbolj odmevnih akcij, ko so od vlade zahtevali ukinitev t.i. »Slanih zakonov« (*Salt Acts*), ki so britanski vladi omogočali monopol nad gospodarjenjem s soljo kot osnovnim živilom. Gibanje je z dovršeno kampanjo »okužilo« vse province v državi in pritegnilo ogromno populacijo hindujcev in muslimanov. »Uporniki« so z neposredno akcijo kršenja omenjenega zakona, ko so v obalnem mestu Dandi na lastno pest začeli obdelovati morskno sol, ljudem po vsej deželi pa delili letake z navodili za obdelavo soli, pritisnili na oblasti. Te so aretirale voditelje upora, kar je povzročilo val ogorčenja in nove simbolične akcije, kot so demonstracije, zaprtje trgovin, neplačevanje davkov pa tudi nereagirane s silo na nasilje policistov. V manj kot dveh mesecih je akcija obrodila sadove. Zakonov sicer niso umaknili, pač pa so uvedli novo interpretacijo, ki je bila v skladu z načeli pravičnosti in je omogočila revnim uporabo soli (Bondurant 1958: 88–104).

Med najvidnejše zgodovinske primere učinkovitosti izvajanja nenasilnih akcij sodi tudi črnski bojkot avtobusov v Montgomeryju leta 1955. Črnki oziroma Afroameričani so na jugu ZDA doživljali popolno segregacijo in neenakopravnost. 1. decembra 1964 je gospa Rosa Parks v avtobusu sedla na prazen sedež, ki pa ni bil namenjen črncem, zato ji je voznik ukazal, da se presede na zadnji del avtobusa, kjer je prostor za črnce. To je gospa zavrnila, zato so jo tudi aretirali. Vse skupaj je povzročilo val ogorčenja in nezadovoljstva v tem mestu na jugu ZDA. V nekaj dneh je prišlo do črnkega upora in množičnega protesta, na katerem se je zbralo vsaj 5000 ljudi. Ta naj bi bil le enodneven, a z nadaljnjim omalovaževanjem črnkega prebivalstva se ni končal. Naznanitev, da avtobusna družba ne bo v službo jemala črnkih voznikov, pa je bila pika na i. Črnki so pozvali svoje »brate«, da bojkotirajo vožnjo z

avtobusom. In res, nekaj več kot 42000 črncev se je tega držalo in tudi dolge razdalje premagovalo peš. V tem času s črnske strani ni bilo uporabljeno nikakršno nasilje, medtem ko je bela populacija obračunavala z »nasprotniki« tudi z nasiljem, celo s podtaknjenimi bombami. Bojkot je trajal 381 dni in končno 21. decembra 1956 prinesel uspeh in integracijo črncev na javnih prevoznih sredstvih (King 1992).

Z mnogimi primeri tudi Gene Sharp v svojem delu *The politics of nonviolent Action* ponazarja uspešnost nenasilnega boja oziroma odpora. Nazorno prikazuje uspešnost nenasilnega odpora tisti iz časa po prvi svetovni vojni, ko so francoske in belgijske vojake (leta 1923 v Ruhru) Nemci bojkotirali v restavracijah in kavarnah. V mnogih primerih jih niso postregli, s čimer so »gostje« lahko le užaljeni zapustili gostinski lokal. Pričujoč je tudi primer iz leta 1938, ko so Indijanci iz plemena Čipeva protestirali proti odločitvi komisarja za indijanske zadeve, da sedež Urada prestavi iz rezervata v Minnesoti v Dultuh, kar je bilo kršenje nove ameriške zakonodaje o samoupravi Indijancev. Ti so se ostro odzvali, saj jih je več sto oblečenih v tradicionalna oblačila obkolo poslopje Urada in plesalo po ritmu bobnu. Skupina žensk je zavzela prostore Urada in se ni hotela umakniti. Komisar ni hotel spremeniti odločitve, a po določenem času je njegov nadrejeni sekretar na ministrstvu za notranje zadeve odločil, da bodo razpisali referendum o tej zadevi med Indijanci in spoštovali njihovo odločitev. Nekoliko manj uspešen pa je bil boj na Kosovu v letih 1990 in 1991, ko je prišlo do nenasilnega odpora Albancev, ki so sprva zavračali kakršnokoli sodelovanje s srbsko oblastjo. Ko pa je *de facto* kosovski oblasti primanjkovalo nenasilne strategije in idej za doseg *de jure* samostojnosti, je Osvobodilna vojska Kosova izzvala nasilje in posledično je prišlo do srbskega t.i. etničnega čiščenja področij, kjer so živeli Albanci.

Domala povsod po svetu se pojavljajo oblike nenasilnega boja, nekatere so obsežnejše, druge malo manj, hkrati nekatere prinesejo uspeh, druge spet ne. Dejstvo je, da ob določeni grožnji prihaja do aktiviranja ljudi in njihovih obrambnih mehanizmov. Večina človeštva ni ravnodušna, saj si želi pravičnosti, uravnoveženosti ter miru, a pot do reagiranja in ukrepanja je ponavadi precej bolj trnova. Tudi v letu 2003 se je po grožnji napada na Irak odzvala civilna družba v mnogih državah in porodila se je ideja o neposredni akciji, ki so jo poimenovali »Živi ščit«.

3. GLOBALNA CIVILNA POBUDA ZOPER AGRESIJO NA IRAK ALIAS »ŽIVI ŠČIT«

V tem poglavju bom teoretična spoznanja, ki sem jih predstavila v prvem delu, aplicirala na leto 2003 in Irak, saj so se takrat prebudila različna gibanja (večinoma so obstajala že prej), ki so poskušala z raznovrstnimi akcijami preprečiti napad oziroma okupacijo Iraka. Na tej točki se bomo prvič srečali s fenomenom živega ščita na sploh in v Iraku. Poskušala ga bom podrobno razdelati ter analizirati dejanja udeležencev te »misije«. Osredotočila se bom predvsem na delovanje slovenske skupine štirih aktivistov, ki je odpotovala na Bližnji vzhod, ter poskušala ugotoviti njihove namene, potek akcije, soočanje z razmerami in posledicami. »Kdaj torej, če ne danes, potrebujemo idealistična gesla, ki bi nelegalno in nelegitimno vojno vsaj poskušala ustaviti.« (Gregorčič 2003f: 21)¹²

3.1 Pojavljanje pojma živi ščit

Pred začetkom ameriškega napada na Irak, so strani časopisov in minute v televizijskih poročilih poleg neprestanega ponavljanja ZDA in Velike Britanije (VB), kako nevaren je režim Sadama Huseina, polnile tudi vse glasnejše mirovniške organizacije, skupine in posamezniki. Prav tako je bilo na svetovnem spletu moč zaslediti množico pozivov k miru in nenapadanju na to zalivsko državo. Po svetu so se vrstili množični protesti, na katerih so ljudje poskušali vplivati na razmišljanje velesil. Naslednji korak pa je bil že poziv k udeležbi v t.i. »živem ščitu«.¹³ Mnogi so to besedno zvezo slišali prvič. »Kaj bi se zgodilo, če bi več tisoč »zahodnjakov« migriralo v Irak, da bi stali ob strani Iračanom? Dejstvo je, da to bi svetovne velesile ustavilo pri njihovem imperializmu, če bi obstajal strah, da bi zaradi poželenja po nafti in vojne v ta namen, ubili tisoče »zahodnjakov«, so zapisali na eni izmed spletnih strani (Humanshields 2003)¹⁴. Zagovarjali so prepričanje, da je Iraku potrebna direktna akcija, s katero bi preprečili agresijo ZDA na Irak. Tako so iskali prostovoljce po vsem svetu, ki po njihovem vedo, kakšna je resnica in so pripravljeni v Iraku s svojimi telesi varovati Iračane - delovati kot »živi ščiti« v upanju, da rešijo mnoga človeška življenja.

¹² Udeleženka »Živega ščita« v Iraku Marta Gregorčič se v članku Vednost iz besa dotika medijev ter njihove povezanosti z globalno politiko, njihove vloge in (ne)kritičnosti ob boku paradigmi vojne.

¹³ V tem primeru sem besedno zvezo zapisala z malo začetnico, saj v začetni fazi ni bilo jasno, da je na vidiku oblikovanje globalnega gibanja, kateremu bi lahko dali lastno ime, pač pa se je omenjalo le, da vabijo k sodelovanju tuje državljanke, da gredo v Irak z lastnimi telesi braniti Iračane in njihovo lastnino.

¹⁴ Že kmalu po prvem pozivu ljudi k dejanjem je nastala spletna stran Humanshields.com, kjer so objavljali neke vrste poročila o dogajanju in organiziranju za odhod v Irak ter pozive svetovnim voditeljem naj se ne zatečejo k agresiji, hkrati pa objavljali suhoparne dnevnike iz Iraka.

O uporabi civilistov za zaščito vojaških poslopij ali pa celo samih vojakov govori tudi mednarodna nevladna organizacija Human Rights Watch.¹⁵ Ta v svojih poročilih z Bližnjega vzhoda, nemirnih afriških držav, pa Bosne in Hercegovine in vse do Kolumbije poroča o zlorabi civilistov v vojaške namene in kršenju Ženevskih konvencij ter njenih dveh protokolov¹⁶. Tako naj bi na primer v času 1. zalivske vojne iraški voditelj Sadam Husein politične zapornike in civiliste uporabljal za zaščito legitimnih vojaških tarč pred napadi. Tudi pričanja Bošnjakov v času vojne na območju Bosne in Hercegovine (1992–1995) govorijo o uporabi civilistov za t.i. živi ščit. V intervjuju za Mladino (2002) je tako sarajevski dramatik in scenarist Zlatko Topčić povedal, kako so njega in še mnogo drugih vojaki postavili za živi ščit na frontni črti. Poročila o podobnih dejanjih so že v preteklosti prihajala s palestinskih ozemelj. Tako je Human Rights Watch (2002) v javnosti objavil primer, ko je pripadnik Izraelskih obrambnih sil osem civilistov v begunskem taborišču v Dženinu uporabil za svojo zaščito. Postavil jih je na balkon, medtem ko je on stal za njimi in streljal na palestinskega bojevnika. Poleg tega naj bi izraelski vojaki pri racijah palestinskih hiš za zaščito samih sebe uporabljali Palestinec, še posebej otroke, ki naj bi opravljali najbolj umazana in nevarna dela pri preiskavah. Že leta 1990 so o tovrstnih primerih poročali tudi iz Etiopije, kjer je že 13. leto divjala državljanska vojna. Civilno prebivalstvo naj bi v zadnjem oporišču pod nadzorom vlade uporabljali za živi ščit. Prebivalci naj bi tako stali v prvih bojnih linijah, da bi s tem odvrnili napade Osvobodilne ljudske fronte Eritreje.

Med države, za katere Human Rights Watch navaja podobne primere in pričanja očividcev ali celo udeležencev, so tudi Kosovo, Čečenija, vzhodni Kongo, Indonezija in Afganistan. **Definicijo pojma** lahko najboljše izluščimo iz zgoraj omenjenih primerov. V domala vseh je šlo za uporabo civilistov oziroma bolje rečeno za zlorabo / uporabo za zaščito pripadnikov oboroženih sil, milic in podobnih organiziranih struktur – lahko bi rekli za talce. A v iraškem boju naj bi šlo za nekaj povsem drugega pa tudi že videnega. V bližnji preteklosti, denimo, smo lahko zasledili zanimive akcije pri okoljevarstveni organizaciji »Green peace«, ko so se njeni pripadniki z lastnimi telesi postavili pred kitolovce, da ti ne bi lovili in morili teh vodnih živali. Tu bi lahko potegnili vzporednice z Irakom leta 2003, ko naj bi tuji državljani poskušali z lastnimi telesi zaščititi prav civiliste in objekte, ki so za njih pomembni, ob morebitni agresiji ZDA in Velike Britanije. V nadaljevanju bom poskušala

¹⁵ Human Rights Watch je neodvisna nevladna organizacija, ki se financira z individualnimi prispevki in prispevki fundacij. Njena primarna naloga je raziskovanje in opozarjanje na kršenje človekovih pravic po svetu. Kontinuirano izdaja poročila o dogajanju na kriznih žariščih, se sestaja s predstavniki Organizacije združenih narodov, Evropske unije in poziva k spremembam ter ukrepanjem. Več na www.hrw.org.

¹⁶ Štiri Ženevske konvencije in dva dopolnilna protokola določajo pravila o ravnanju z ranjenci, vojnimi ujetniki in civilisti v času vojnega stanja in zaščiti žrtev v oboroženih mednarodnih in drugih konfliktih.

poglobljeno analizirati dogajanje v Iraku, posledično in hkrati vzročno pa tudi v svetu. Sprva, za lažje razumevanje, je potrebno poznati, kaj je spodbudilo aktiviranje množic k nasprotovanju ZDA in organiziranju odpora.

3.2 Agresija na Irak – marec 2003

Brez nekaterih dejstev in poteka dogodkov, ki so pripeljali do agresije na Irak leta 2003, ni mogoče razumeti fenomena, ki ga v diplomski nalogi raziskujem. Zatorej bom v tem delu na kratko povzela nekatere najpomembnejše prelomnice, ki so pripeljale t.i. »koalicijo voljnih«¹⁷ do odločitve napasti Irak 20. marca leta 2003.

Ameriški pohod na Bagdad se je začel pospešeno pripravljati septembra 2002, ko je predsednik George W. Bush v palači Združenih narodov v New Yorku pozval svetovne voditelje, naj se uprejo naraščajoči grožnji iz Iraka. »Diktator Sadam Husein izdeluje in skriva orožje, ki bi mu omogočilo prevlado na Bližnjem vzhodu in ustrahovanje civiliziranega sveta, mi pa mu tega ne bomo dopustili,« je v govoru (Videmšek 2004) povedal prvi mož ZDA. Čez nekaj dni je britanski ministrski predsednik Tony Blair predstavil dosje o iraški vojaški moči. Novembra so se po štirih letih v Bagdadu vrnil inšpektorji ZN, po štirih mesecih neuspešnega iskanja orožja za množično uničevanje pa je njihov vodja Hans Blix sporočil, da so iraške oblasti pripravljene na sodelovanje in da inšpektorji potrebujejo več časa za dokončanje naloge. Oglasil se je Sadam Husein, ki si je na volitvah znova pridobil stoodstotno zaupanje Iračanov: »Svetloba resnice pripada nam, naš sovražnik pa tiči v temi sedanjih in oddaljenih horizontov« (*ibid.*). Iraške oblasti so objavile 12000 strani obsegajoč dosje o svojih orožarskih programih in zanikale obstoj orožja za množično uničevanje. Tu so se ustavila domala vsa diplomatska prizadevanja za rešitev zapleta. Kljub ameriškemu vztrajanju, da je potrebna vojaška agresija in zahtevanju nove resolucije VS OZN, ki naj bi dovoljevala napad na Irak, sta Francija in Rusija grozili z uporabo veta (BBC Online 2003). Posledično so ZDA, VB in Španija 17. marca umaknile načrt za novo resolucijo v VS OZN, ameriški predsednik George W. Bush pa je v nagovoru ljudstvu razkril, da daje Sadamu Huseinu in njegovima sinovoma 48 ur časa, da zapustijo državo, njihovo negiranje pa bo povzročilo vojaški konflikt. Do tega je prišlo in 20. marca je »koalicija voljnih« pod ameriškim poveljstvom začela bombardiranje Iraka. (BBC Online 2003a).

¹⁷ »Koalicija voljnih« je izraz, s katerim je ameriški državni sekretar Colin Powell poimenoval tiste države, ki so podprle ameriško invazijo na Irak. S to besedno zvezo ni pojmovano izključno vojaško sodelovanje pri napadu, ampak tudi ostale oblike podpore (logistična pomoč, dovoljenje za prelete vojaških letal, obljuba pri povojni obnovi itd.) (Schiffères 2003 v Zupančič 2006).

Te okoliščine, sosledje dogodkov, zgodovinska dejstva in razmišljanje velesil so pripeljale do nasprotovanja ter odziva posameznikov in množic. Seveda so se protesti proti ameriškim načrtom začeli že konec leta 2002, z vse bolj agresivno retoriko pa so se le še stopnjevali in se sprevrgli v množične demonstracije po svetu. Ob boku tovrstnih akcij pa so se začeli oglašati tudi posamezniki, ki so napovedovali, da bodo odšli v Irak z lastnimi telesi braniti tamkajšnje ljudi in pomembne objekte ter nasprotovati agresorju.

3.3 Pobuda Kennetha Nicholasa O'Keefeja

Mnogo indicev je konec leta 2002 vse bolj kazalo namero ZDA in njenih zaveznikov, da napadejo Irak. Na to so se seveda ostro odzivale mirovniške organizacije in skupine. Najbolj odmevna je bila pobuda nekdanjega ameriškega marinca Kennetha Nicholasa O'Keefeja¹⁸, ki je sprožil močno kampanjo za pomoč Iračanom in nasprotovanje morebitnim agresorjem. Glas O'Keefeja se je prvič slišal 29. decembra 2002, ko je na spletni strani skupine *Truth, Justice, Peace* (TJP) objavil svojo namero zoperstaviti se agresorju in pomagati Iračanom ter pozval somišljenike, da se mu pridružijo. V svojem pozivu je zapisal, da bodo imperialistične države nadaljevale politiko, ki trdi, da Irak krši določila resolucije 1441, zato je potreben odziv ljudi. »/G/lasno nasprotovanje ni dovolj, potrebne so direktne akcije. /.../ Mobilizacija in organiziranje potekata hitro kot še nikoli doslej. Mi ljudje se odzivamo. Ogromno se nas zbira, da bi delovali v korist svobode kot prostovoljni živi ščit v upanju, da rešimo na tisoče ljudi, morda celo deset tisoče iraških življenj« (Humanshields 2003d). Kot je dejal v pogovoru za britanski časnik *The Observer*, raje umre v boju za pravičnost in mir kot sodeluje in podpira množični umor in vojno. »/T/u ne gre za podpiranje režima Sadama Huseina, pač pa za reševanje človeških življenj« (*ibid.*). Namen akcije, ki jo je O'Keefe takrat že poimenoval »Živi ščit«, je bil zasesti točke, za katere so predvidevali, da bi jih utegnili bombardirati, in s svojo prisotnostjo preprečiti napad. Šlo naj bi predvsem za objekte, pomembne za civilno prebivalstvo kot so bolnišnice, elektrarne ali vodni zbiralniki (Hočevar 2003: 5). Pobuda je hitro pritegnila somišljenike, saj se je zdelo, da ima O'Keefe dober načrt, s katerim bi morda lahko preprečili invazijo na Irak. Pod okriljem britanske organizacije *Universal Kinship Society* naj bi mirovnik in pobudnik akcije »Živi ščit« v ogroženo državo odpeljal več avtobusov ljudi, ki naj bi bili pripravljeni braniti življenja drugih s svojim telesom. Po prvotnem načrtu naj bi iz Londona konvoj odpeljal že 10. januarja 2003 ter se

¹⁸ Kenneth Nichols O'Keefe - nekdanji marinec (v vojsko je vstopil leta 1989 pri 19. letih), ki je z ameriškim 2. bataljonom marincev sodeloval v 1. zalivski vojni leta 1991, je prejel odlikovanje vojske ZDA za pogumno dejanje. Leto kasneje se je odrekel nadaljnjemu služenju. Leta 1999 se je odrekel ameriškemu državljanstvu zaradi razočaranja nad vlado. Spremenil je svoje življenje in postal mirovniški aktivist.

popeljal čez množico evropskih prestolnic do Turčije, Sirije in Bagdada. Mišljeno je namreč bilo, da bi prispeli v Irak pred 24. januarjem, ko je bila napovedana odločitev ameriškega predsednik Busha, o tem ali Irak sodeluje z inšpektorji ZN (The Guardian Unlimited 2003). Prvi načrt je splaval po vodi, zato je konvoj iz Londona krenil šele 25. januarja, precej pa je spremenil tudi svojo pot, saj ni potoval preko Balkana. Z lansiranjem O'Keefeove pobude se je javnost takoj odzvala ter se razdelila na dve strani – na tiste, ki so idejo podpirali in tiste, ki so ji nasprotovali. Po omenjenem dogodku se je sprožil plaz reakcij in podobnih pobud po domala vseh državah sveta, tudi v Sloveniji.

3.4 Udeleženci pobude

O'Keefe je ob lansiranju akcije napovedoval, da bo zbral množico prostovoljcev, ki želijo pomagati Iračanom. Kot je zapisala novinarka Financial Timesa, je bil cilj O'Keefeja zbrati okoli 10000 prostovoljcev, kar naj bi bila kritična masa za preprečitev bombardiranja – a je do 23. januarja na iraškem veleposlaništvu v Londonu za vizum zaprosilo le 61 ljudi (Brun-Rovet 2003). Konvoj z nekaj več kot 60 prostovoljci se je iz britanske prestolnice odpravil 25. januarja. Sestavljali so ga trije rdeči dvonadstropni avtobusi, pred katerima je vozil bel taksi. Med prostovoljci, ki so se odpravili na pot, so bili ljudje različnih starosti, poklicev, izkušenj in mnenj. Tako je bila ena najmlajših udeleženk Sophie McCambridge, 19-letnica iz Essex, ki je pustila delo v tovarni in se odpravila z mirovniki v Irak, pa 60-letna Sue Darling, nekdanja predstavnik Velike Britanije v OZN, pa 50-letni gledališčnik Ube Evans itd. Na avtobusu so se v Londonu zbrali predvsem Britanci, Avstralci in Novozelandci (The Guardian Unlimited 2003). Že v tej fazi se je zdelo, da vse skupaj le ne bo tako, kot si je zamislil ameriški veteran, saj sta bila odziva javnosti in morebitnih donatorjev, precej medla. O'Keefe in TJP sta na svojih spletnih straneh navkljub temu na veliko pisala o množici mirovnikov, ki je že v Iraku, in ogromnem številu, ki naj bi se tja še odpravili. Očitno so bile to bolj prazne besede kot realna slika.

Kaj kmalu po štartu konvoja so se začele pojavljati težave, ki so po mojem mnenju že nakazovale odnos nekaterih udeležencev, ki so očitno imeli drugačen interes v akciji »Živi ščit«. Morovič (2003: 19) v svojih spominih piše, da je že v Rimu prišlo do nesoglasij, saj naj bi avtoritarno vodenje konvoja s strani O'Keefeja¹⁹ povzročilo dezertiranje mnogih

¹⁹ Ameriški veteran, odlikovan za sodelovanje v Puščavskem viharju, ki se je nato spremenil v mirovnika in velikega nasprotnika ameriške politike, se je odrekel ameriškemu državljanstvu in kot je zatrjeval protestno zažgal potni list. Njegova načelnost pa je sila vprašljiva, saj so nekateri poročali, da je na poti iz Londona v Bagdad, potem ko so ga Turki zaradi neopravičljivega obnašanja poslali nazaj v Italijo, italijanskim carinikom pokazal potni list ZDA.

udeležencev. Konvoj avtobusov iz Londona je do Bagdada potreboval skoraj mesec dni, vmes se je sicer ustavil v nekaj zahodnoevropskih mestih ter v Carigradu, kjer so se pridružile še manjše skupine prostovoljcev. Natančnega števila ljudi, ki so prispeli v Bagdad pa ob prebiranju vse mogoče literature nisem zasledila nikjer. Ko se je londonski konvoj mudil v Turčiji, so nekateri mirovniki govorili o več tisoč aktivistih, ki naj bi bili zbrani v Iraku, a kot se je kasneje izkazalo, bi lahko govorili le o več sto ljudeh (vse skupaj okoli 600, v določenem trenutku pa naj bi jih bilo hkrati največ 300), ki so prišli iz tujine nasprotovati ameriški agresiji v Iraku.

Turški mirovnik Temuge je v svojem sestavku v Časopisu za kritiko znanosti (2003) oblikoval kategorizacijo ljudi, ki so prišli v Irak kot »Živi ščit« in ob tem zapisal, da sta se prvi dve skupini dobro razumeli, čeravno je prihajalo do velikih napetosti in nestrinjanj, a sta vseeno na koncu živeli v sožitju na prostoru, ki mu je grozila invazija. Problematična pa se je zdela tretja skupina, za katero avtor (*ibid.*: 26–27) , pravi da »/j/e slabo vplivala na kredibilnost preostalih 'ščitnikov'. Tu so se našli desničarski trgovci z orožjem, medijske opice, duševno moteni posamezniki, ki so v Irak potovali na predstavo. Nekateri so bili tam preprosto zato, ker se jim je zdelo zabavno. Ti so povzročali večino nereda in napetosti in jih raje popolnoma ločujem od prvih dveh ki jih imenujem živi ščit ali mirovni aktivisti.« Na tem mestu bi rada omenila še nekaj posameznikov in skupin, ki so se samoorganizirali in v Iraku delovali neodvisno od »Živega ščita«. V Bagdadu je bila februarja in marca 2003 cela paleta mirovniških skupin od religiozno navdihnenih *Voices of Wilderness*, gandijevskega *Iraqi Peace Team*, italijanskih aktivistov Most za Bagdad, glasbeno-mirovniška skupina iz Japonske in kopica posameznikov - od švedskih učiteljev, Kanadčanke s pokojnino v Parizu, italijanskega zdravnika Andolina, Nemca s kamionom, švicarska študenta in še mnogi drugi (Morovič 2003).²⁰ Vsi so imeli en cilj – z demonstracijami in drugimi mirovniškimi akcijami boriti se zoper namenov ZDA in Velike Britanije.

Kar je bilo v tistem trenutku, ko se je vse bolj bližala uresničitev ameriških in britanskih groženj, pomembno in je odmevalo v vseh medijih – tako slovenskih kot tujih - so bila zagotovila udeležencev pobude »Živi ščit«, da Iraka ne bodo zapustili vse dokler ne bo jasno, da vojne ne bo.

²⁰ Tolga Temuga, turški aktivist, je pripravil poenostavljeno kategorizacijo ljudi, ki so prišli v Irak kot »živi ščit«. Šlo naj bi v grobem za tri skupine ljudi: prvi so bili tisti, ki niso imeli aktivističnih in / ali protestniških izkušenj, pač pa globoko politično razumevanje globalne situacije; v drugo skupino je postavil ljudi z manj političnega razumevanja za strategijo »živega ščita« in razlogov za invazijo ZDA, pač pa z vestjo, da naredijo nekaj dobrega; v tretjo skupino pa je postavil norce in oportuniste (Temuge 2003: 25-26).

3.5 Slovenska akcija Balkan sobranje

Sredi januarja 2003 se je ob vsesplošnem nezadovoljstvu z retoriko in grožnjami proti Iraku začela prebujati tudi slovenska civilna družba. Demonstracij ali protestov²¹ takrat sicer še ni bilo, so pa zato različni aktivisti začeli zbirati tehnične donacije (tiskalnike, skenerje, telefone, notesnike itd.) in denar²², ki bi čim večjemu številu slovenskih mirovnikov omogočilo odhod v Irak v sklopu mednarodne pobude »Živi ščit«. Za sodelovanje so se odločili štirje Slovenci, in sicer Marta Gregorčič, Andrej Morovič, Eva Marn in Erik Valenčič.

Potem ko se je osnovni načrt, da konvoj britanskih »double-deckerjev« pelje tudi skozi Slovenijo, izjalovil, so slovenski aktivisti ukrepali sami. Odločitev o odhodu v Irak je bila nesporna in nespreneljiva, zato so se slovenski mirovniki 4. februarja 2003 sami odpravili proti Iraku (Dodig-Sodnik 2003). V skupinici je bilo pet mirovnikov. Poleg Gregorčičeve, Moroviča in Valenčiča sta se jim pridružila še Norvežanka Annike, v Budimpešti pa še Poljak Adrian. Poimenovali so se Balkan sobranje ali balkanska naveza. Pod tem imenom so jih kasneje tudi prepoznavali drugi mirovniki v Iraku. Iz Ljubljane (Hočevar 2003b) so proti Carigradu odpotovali s sposojenim kombijem ljubljanskega Teatra Gromki, s seboj pa so vzeli zbrano pomoč, predvsem sanitetni material in zdravila. Tam so se jim pridružili še Eva Marn ter dva turška državljana. V Carigradu so se Slovenci in družčina prvič srečali s konvojem »Živega ščita« in presenečenje je bilo veliko, »/n/am prišlekom se je začela svitati realnost konvoja. /.../ večina udeležencev se je razočarana vrnila na svoje domove, nekateri so znervirani nad počasnostjo sedli na prvo letalo in se podali v Aman v Jordanijo. Preostanek ekipe je bil popolnoma dezorientiran in tako hudo spričkan, da ga je družil samo še jasen pro –ali kontra-Kenneth O'Keefe sentiment« (Morovič 2003:20). Tako je zapisal eden izmed Slovencev, po drugi strani pa je O'Keefe v svojem dnevniku, ki ga je objavljajal na svetovnem medmrežju 23. februarja zapisal: »Vzdušje med udeleženci je na splošno zelo pozitivno, čeprav je nekaj konfliktov. Pravzaprav se še nisem odločil, na katere objekte se bomo odpravili« (O'Keefe 2003). Vsekakor potovanje do Iraka ni bila prijetna izkušnja, na poti se je naveza s Slovenci na čelu srečevala s kopico težavami, a to ni predmet raziskovanja moje diplomske naloge. Bistveno je, da je Balkan sobranje v Bagdad prispel precej kasneje, kot je

²¹ Prve demonstracije v Sloveniji proti ameriškemu napadu na Irak so se odvile 1. februarja 2003, ko je pisana množica ljudi na Kongresnem trgu v Ljubljani s transparenti, na katerih so bili zapisani slogani kot na primer »vojna je kratenje človekovih pravic«, »svetovna javnost lahko ustavi Busha« in podobno, izkazala nezadovoljstvo z ameriško-britansko politiko do Iraka (Hočevar 2003a).

²² Vsak udeleženec akcije »Živi ščit« bi moral prispevati 500 evrov za vožnjo do Bagdada in vstopni vizum, ob tem pa bi bilo zagotovo potrebno še precej sredstev za bivanje v Iraku in vrnitev domov (Hočevar 2003: 5)

bilo načrtovano – in sicer 16. februarja. Tam se je za njih začelo uresničevanje misije, ki so si jo zastavili.

3.6 Klasifikacija organiziranih akcij

V Iraku je v tistem času kar mrgolelo različnih skupin in aktivistov, ki so poskušali vplivati na Zahod in preprečiti agresijo na to državo. Čim bolj natančno bom poskušala prikazati, kakšne akcije so pripravljali aktivisti, tako Slovenci kot preostali, ter kakšne posledice oziroma učinke so imele. Kljub vsemu moram poudariti, da je skoraj nemogoče opisati celotno dogajanje, saj so informacije o njih zelo pomanjkljive, poleg tega pa se lahko zanašam le na novinarska poročila in pričevanje udeležencev.

Prva dokumentirana akcija, v kateri je sodelovala slovenska četverica, so bile demonstracije v Bagdadu. Te v svoji kvalifikaciji nenasilnih akcij obravnava tudi Sharp (2003) kot eno temeljnih za zoperstavljanje oblasti ali grožnji, ki pa ne šteje med direktne akcije, saj gre zgolj za opozarjanje in shod. Kot piše Morovič (2003), naj bi jih na glavni bagdadski aveniji organizirala italijanska skupina Most za Bagdad, udeležili pa so se je skoraj vsi aktivisti v iraški prestolnici. A akcija ni bila preveč uspešna, z izjemo tega, da so jih pozdravljali mimoidoči, »/i/zolirani od domačinov, saj je bilo dogovorjeno, da se v izogib infiltraciji Sadamovih portretov in sloganov med demonstracijo z njimi ne mešamo. Naša povorka se je kmalu po štartu raztegnila na nezdravo dolžino, ki je gromko akcijo razvodenela v pasiven sprehod« (Morovič 2003: 51). Aktivisti v Iraku so s to akcijo pritegnili pozornost kamer in fotoreporterjev ter opozorili nase. Ob tem se je spontano zgodila še ena akcija, ko sta dva aktivista sredi mostu postavila mizico za kampiranje ter si privoščila prigrizek. »Sredi potencialne vojne tarče /.../ sta ustvarila oazo človečnosti, prostorček, na katerem lahko posameznik diha. Z roba mize je visel napis »la torre di Babel« - babilonski stolp« (Morovič 2003: 53).

V Bagdadu se je trlo protivojnih aktivistov, a učinkovitost je bila bolj slaba. »/Ž/ivi ščit se izčrpava na neskončnih sestankih in tiskovkah, ustanovljeno je bilo reci in piši, devet odborov za koordinacijo različnih aktivnosti« (MAG, 20. 2. 2003: 6), so se Slovenci skupaj z nekaterimi drugimi tujimi aktivisti odločili, da bodo nadalje delovali zase in pripravljali svoje direktne akcije na ulicah, tržnicah, univerzah Bagdada. In kakšne so bile smernice? »Pravil malo, fantazije veliko – avtentična alternativa dosedanjim postopkom »Živega ščita« (Morovič 2003: 58).

Prvo direktno akcijo je Balkan sobranje pripravil v zaklonišču Al Amirija, ki so ga leta 1991 ZDA bombardirale in pri tem ubile več kot 400 civilistov. Akcija bi skoraj spodletela, saj so jih oblasti poskušale ob komemoraciji vključiti v neke vrste propagandno diktaturo za

podporo Sadamu Huseinu, a kot pravi Gregorčičeva (2003: 10): »Petdeset metrov ležeči od odra in ceremoniala, na telesih privito sporočilo, ki je v angleškem in arabskem jeziku opozarjalo, da se zgodovina lahko ponovi: 1991, 408 civilistov! Remember!«. Z akcijo Mrtva telesa so tako opozorili na iraški kot ameriški režim, saj so se pred množico medijev zoperstavili manipulaciji Iračanov in opozorili na prežečo nevarnost. Vsekakor je šlo za silno odmevno manifestacijo, za katero bi lahko rekli da je bila neposredna akcija, saj je šlo za neke vrste »sit-ins« in poseganje v prostor. Nikakor si niso želeli biti neprepoznavni in prav to je bil namen skupine aktivistov – pritegniti pozornost medijev in opozoriti na pretekla grozovita dejanja, da se ne bi ponovila.

Tudi naslednje dejanje bi lahko uvrstili v eno izmed Sharpovih kategorij. Šlo je namreč za dejavnost na bagdadski tržnici, kjer je skupina aktivistov z glasbo in plesom ter letaki na hrbtih izkazovala podporo iraškim državljanom²³. »Ustavili smo se na majhnem trgu /.../ na hrbtih smo imeli letake 'Mi smo z vami' v arabščini in angleščini« (Morovič 2003: 70). Kot je še v Mladini (2003: 10) zapisala Marta Gregorčič »/z/ bobnanjem in slikarijami po asfaltu ter porisovanjem majic smo se v trenutku zlili z Iračani.« S tem dejanjem so znova privabili medijsko pozornost in opozorili na svojo podporo domačinom.

»Živi ščitniki« so v Bagdadu poskušali dokazati, da je namera »koalicije voljnih« z ZDA na čelu nesprejemljiva in pri tem s svojimi dejanji vplivati tudi na medije in preko njih na svetovno javnost ter jo dodatno aktivirati. Tako so v eno izmed njihovih akcij vključili tudi obisk tiskovnega središča v Bagdadu, ki so ga oblepili s plakati, kateri so pozivali novinarje k resnicoljubnosti. »/.../pripešali smo pred mednarodno tiskovno središče in kar vdrli vanj, glasno a brez kolov v rokah. /.../ Kogarkoli smo na svoji poti srečali, smo izzvali h komentarju izjave o navdušenju iraškega ljudstva nad bližajočo se vojno, ki jo je prejšnji dan izdala ena izmed ameriških televizijskih postaj« (Morovič 2003: 116-117). Poročevalci in mediji so tisti, ki ustvarjajo javno mnenje, in tudi poročanje ter komentarji različnih medijskih hiš so se precej razlikovali. Z »vdorom« v medijsko središče pa so pokazali svoje nestrinjanje s podajanjem mnenj nekaterih, ne pa tudi dejstev. Morovič je v enem izmed svojih javljanj v slovenskih časopisih zapisal (2003a: 126): »Zakaj lažete? Kje je vaša objektivnost, kje je vaša etika? Bodite ljudje!«

V času bivanja v iraški prestolnici so se odločili za neke vrste protest pred poslopjem Organizacije združenih narodov v Bagdadu. Tja so se odpravili kot živa veriga z zavezanimi rokami, saj so hoteli opozoriti na izjave ameriškega obrambnega ministra Donalda

²³ Po Sharpu (1998) bi to akcijo lahko uvrstil med metodo nenasilnega protesta in prepričevanja.

Rumsfelda, ki je »Živi ščit« označil za zločin proti človečnosti in kršitev vojnega prava ter napovedal sankcije: »Tisti, ki bodo sledili ukazom Sadama Huseina in uporabili živi ščit, bodo za svoja dejanja plačali visoko ceno« (BBC Online 2003c). Tako naj bi se takrat pred sedežem Združenih narodov zbralo okrog 30 aktivistov, ki so z zvezanimi rokami zahtevali, da Združeni narodi Rumsfeldovo obsodbo ustrezno sankcionirajo (Delo, 16.2.2003).

Kot eno izmed manifestacij so pripravili tudi ogromen transparent v velikosti 25 metrov, na katerem so zapisali: »Bush, ves svet te opazuje« ter ga izobesili na most Al Rašid v središču Bagdada, ob tem pa z igranjem na raznolike inštrumente opozarjali nase (Morovič 2003: 127-130). To je bila tudi večina izmed izpeljanih manj in bolj direktnih akcij skupine Balkan sobranje, tem so sledila še individualna delovanja ter priključitev nekaterim drugim skupinam. Dejstvo pa je, da ob vsem prebiranju tujih medijev in nekaterih dnevnikov udeležencev nisem našla akcij, ki bi jih organiziral t.i. pobudnik akcije O'Keefe. Večina delovanja zvestih pripadnikov »Živega ščita« se je omejila le na pogovore ter sestanke v hotelih in dolge razprave, ki niso pripeljale nikamor. Neaktivnost in neučinkovitost bi lahko rekla. Čakali so le na razvrščanje na določene civilne objekte.

Skupina *Voices of Wilderness* se je za nekaj dni odpravila na nevtralno cono na tromeji s Kuvajtom in Savdsko Arabijo, kjer se je postila in molila za mir (Morovič 2003: 139). Hkrati so manjše ali večje skupine za nekaj časa zavzele strateško pomembne objekte kot so vodovodne centrale, komunikacijske centre, električne centrale in naftne rafinerije, blizu katerih živijo civilisti (Delo, 5. 3. 2003: 7). Skupina okrog 70 aktivistov, kot je zapisala Gregorčičeva (Delo, 16. 2. 2003), je prenočila v tovarni na severu Bagdada, nekateri so se odpravili na jug in tam varovali elektrarno z lastnimi telesi. Komisija za lokacije, ki so jo ustanovili člani »Živega ščita«, je namreč pospešeno zbirala prijave za razporeditev na določene lokacije. Tudi Slovenci so se udeležili tovrstnih akcij, tako so nekateri odšli v naftno rafinerijo²⁴, drugi pa v elektrarno Al Dura in centralo za prečiščevanje vode.

Nikjer ni natančnih in uradnih podatkov, koliko aktivistov - mirovnikov, ki so prišli iz tujine, se je v mesecu in pol zbralo v Iraku. Številke so nekje okoli 200 do 300, medtem ko nekateri pravijo, da je bil pretok ljudi velik in naj bi jih v Irak prišlo, zapustilo in ostalo kakšnih 600. Ti so bili pripadniki določenih skupin ali pa le posamezniki. Zato tudi ni moč naštetih vseh akcij, demonstracij in manifestacij, ki so jih pripravili. Med drugim so na uradni

²⁴ Na kakšen način so izbirali objekte, ki naj bi jih s svojimi telesi varovali? Šlo naj bi za objekte vitalnega pomena za prebivalce mesta, kot je Bagdad in ki naj bi bili ob morebitni agresiji na Irak prvi bombardirani, saj se je podobno zgodilo v prvi Zalivski vojni. Na primer bombardiranje ene izmed bagdadskih rafinerij Daura, kamor so se 'ščitniki' odpravili, bi pomenilo ovirano dobavo nafte, pa tudi primanjkljaj elektrike, saj vse iraške elektrarne delujejo na nafto in plin. Posledično bi to onemogočilo delovanje vodnih zbirališč in bolnišnic, hkrati bi povzročilo okoljsko katastrofo (Humanshields.org 2003c).

strani skupine TJP zapisali, da so se namestili tudi v skladiščih hrane, saj gre za življenjsko pomemben objekt ob morebitni agresiji. 25. februarja so na internetni strani zapisali »Skupina »Živega ščita« bo na lokaciji ostala vse dokler grožnja ne bo minila« (Humanshields.org 2003). Med drugim so tudi ameriškemu predsedniku Georgu W. Bushu poslali obvestilo, v katerem so zapisali, da so se namestili na naslednjih strateških točkah: južna bagdadska elektrarna, Taiž skladišče hrane, vodno črpališče Jaizert, naftna rafinerija Daura, elektrarna Dura. V pismu Blairu šest dni kasneje pa so dodali še komunikacijski center Al Mama. »Zavedati se morate, da se je vsak pripadnik 'Živega ščita' samovoljno in svobodno odločil za namestitev na eni izmed teh lokacij z namenom preprečiti zračni napad življenjsko pomembnih infrastruktur« (Humanshields.org 2003a).

Že kaj hitro so se znotraj množice pacifistov ali le aktivistov, ki so prišli v Irak, pokazale prve težave. Ljudje iz različnih držav, z ozadji, morda tudi nameni, se v marsičem niso strinjali, zato o enotnosti prisotnih aktivistov leta 2003 v Iraku ni mogoče govoriti. Notranja trenja so se najbolj kazala v razpršenosti delovanja. Nekateri so celo tako zelo nasprotovali, da so že po kakšnem tednu dni zapustili državo. Do 5. marca 2003 naj bi iz Iraka odšlo kakšnih 20 aktivistov. Vzrokov naj bi bilo več. Kot so zapisali v londonskem TNT Magazinu, so nekateri naivno pričakovali, da je kakršenkoli riziko izključen, spet drugim je zmanjkalo denarja za preživetje, tretji pa so v Irak prišli z namenom, da bi se namestili v bolnišnicah in šolah, a so iraške oblasti to oteževale in le redko omogočile odhod na omenjena mesta (Humanshields.org 2003e). Vse bolj napeta situacijo in vedno več groženj ter pritiskov s strani »koalicije voljnih« je mnoge aktiviste v Iraku spodbudilo k odhodu iz države. Kot je za Delo zapisala Gregorčičeva (2003b:1), da »k/ljub formalnim zapletom in poostrenim ukrepom na mejah v Bagdad vsak dan prihajajo nove skupine aktivistov, nekateri mirovniki pa iz službenih ali osebnih razlogov odhajajo«. V začetku marca je Irak zapustil tudi Andrej Morovič, ki se je v domovino odpravil zaradi službenih obveznosti in pomanjkanja denarja, spet druge pa naj bi izgnale iraške oblasti. Kenneth Nichols O'Keefe je zapisal, da deportacija petih ključnih organizatorjev »Živega ščita« vključno z njim samim v Iraku 7. in 8. marca pod vprašaj postavlja nadaljnjo avtonomnost »Živega ščita«. Tisti, ki naj bi po njegovem še prišli v Irak, naj bi delovali pod okriljem dr. Hašimija in nevladne iraške organizacije Prijateljstvo, Solidarnost in Mir (Humanshields.org 2003f). Hašimi naj bi aktiviste, ki so ostali v Bagdadu prosil, da zapustijo državo, če v njej ne mislijo ostati tudi v času vojne. S tem in preprečevanjem avtonomnih akcij naj bi povzročil odhod precejšnjega števila mirovnikov. Sredi marca so tako vztrajale naslednje skupine: kakšnih 100 aktivistov »Živega ščita« in *Voices of Wilderness*, pripadniki *Human relief Foundation*, Norveška cerkev pomoči,

francoski Otroci sveta, Zdravniki brez meja iz Belgije in Francije, *Iraq Peace team* in mednarodna budistična skupina (Gregorčič 2003c).

Vsekakor je bila med mirovniki vse bolj prisotna tesnoba in nevednost, zato je bilo jasno, da bodo nekateri vztrajali vse do konca, drugi odšli še preden bo prva bomba padla na Irak, tretji pa državo zapustili ob samem začetku agresije. »Res se je zgodilo tako, da je v državi do začetka vojaške agresije na Irak ostala le še peščica mirovnikov, večina pa je državo zapustila, ko njihova prisotnost ni več imela pomena,« je v enem izmed svojih reportaž za slovenske medije zapisala Gregorčičeva (2003d: 11). V času, ko so še ostali v državi, so na vse pomembne civilne objekte obesili večmetrski napis »Živi ščit«, ki naj bi opozarjal morebitne agresorje, da te stavbe niso vojaškega pomena, hkrati so pripravili še nekaj mirovnih pohodov oziroma demonstracij proti vojni. Zadnja izmed štirih Slovencev, ki je zapustila Irak, je bila Marta Gregorčič, ki je v Slovenijo pobegnila ob začetku agresije na Irak. Sicer pa je 6. marca državo zapustil Andrej Morovič, dva dni kasneje je bila izgnana Eva Marn skupaj s še štirimi tujimi aktivisti, med njimi tudi O'Keefe, Tolga Temuga, John Ross in Gordon Sloan. »Večina mirovnikov je želela med civiliste, v bolnišnice in šole, vendar jim Hašimi tega ni odobril. Z mirovniki je vodil le ultimativna pogajanja in dovoljeval, da bi se namestili zgolj v komunikacijskih centrih, objektih elektro in vodnega gospodarstva, rafinerijah nafte ter skladiščih« (Gregorčič 2003e). »Kaj konkretno je Marnova storila, da je postala nezaželena, ji niso povedali, predvideva pa, da je bila težava v tem, da je veliko hodila sama naokoli« (Hočevnar 2003c). Erik Valenčič je Irak zapustil kakšen teden pred agresijo prav tako zaradi tega, ker razmere skorajda niso več dopuščale akcij. Večina aktivistov je tako tik pred napadom Irak zapustila in se odpravila proti Jordaniji, nato pa v svojo domovino. Po nekaterih pričevanjih pa naj bi v Iraku tudi v času agresije ZDA ostalo več deset »živih ščitnikov«. »To ni zbudilo pozornosti svetovnih medijev, vendar nobeno od točk, kjer so bili nastanjeni živi ščiti, niso zadeli izstrelki ZDA, razen komunikacijskega centra, ki je bil zadet samo 24 ur po tem, ko so tam nameščene ščite premestili na drugo točko. Naključje?« (Temuge 2003: 35). Tudi, če bi več aktivistov še vztrajalo v Iraku, verjetno ne bi imeli veliko storiti, saj je vojno stanje povsem nekaj drugega kot vsakdan v miru. Čeravno naj bi s svojimi telesi ščitili ljudi in civilne objekte pred napadom, to ne bi imelo posebnega smisla, saj agresor ne izbira sredstev, pa tudi pri izbiri ciljev ponavadi ni preveč selektiven. Poleg tega pa se mnogokrat ironično »zgodí« t.i. kolateralna škoda, če ne drugega. Moje mnenje je, da je skoraj neverjetno pričakovati od ljudi, da so pripravljeni umreti za druge – popolne neznance. Prav zato sem se odločila, da opravi pogovore s slovenskimi udeleženci pobude »Živi ščit«, saj njihove zgodbe povejo mnogo o ljudeh tega tipa, ki so domnevno pripravljeni na tovrstna dejanja.

Naslednjih nekaj strani zatorej namenjam prav njim – njihovim zakaj, kako in kaj ter posledicam in osebnim izkušnjam, razočaranjem, s katerimi so se soočali po odhodu iz Iraka.

4. »ŽIVI ŠČIT« SKOZI OČI SLOVENSКИH AKTIVISTOV

Po pogovorih s štirimi Slovenci, ki so leta 2003 odšli v Irak, sem si odgovorila na vsa vprašanja, ki so se mi porajala. Kdo so ti ljudje, kaj počnejo, o čem razmišljajo, zakaj so se odločili za nekaj, kar se »navaden« državljan ne bi, zakaj se izpostavljajo v javnosti in včasih postavljajo tudi svoje življenje na kocko za pomoč komu drugemu. Ugotovila sem, da so štirje Slovenci v Irak odšli z različnimi pričakovanji in idejami. Vsi zelo kritično gledajo na današnji svet in predvsem na manipulativno politiko. Zato so želeli obvestiti domnevno nevedno javnost in opozoriti na napake, ki bi jih storile ZDA s svojimi zavezniki ob agresiji in pokazati svetu, da tamkajšnji prebivalci niso krivi za Sadamov režim ter da si ne moreta ena ali dve državi vzeti pravice in posredovati, drugi so se tja odpravili tudi v smislu borcev za človekove pravice, poročevalcev pa tudi neke vrste humanitarnih delavcev in očividcev. Nihče izmed njih ni bil neizkušen na področju aktivizma, saj so že v preteklosti aktivno sodelovali v pobudah raznovrstnih gibanj – predvsem antiglobalističnih, protinatovskih gibanjih ter gibanjih v boju za človekove pravice. Dva od njih sta se tudi ob mojem klicu nahajala nekje daleč, v afriški državi Niger in Castrovi Kubi na trenutni »svoji misiji«, tretja se je v zadnjem času bolj osredotočila na centralnoameriške države, kjer se ljudje vse bolj upirajo neoliberalizmu in zatiranju, četrti pa se je nekako oddaljil od mirovniških akcij in se posvetil delu na Radiu Študent ter poročanju s kriznih območij. Tri intervjuje sem opravila v Ljubljani na štiri oči, medtem ko sem odgovore na vprašanja Evi Marn dobila preko elektronske pošte.

4.1 Zakaj odločitev za odhod kot mirovni aktivist v Irak?

»Po iraški izkušnji nisem več isti človek, pustilo mi je globoke psihološke posledice« mi je najbolj v spominu ostal stavek **Erika Valenčiča**, ki precej svojega časa sicer nameni boju proti globalizmu, kapitalizmu, neoliberalizmu in opozarjanju na neresnice, ki jih po njegovem izrekajo vlade svetovnih velesil. Pa ne le to, v Irak se je že vrnil. Želel si je in končno mu je uspelo leta 2006, a ni prišel do Bagdada, kjer leta 2003 v odhodu v naglici ni izrekel niti slovesa nekaterim Bagdadčanom, ki so ga sprejeli medse in ga imeli za prijatelja. Pravi tudi: »Takrat sem odšel v Irak kot mirovnik, a se vrnil kot vojni dopisnik.« Sedaj se odpravlja predvsem v dežele, ki trpijo veliko pomanjkanje, pa tudi dežele, ki naj bi sodile v t.i. »os zla« po Bushevi retoriki, države prijaznih ljudi, ki trpijo grozovite sankcije in nepravilnost s strani Zahoda. Svetu želi pokazati s svojimi reportažami, da se dogaja toliko krivic predvsem na račun geopolitike.

Marta Gregorčič je bila v času pobude »Živi ščit« ena medijsko najbolj izpostavljenih osebnosti v slovenskem prostoru. Očitali so ji predvsem, da je odšla v Irak z nosom za slavo in denarjem. Po pogovorih z njo, prebranih člankih, njenem preteklem in sedanjem delu ter prizadevanjih moram to trditev zavreči. Je izjemno izobražena ženska, sociologinja in mirovnica, ki ne prenese nasilja; v Irak je odšla z željo, da nekaj spremeni in hkrati izpopolni svojo doktorsko disertacijo, iz države pa je prišla čustveno razklana. »Vsakdo, ki se je vrnil iz Iraka, nikdar ne bo več ista oseba. Sama sem se z vrnitvijo močno spremenila in to so najbrž opazili vsi, ki me poznajo. Celotno angažiranje, delovanje, pisanje, analiziranje, manifestiranje... proti neoliberalizmu in neokolonialnim vojnām se je le še radikaliziralo in pomnožilo. Za druge posledice ne vem. Lahko bi mi grozila zaporna kazen za dobo 12 let, kot mojim kolegom iz ZDA. Saj veste, mirovniki so teroristi!«, je v pogovoru povedala Gregorčičeva in še dodala, da bo iz omenjene izkušnje večno lahko črpala nadaljnja upiranja in delovanja.

Po drugi strani pa je iraška izkušnja povsem nekaj drugega pustila **Andreju Moroviču**. »Popolnoma me je zagrenila. Za dve leti me je pahnila v popolni cinizem, ki je že rahlo samodestruktiven. Zato sedaj dobro razumem izrek: ne drezaj tja, kamor ni treba,« je povedal Morovič, ki sicer ni pristaš organiziranih akcij, pač pa deluje kot individualist. S potovanji po svetu si je nabral mnogo izkušenj, ki ga še naprej vodijo k boju proti globalizmu in imperializmu. Pravi pa, da je še vedno v iskanju primerne političnega sistema, kar po njegovem nikakor ni demokracija. Ko je odhajal v Irak, se je zavedal, da odhaja v totalitarni režim, ki bi mu po njegovem prepričanju moral zbujati strah, a bil je presenečen: »Dostikrat sem čutil utesnjenost, ampak strahu pa ne more biti, če ne veš, kaj bo. Nikoli me ni bilo strah tako, kot sem pričakoval, da me bo.« Za odhod v Irak se je odločil tako kot vsi ostali slovenski aktivisti instiktivno. »Odločil sem se precej spontano in brezglavo. Jasno, da neko stališče do dogodkov v svetu imam, zato bi se lahko odločil tudi, da grem kam drugam. Da smo šli v Irak, je bilo, kar se mene tiče bolj naključje,« je še povedal.

Najstarejša izmed štirih slovenskih aktivistov, ki so odšli leta 2003 v Irak, je bila **Eva Marn**. Slednja je sicer večino svojega življenjskega dela posvetila otrokom z ogroženih območij sveta ter sodelovala ali vodila projekte za psihosocialno pomoč otrokom prizadetih zaradi vojn in povojnih razmer, hkrati pa jo lahko označimo tudi kot izobraženo pravnico in borko za človekove pravice, ki je izkušnje pridobivala tudi na Ministrstvu za zunanje zadeve Republike Slovenije ter v sekretariatu Evropske komisije - Sodišča za človekove pravice. Odločitev za Irak je morala biti nekaj povsem drugega, saj je šlo za drugačno misijo, kot se jih je udeleževala dotlej. Kaj je bilo torej vodilo? »To se mi je zdelo še zadnje, kar lahko

navaden posameznik stori, glede na to, da vse pisanje in demonstriranje niso nič pomagale. Predvsem pa sem šla zato, ker grozeči napad ZDA na Irak ni imel nobene legalne podlage, niti ne kakršnekoli legitimnosti in se mi je zdelo, da vse to terja čimvečji možni odziv vseh mednarodnih akterjev, vključno mednarodne javnosti.« Od novembra 2002 je resda ves svet govoril o Irak, Sadamu Huseinu in orožju za množično uničevanje. Čeravno so mediji ponavljali stavke Georgea W. Busha, kako grozeč je tamkajšnji režim za Zemljo in njene prebivalce, se kopica ljudi s tem ni strinjala in je želela preprečiti ameriško manipulacijo. Med njimi so bili tudi omenjeni štirje slovenski državljani, ki so se v trenutku in brez razmišljanja odločili, da odidejo v Irak. A to se ni zgodilo kot skupinski dogovor, pač pa kot osebna odločitev, šele splet naključij ter bežna poznanstva iz preteklosti so jih združila v eno.

Že ko sem prvič slišala za pobudo »Živi ščit«, sem se vprašala, kakšni ljudje so to, da na kocko postavijo lastno življenje in se odločijo za tovrsten podvig. Je njihovo prepričanje, da lahko z nenasilnimi sredstvi, spreobrnejo ali ustavijo kateregakoli nasprotnika, res tako močno? So »ščitniki« res verjeli, da lahko premagajo velesile, kot so ZDA in preprečijo agresijo na Irak? « V epohi vojn in neoliberalizma težko v kaj »verjamem« ... Po pravici povedano pa »verjeti«, da lahko preprečimo vojno, sploh ni bil motiv za angažirano delovanje,« je dejala Gregorčičeva in ob tem dodala, da tudi, ko so pripravljali protinatovske akcije za vstop Slovenije v Severnoatlantsko zaveznitvo, ni bilo toliko pomembno zmagati, pač pa ljudem povedati dejstva, jim podati več informacij, kot jih lahko dobijo od vlade, zatorej tudi v Irak ni odhajala zaslepljena: »Že pretekle izkušnje so me namreč pripeljale do tega, da ni vedno najpomembneje zmagati, ampak, da se moramo boriti za resnico, pravičnost ter še bolj za odgovornost pred našo in naslednjimi generacijami. In za to sem naredila vse, kar sem lahko naredila najprej kot članica kolektiva, gibanja in nazadnje kot posameznica.« Navkljub drugačnim izjavam v medijih, kjer so pred odhodom vsi slovenski aktivisti zatrjevali, da gredo preprečiti vojno v Iraku, se je izkazalo, da je šlo za nekoliko 'napihnjene' izjave, s katerimi so želeli še dodatno mobilizirati ljudi. »Sama ideja se mi zdi zelo zanimiva in prodorna že iz zgodovine, nikoli pa si nisem domišljjal, da bo Američanom leta 2003 v Iraku kaj mar, če bom jaz ali kdorkoli drug z neko belo zastavo stal na mostu in opozarjal, da tega ali onega ne bombardirati. Sicer bi lahko bili uspešni le v primeru, da bi se nas zbralo več tisoč ljudi, tako kot se je govorilo na začetku«, je svoje tolmačenje razkril Valenčič. Dejstvo je, da v Irak niso odšli brez, da bi upali in verjeli v vsaj delni uspeh.

Iz pogovorov lahko sklepam, da so v podzavesti slednjega pričakovali, a realno so si bili na jasnem, da zoperstavljanje takšnemu hegemonu, kot so ZDA, potrebuješ perfekten mozaik okoliščin. Ob tem pa so si želeli predvsem svoji domovini in sodržavljanom pokazati, kakšna

država je Irak in kako prijazni, neškodljivi in gostoljubni ljudje tam prebivajo ter jim osvetliti um s tem, da Irak ni le Sadam Husein. Podobno usmerjene misli so obhajale Evo Marn, preden je odšla v Irak. V najinem pogovoru je dejala, da je na začetku morda celo malce naivno verjela, da bodo res preprečili agresijo. »Predvsem pa smo (sem) želeli pokazati solidarnost s potencialnimi napadenci in svetovni javnosti - in seveda predvsem ZDA - na tak način povedati, da smo proti vojni in posebej proti enostranski samovoljni agresiji,« je zapisala Eva. Po vsem tem lahko zares razumem, zakaj so se odpravili na pot v neznano deželo, ki je že leta živela pod sankcijami in ji je grozila morija, podobna vietnamski vojni. V slovenskem primeru je šlo za izobražene ljudi, ki so dodobra poznali zgodovino Iraka in tudi način medijskega potvarjanja resnice, zato lahko zaključim, da so v Irak odšli kot zavedni ljudje, ki jim je mar za resnico in humanost. Da, nekoliko so res bili preveč samozavestni, res je tudi, da so se borili tudi sami s sabo, saj so se vsi bali, da v Irak ne bodo prišli pravočasno in ne bodo imeli več kaj storiti. Ne le, da so v Irak odšli – le štirje izmed dveh milijonov Slovencev - pač pa so do neke mere žrtvovali sebe, svoj denar, službe, dopuste, doma pustili družine ter prijatelje ... Neugodno in nepredvidljivo. Vseeno pa je nekoliko utopično verjeti, da je bil altruizem edini motiv, ki jih je vodil. O tem razen Moroviča sicer nihče izmed njih ni spregovoril, a prav slednji je potrdil mojo domnevo. »To bi po mojem moralo biti normalno, zato ker s takšnimi stvarmi vidiš, kakšen suženj si, tebi vsiljenih odnosov v družbi. Poglejte, hodiš v službo, ki nima nobenega smisla, tečeš za denarjem, ki ga tako ali tako takoj zapraviš, kupuješ stvari, ki jih takoj, ko jih dobiš, sovražiš, ker te zaslužnijo. Iz te perspektive gledam, ne bi pa rad iz moralistične, saj je v primeru te akcije to precej za debatirati. Hočem namreč verjeti, da smo vsi odšli tja iz svojih osebnih razlogov, ker je ta altruističen razlog tako abstrakten, da ga ne priznam,« je dejal Morovič, ki sam zase pravi, da njegovo življenje in mišljenje prevevajo skepticizmi. Nihče jim odhoda ni mogel, in kot pravijo sami, niti ni hotel preprečiti, saj so vsi njihovi bližnji vedeli, zakaj odhajajo na to krizno območje. Kljub vsemu pa so v Iraku doživeli razočaranje.

4.2 Slabi odnosi in samoorganiziranje od pobude »Živi ščit«

Pobuda ameriškega veterana Kennetha Nicholasa O'Keefeja »Živi ščit« se je po prvi objavi v javnosti zdela sila plemenita in dobrodošla, saj se je že v preteklosti pokazalo, da lahko množice vršijo ogromen pritisk na vladajoče struje in tudi »premikajo gore«. A žal se je hitro izkazalo, da vse ne bo šlo tako zlahka, čeprav je omenjeni mož obljubljal organiziran prevoz po domala vsej Evropi, organizirano pridobivanje vizumov ter organiziranost v Iraku. Mnogi so spoznali, da iz teh obljub ne bo nič, zato so se organizirali sami, med temi je bila

tudi slovenska »odprava«. »Ta iniciativa, ki se je sprožila na internetu, se mi je zdela zanimiva, a moram poudariti, da mi je hkrati že od vsega začetka tudi smrdela,« je v pogovoru dejal Morovič, za katerega iniciativa ni bila razlog za odločitev. Dejstva, kako je vse skupaj potekalo, sem že podala v prejšnjih poglavjih, v pogovorih s štirimi Slovenci pa sem lahko ugotovila, da je bilo potrebno vložiti ogromno truda ter uporabiti poznanstva in predvsem izkušnje iz preteklosti za vsaj delno uspešnost. Večino potovanja v Irak so si Slovenci financirali sami. Kot mi je povedal Andrej Morovič, so vse skupaj nabrali okoli 200000 slovenskih tolarjev, ostalo pa so financirali iz lastnih proračunov. Za prihod v Irak je bilo potrebno plačati pot, vse vizume ter imeti še nekaj denarja za samo bivanje in pripravljane akcij v Iraku ter varčevati denar za vrnitev domov. »Vprašanje financiranja se mi je zdelo pomembno le v enem vidiku – ali bom imela denar za odhod iz Bagdada. Verjetno v primeru vojne Iraka ne bi mogla zapustiti, saj takrat cene narastejo do nezamisljivih vrednosti. Vse to je bilo naše tveganje, ki smo ga morali vzeti v zakup že pri odhodu v Irak,« je največjo finančno skrb ponazorila Marta Gregorčič, ki je izmed Slovencev najdlje ostala v Iraku. Vsi so tako v Irak odšli z lastnimi finančnimi sredstvi, nekaj financ so sicer posamezniki še dobili od člankov ali javljanj za različne medije, vendar so ti bili bolj simbolični. Očitkov v slovenskih medijih je bilo kljub temu veliko, predvsem takšnih, da so v Irak odšli iskati medijsko pozornost in ob tem nekaj zaslužiti. A pričevanja so dokaz, da to ni pravo merilo, seveda so se do določene mere okoristili s tem, da so v Iraku, predvsem s *post festum* predavanji, pisanji reportaž in knjig, zagotovo pa to ni bil razlog za odhod na morebitno krizno območje. Slovenski mediji takrat v Irak niso poslali niti enega poročevalca, ampak so se zanašali na 4 aktiviste, a ko so slednji po določenem času dejali, da zahtevajo plačilo za javljanja (predvsem za televizijske postaje), so jih v medijskih hišah oblatili. Ne glede na to, kako so o njih poročali, so se slovenski aktivisti držali svojih načrtov. Kot zatrjujejo, v Irak niso prišli sestankovat ali se pogovarjat o težavah in tem, kdaj bodo Američani napadli, pač pa aktivno delovat. Vsi so namreč povedali, da so že na poti v to državo mislili, da bodo prepozni in se bo invazija že zgodila, zato so bili primorani ob neučinkovitosti in neaktivnosti O'Keefejeve pobude²⁵ sami ukrepati – skupaj z nekaj Norvežani in Turki. »V zelo kratkem času sem spoznal, da ta pobuda »Živi ščit« ne bo delovala, saj je bilo preveč osebnih interesov. Na začetku smo ogromno dni preživeli v hotelu na milijon sestankih in pogovorih, naredili pa nič. Sam sem se zato usmeril drugam - v delo v

²⁵ Sedaj že lahko govorim o pobudi »Živi ščit« kot o neenotnem in neučinkovitem gibanju O'Keefeja, saj sem lahko videla, da slednja ni delovala in se je mnogo posameznikov organiziralo v manjše skupine. Slovenskih aktivistov na tem mestu ne morem več dajati v isti koš z O'Keefejevo pobudo.

bolnišnicah, saj sem vedel, da ljudje že leta živijo pod sankcijami,« je nestrinjanje ponazoril Valenčič in dodal, da je bil Balkan sobranje, kot so jih prepoznavali v Bagdadu, neke vrste vlečni voz: »Zaradi izjemnih sposobnosti Andreja Moroviča smo res mi pripravili ogromno akcij mimo te rigidne strukture.« Vse skupaj se je dogajalo bolj spontano, a kot pravi Gregorčičeva, so sami imeli precej izkušenj na področju pripravljanja protestov, manifestacij, delavnic in podobnih akcij, zato so se jim drugi tudi pridružili. Namreč niso si vsi želeli le pasivnega čakanja na razvrščanje na objekte. »Ampak to tisti trenutek ni bilo dovolj, treba je bilo opozarjati in biti dejaven in tudi na primer demantirati poročanja nekaterih medijev, delovati prek meja Iraka in sodelovati z Iračani, in ne zgolj med seboj« je še povedala. »Že samo potovanje »Živega ščita« iz Londona v Bagdad je imelo vrsto nepojmljivih zapletov. Nekateri so nad »organizatorjem« še pred Bagdadom izgubili živce. Iniciator, Kenneth O'Keefe, ameriški marinec v času prve zalivske vojne, je bil poseben človek. Videlo se je, da želi uživati pozornost. Vendar smo ga prehitro spregledali in se je moral že po nekaj dneh umakniti v ozadje. O'Keefe ni imel najmanjših sposobnosti sodelovanja,« je o pobudniku, ki se je hkrati samooklical za vodjo, še povedala Gregorčičeva. Težave so se pojavljale prav zato, ker je bilo na tistem mestu v tistem trenutku nekaj sto ljudi z različnimi pričakovanji, življenjskimi zgodbami in nameni. Mnogi so v pobudi »Živi ščit« videli priložnost, da si operejo vest po dejanjih iz preteklosti²⁶, pa ljudi ki niso vedeli v kaj se podajajo, a so si želeli nekaj storiti v dobrobit, pa takšnih, ki so prihajali iskati priložnost sklepanja poslov in iskanja dobičkov. Po nekaj tednih prebivanja skupaj v istem hotelu je bilo očitno, kdo je kaj, zakaj je v Iraku in kaj počne. V pripovedovanju Gregorčičeve, Moroviča in Valenčiča je bilo zaradi tega zaznati precej grenak priokus, saj so obžalovali, da je prihajalo do takšnih odklonov in to na nek način onemogočalo uresničitev ciljev tistih, ki so dejansko prišli v Irak kot mirovni aktivisti ali pa kot vest Zahoda.

»Predvidevam, in tako je izpadlo tudi kasneje, da so bili nekateri namerni zdraharji ali agenti. Večina je bila gotovo dobronamernih, samo da so nekateri pri tem delali še nekakšne svoje kariere,« je v pisnem intervjuju zapisala Eva Marn, medtem ko je Gregorčičeva podala svojo oceno takratnega nabora ljudi: »Mislim, da je bilo več kot 50 odstotkov takšnih, ki sploh niso vedeli, v kaj se spuščajo. Precej ljudi ni imelo nikakršnih izkušenj. Nekateri dotlej sploh še niso javno manifestirali ali sodelovali na demonstracijah. Daleč najbolj izkušeni so bili Zdravniki brez meja, pa nekatere organizacije, ki so imele bogate izkušnje iz Palestine ter seveda vojni veterani, novinarji in vojaški disidenti. Nekaj je bilo tudi izjemnih aktivistov in

²⁶ Govorim predvsem o ameriških veteranih iz 1. Zalivske vojne.

aktivistk. Ampak v celoti je bila to manjšina.« Naključno sodelovanje in spontanost sta tako omogočila izpeljavo lepega števila akcij, ki so namesto, da bi zgolj nemo opazovali iraško okolje, poskušali opozoriti na nesmiselnost napovedanih dejanj, pri čemer so veliko manifestacij sprovedli Slovenci, ki so se v Iraku takrat izkazali za ene najbolj aktivnih. Morovič sicer opozarja, da ni primerno trditi, da je bil Balkan sobranje tisti, ki je prevzel pobudo, saj ni bilo nadzora, koliko skupin je takrat v Iraku, saj nihče ni govoril o akcijah arabskih aktivistov, ki so prav tako prihajali, da bi nasprotovali vojni. »To, da se nam je v prvi akciji pridružilo pet ljudi, pa potem v vsaki naslednji veliko več, že nekaj pomeni. Zdaj trditi, da je bil to edini »vlečni voz« ni ravno na mestu, saj nihče ni imel blaznega nadzora nad tem, kaj vse se poleg nas tam v resnici dogaja. Dejstvo pa je, da, kar smo počeli, je bila kapljica razuma v morje brezumja. Definitivno pa je, da smo primerjavi z ostalimi »ščitniki« pripravljali veliko več,« se sicer z aktivnostjo strinja Morovič.

Očitno je bilo samoorganiziranje ločeno od O'Keefejeve strukture edina rešitev, ki je še lahko prinesla kanček upanja za odložitev vojne in morda tudi spremembo načrtov ZDA in njenih zaveznikov. Delovanje jim je vseskozi omejevala t.i. nevladna iraška organizacija gospoda Hašimija, ki je aktiviste nadzorovala, a jih hkrati tudi varovala. Vseh svojih idej niso mogli uresničiti, saj jim tega niso dovolili. Zato nisem mogla mimo vprašanja, kako sodelovati z iraško organizacijo, katere vodja je nekdanji visoki predstavnik vlade Sadama Huseina? Sodelovati z režimom? Do neke mere je to treba vzeti v zakup, saj so aktivisti prišli v Irak kot tujci, v drugo kulturno okolje, v drugačen sistem, kjer veljajo povsem specifična pravila. Ne dvomim, da bi se tovrsten nadzor in omejevanje zgodila tudi v katerikoli drugi državi sveta, res pa je, da so jim »iraški varuhi« omejili odhode do bistvenih objektov, ki so jih imeli v načrtu za razvrščanje. »Z al-Hašimijem smo se daleč največ prerekali glede naše nastanitve v šole, bolnišnice in objekte zgodovinskega pomena. Al-Hašimi nam je varovanje teh objektov prepovedal od prvega do zadnjega dne. Za prepoved je imel vrsto izgovorov, prek katerih se nismo mogli prebiti,« je povedala Gregorčičeva. Paradoksalno pa Morovič takšno delovanje razume kot popolnoma razumsko: »Strinjam se z iraško verzijo. Oni so rekli, da v bolnišnice ne bomo šli, saj je že tako gneča. /.../ Druge ideje so bile, da gremo ščititi arheološka najdišča – tega nismo nikoli prej govorili, potem pa se je kar naenkrat pojavila zahteva. /.../ Če bi se takšna kataklizma dogajala v Sloveniji, bi nas že po dveh dneh pregnali. Res pa je, da so iz teh ali drugih razlogov, poskušali zadeve nadzorovati. Poleg tega smo vse akcije pripravljali brez dovoljenj! Samo povedali smo.« Sicer pa so se Hašimiju in njegovim podrejenim – ki so bili po pripovedovanju Gregorčičeve vojska in policija v civilu - tudi zoperstavljali, saj so jih slednji vodili na nekatere objekte ali slovesnosti, ki jim niso bili

po godu²⁷. Do neke mere so se jim aktivisti pustili voditi, a nikoli niso dopustili, da bi jih zlorabili v prid tamkajšnjega režima. Ob mnogih omejitvah (individualne pobude, obiski, odhodi izven Bagdada) so se individualni »nevidni« obiski knjižnic, univerz, bolnišnic pa tudi odhodi v Basro in druge oddaljene kraje vršili brez vednosti omenjene organizacije. Mirovnike, ki jih ob vsem tem težko imenujem »ščitniki« v pravem pomenu besede, je vseskozi namreč vlekla sila, da nekaj spremenijo.

4.3 Izpostavljanje lastnih življenj za življenje drugih

Ultimativen cilj pobude »Živi ščit« je bil preprečiti napad, v kar pa kot sem že zapisala, Slovenci niso resnično močno verjeli. A kljub vsemu so ob odhodu v Irak vsi, razen Andreja Moroviča dejali, da bodo tam ostali dokler bo potrebno, četudi pride do agresije. A kot se je kasneje izkazalo to ni bilo tako, saj je večina aktivistov Irak zapustila že pred 20. marcem, ko so ZDA prvič bombardirale državo. Svojih življenj v realnosti nikoli niso postavili na kocko.

V teoretičnem okviru diplomskega dela sem prišla do dognanja, da naj bi »ščitniki« z lastnimi telesi varovali osebo ali objekt, a to se v Iraku dejansko s Slovenci ni zgodilo. Marta Gregorčič je denimo dejala, da gre, ko govorimo o fenomenu živega ščita, za neke vrste **očividce**, ki so priče dejanjem agresorjev ali nasilnežev, sami se sicer postavijo za resnico in pravico, a ob tem ne gre računati na izpostavljanje lastnih življenj. »Očividci moramo upoštevati situacije in okolja v katerih delujemo, opazovati in ne voditi. Boje vodijo ljudstva, očividci jih spremljajo, podpirajo in krepijo. Imajo pa očividci izjemno moč interveniranja v mednarodni prostor. Če bi se očividci branili z orožjem, potem bi se v Irak odpravljali kot vojska – to pa kot vidite danes počne Slovenska vojska,« zagovarja stališče Gregorčičeva. Temeljna predpostavka pred odhodom v Irak je namreč pri vseh bila podobna tisti 14. tibetanskega dalajlame Gyatsa, ki je zapisal, da uporaba sile ne reši težav, večkrat pa povzroči trpljenje in uničenje. V Irak niso odšli kot vojaki, pač pa kot mirovni aktivisti. Eva Marn je na vprašanje, ali je bila pripravljena umreti kot »živi ščit«, odgovorila: »Nisem verjela, da se lahko kaj takega zgodi in prav nalašč se nastavljala ne bi, vendar je bila to seveda možnost, ki je ni bilo mogoče povsem izključiti.« Morovič pa o tem, da bi se izpostavljal, ni niti pomislil: »Živi ščit pomeni to, kar beseda pomeni: To da se nekam zavežeš in preprečuješ ter braniš neko zadevo. S tem se nisem nikoli identificiral – mislim s samim sloganom. Nikakor se nisem videl privezanega na kakšen most ali kaj podobnega. Načeloma pa se mi je pobuda zdela zelo inteligentna in izvedljiva. Namreč to, da zlorabiš stalno prisotni zahodnjaški

²⁷ Glej stran 27 – primer je akcija Mrtva telesa, kjer so jih poskušali zlorabiti v prid Sadamovega režima, a so se aktivisti odzvali in dosegli nasprotni učinek.

rasizem in ga obrneš v nasprotno smer. In rečeš, no kaj pa se bo zgodilo, če nekaj »kvazi dragocenih bledoličnikov« privežemo oziroma postavimo, kjer naj bi se brez diskriminacije bombardiralo.« Podobno si je vse skupaj zastavil tudi Erik Valenčič: »Sama ideja je res, da ljudje z lastnimi telesi ščitijo druge ljudi - civiliste. A v bistvu gre predvsem zato, da se ljudje aktivirajo, razmišljajo; /.../, saj če ne nič drugega, sem želel pomagati oziroma vsaj opozoriti na omenjene stvari. Vedelo se je namreč, da bodo mediji – sploh ameriški – izkrivljali resnico in zato smo želeli biti v Iraku vse od začetka. Moj načrt je bil tam ostati čim dlje časa, vojna gor ali dol, saj nismo vedeli, kdaj se bo zgodil napad.« Slednji je morda nekoliko naivno verjel, da bo lahko pomagal Iračanom tudi, če do vojne pride. Želel si je predvsem osredotočanja na bolnišnice²⁸ in ob tem verjel, da bo imel pomoč in hkrati zaščito t.i. gibanja. Glede na to, da so vseskozi delovali pod nadzorom domnevno nevladne iraške organizacije, se jim za svoja življenja sprva ni bilo treba bati, a ob slabi organizaciji pobude »Živi ščit« in vse večjem pritisku ter delitvi aktivistov na več taborov, je tudi tesnoba pri posameznikih naraščala.

Tako Slovenci kot ostali se zdi, da so popolnoma zaupali omenjeni iraški skupini, a trije – Gregorčičeva, Marnova in Valenčič - so iz Iraka odšli, kot pravijo, zaradi enega dogodka in vedno bolj neznosnih razmer, čeravno so želeli ostati tam še naprej. Ko so prvič prišli v nasprotje s Hašimijevo organizacijo, je bilo vsega skupaj konec²⁹. »Od tistega trenutka dalje je al-Hašimi pričel z represijo nad vsemi »živimi ščiti« in seveda še najbolj nad mano, ker je bil prepričan, da stojim v ozadju tega pobega,« je povedala Gregorčičeva o prvih slabih občutkih v Iraku, ki so jo pripeljali tudi do razmišljanja in končne odločitve za odhod. »Pod vprašaj je bila namreč postavljena ne le moja vloga in svoboda, pač pa svoboda vseh »živih ščitov«. Po tem dogodku izгона petih koordinatorjev »Živega ščita« iz Iraka, je več kot polovico ščitov zapustilo Irak,« je še dejala Gregorčičeva. Ista izkušnja je spodbudila tudi Valenčiča, da se je odločil zapustiti državo, čeravno se ne zdi strahopeten in sedaj napoveduje vrnitev v Bagdad, pri čemer noče kot ostali novinarji oditi v spremstvu ameriške vojske, pač pa načrtuje tja potovati v krsti in se na takšen način izogniti pomoči okupacijskih sil na poti do iraške prestolnice. »Zakaj odhod? Zato, ker je infrastruktura »Živega ščita« razpadla. Ljudje, ki so spočeli to gibanje, so hkrati izvedli njegov abortus,« je razloge za vrnitev v domovino navedel novinar Radia Študent. V zadnjih dneh bivanja v Iraku se je slednji preselil

²⁸ V Časopisu za kritiko znanosti je v članku z naslovom Otroška pokopališča podrobno analiziral, kakšen vpliv so imele večletne sankcije zoper Irak, na civilno prebivalstvo, koliko otrok je od lakote umrlo in kako nemogoče je bilo ozdraveti od bolezni. Vsa dejstva, ki jih je raziskoval že pred odhodom v Irak, so ga vseskozi vlekla v iraške bolnišnice, kjer je želel pomagati nemočnim Iračanom.

²⁹ Za natančen opis dogodka glej priloge – intervju z Marto Gregorčič.

k iraški družini in prijatelju Jasinu, ki je menil, da z »Živim ščitom« ni več varno prebivati, a v kratkem prišel do zaključka: »/.../ po kakšnem tednu dni sem spoznal, da v Iraku absolutno ni nobenega načina, kot da sem eni družini bolj ali manj v napoto. Hkrati nisem imel zaupanja v »Živi ščit«, zaradi katerega sem v Irak prišel in zato tudi nobenega razloga, da tam ostanem.« Struktura se je popolnoma podrla, napad ZDA je bil vse bližji. Tudi za Evo Marn je bil ključni moment isti kot za oba zgoraj navedena. Z upiranjem Hašimiju je skupaj z nekaterimi drugimi iz »Živega ščita« spodbudila svoj izgon iz države, posledično pa tudi odhode mnogih drugih. Tesnobo ali negotovost pa je občutila ob prihodu in odhodu iz Iraka. »En trenutek strahu ali recimo slovesa sem imela že v Ljubljani pred odhodom. V Iraku ni bilo nobenega razloga za strah, razen potem, ko so me izgnali in se mi je sredi poti skozi puščavo za trenutek zdelo, da me nameravajo »pospraviti«,« je povedala Marnova, ki sicer nerada deluje v množičnih manifestacijah, a je v tem primeru čutila, da mora svoj ego podrediti skupnemu. Izkušena aktivistka in borka za pravice otrok ter ustanoviteljica slovenskega društva Humanitas ni zdržala takšnega pritiska iraške organizacije in tolikšnih omejitev, kar je pripeljalo do drastičnega ukrepa – izгона. Je pa v času, ki ga je preživela kot aktivistka pred vojno v Iraku, pripravljala predvsem delavnice za tamkajšnje otroke ter se udeleževala ostalih direktnih akcij Balkana sobranje. V njeni navadi je sicer delovanje v bolj zmernih in dolgoročnih akcijah. Slednja je na vseh pustila izjemen pečat, zato ne čudijo njihova trdna prepričanja (treh od štirih), da bi se še enkrat odločili enako, a z drugačnim pristopom, saj iraška misija »Živega ščita« ali tudi Balkan sobranja ni prinesla uresničitve ultimativnega cilja. Za razliko od treh slovenskih aktivistov pa Morovič ni tako trdno prepričan, če bi vse skupaj ponovil. Razlogi: »Predvsem me je v depresijo spravilo to, ko sem videl, kako nepomembno je človeško življenje. V smislu kot vrednota,« je dejal in dodal: »Morda me je zamorilo predvsem to, da ta akcija Iračanom ni prinesla nič, bolj je dala nam ali pa nam in našim karieram. Ljudje od vsega skupaj niso imeli kaj posebnega, pa če se še toliko prepričuješ, da je drugače. Zdaj pa, če bi šel še enkrat, je rahlo neprimerno razglablјati, saj nič v življenju ne bi počel še enkrat. Ne vem, če pa bi, bi zagotovo to precej drugače izpeljal.«

4.4 Ocena uspešnosti oziroma neuspešnosti

Želje in cilji so bili postavljeni visoko, saj preprečiti vojno ni enostavna naloga. Dasiravno nekaj sto aktivistom leta 2003 v Iraku ni uspelo preprečiti ameriške agresije, so štirje Slovenci, ki so se odzvali in dejavno sodelovali v globalni pobudi, celotno misijo ocenili z mešanimi mislimi. »«Živi ščit« je na začetku kar malce šokiral ameriški *establishment*. Da bi se Rumsfeld sicer odzival s takšnimi paranoičnimi izjavami, kot se je, če se ni počutil

ogroženega ... Ker drugače kot politik ne izgublja besed o kakšni stvari, ki ni zanj pomembna. Ampak možnost je bila izgubljena in v takšni obliki se ne bo več pojavila. To je jasno,« je mnenje Andreja Moroviča. Medtem ko je nekoliko bolj zmerna Gregorčičeva: »Težko rečem, kaj je uspelo in kaj ne. Kot veste, smo vstopili že v peto leto vojne oziroma pobojev v Iraku. Trditi si upam zgolj to, da smo bili pogumni, odločni in da smo naredili skoraj vse, če ne popolnoma vse, kar se je dalo narediti,« je prepričana sociologinja, ki sicer meni, da bi se vse skupaj lahko razpletlo veliko bolje: »Najbrž bi zares uspeli, če bi vsi tisti, ki si pred ofenzivo še niso upali postaviti na stran ljudstva, to storili. Potem nas nihče ne bi mogel ustaviti in potem se tudi vojna ne bi mogla zgoditi. Danes pa, kot vidite, se je razširil verbalizem in znanstvenicizem o tem, da je bila vojna nepotrebna...« Prepozno torej. V takratni strukturi »Živega ščita«, ki dejansko pred prihodom v Irak ni imel nobene organizacije razen vodje Kennetha Nicholasa O'Keefeja, bi marsikaj moralo stati ter delovati drugače, če bi si želeli uspeha. Že negotovost v Londonu, odpovedi avtobusov ter težave na poti, so mnoge potencialne aktiviste odvrnile od poti v Irak. Pomanjkljivosti je bilo preveč. Te so namreč vsak dan bolj kapljale na dan vse do izbruha in kolapsa »Živega ščita«. S tem se strinja tudi Eva Marn: »Mislim, da je bila akcija relativno uspešna v smislu kot gibanje svetovne dimenzije, vsekakor pa žal ni dosegla najpomembnejšega od ciljev, preprečiti agresijo. Če bi bila bolje organizirana in če bi se posamezni egi bolj podredili skupnemu cilju, pa bi gotovo lahko storili tudi veliko več, vsaj v smislu množičnosti.« Eden bistvenih elementov neuspeha v smislu nepreprečitve agresije na Irak je bila tudi relativno majhna odzivnost. Iz sprva načrtovanih tisočih, ki naj bi kot mirovniki ali »ščitniki« odpotovali v to državo, število ni preseгло 600 ljudi. Tudi o velikem zborovanju (koncertu zoper vojne) v Bagadadu s svetovno znanimi zvezdniki ni bilo nič. Takšnega mnenja je tudi Morovič: »Množičnost je ključna, še posebej, če si v takšnem okolju. Morate si predstavljati, da nihče od Iračanov ni pravzaprav vedel, kaj mi hočemo in da v bistvu se je ogromni večini zdelo, da smo norci, saj enostavno niso mogli razumeti« Gregorčičeva pa meni, da: »Bi lahko marsikaj spremenili ali pa vsaj za nekaj dni, mesecev preložili napad. Kljub vsem dobronamernim in ustvarjalnim naporom »Živega ščita« pa smo vedno naleteli na oviro na iraški strani, ki smo jo morali upoštevati. V bistvu smo lahko naredili skorajda 'nič'.« Mnenje Erika Valenčiča je, da so obstajale tri ključne ovire za neuresničitev ideje: nespoštovanje iraške kulture, nemnožičnost – saj se po njegovem več sto ljudi da voditi kot ovčice, več tisoč pa ne - in opevano »Gibanje vseh Gibanj«. »Zame je bilo vse skupaj samo še ena repriza mednarodnih antiglobalističnih konferenc, ki sem jih že videl po Evropi, pa tudi antiglobalističnih

demonstracij. To »Gibanje Gibanj«, v katerem so združeni vsi mogoči aktivisti, ne more in nikoli ni delovalo kot celota.«

Po drugi strani pa vsi trije v en glas zatrjujejo, da je z »Živim ščitom« svet videl nekaj novega in večjega, kar lahko v prihodnosti dobi silovit zagon in vpliv. Skeptičen Morovič pa pravi, da to ni tako, saj se po iraškem »Živem ščitu« ni oblikovala nobena skupina, ki bi delovala v prihodnosti. Še več, meni, da bo vsako leto težje, kar koli večjega sploh organizirati zaradi podleganja ljudi medijski propagandi: »Takrat, ko smo odšli v Irak oziroma se vrnil, je večina ljudi (javno mnenje) mislila, da so se neki kreteni nekaj šli, pa še prav nimajo. V bistvo se je tisto, o čemer smo govorili ali proti čemer smo bili, v petkratni verziji udejanjilo. Ampak, kdo se danes razburja? Nihče. Vsak dan jih v Iraku 200 umre, nekaj tisoč jih pobegne. A se kdo kaj razburja? Ne, še mi gremo sedaj v Irak... To je tisto bolno pri celi zadevi. Zato nisem blazno optimist. Dejstvo pa je nekaj, da če želiš narediti kakšno protiakcijo, mora biti hitra, domiselna, duhovita in učinkovita. Dva dni kasneje je to že vse ponotranjeno.«

Nikomur od slovenskih aktivistov pa ni žal, da je takrat sodeloval v Iraku in poskušal svet opozarjati na krivice, predvsem pa kakšnemu Slovincu ponuditi premislek o nasilju in nepravilnosti odločitve ZDA. Sprožili so alarm, ki je deloval na kratki rok in ni prinesel končnega uspeha, zaradi množice dejavnikov, ki so zavirali aktivizem. Kljub temu še danes z žalostjo spremljajo krutosti, ki se dogajajo v Iraku in žalujejo za morda izgubljeno priložnostjo, da bi preprečili morijo na tisoče ljudi in porušenje na stotine zgodovinskih objektov, na milijone domov in brisanja celotnih generacij.

5. SKLEP

Iraška agonija še vedno traja – celo štiri leta po napadu ZDA in zaveznic na to državo. Eni si pred tem zatiskajo oči, drugi pa objokujejo skorajšnji propad vsega, kar je nekdaj Irak bil. Napredna država z razvito infrastrukturo, solidnim življenjskim standardom in tudi srečo se je sprevrgla v bojno polje, kjer umirajo celotne generacije. Nasilje je povzročilo še več nasilja, to je neizpodbitno dejstvo. Če so se sprva bojevali Američani in iraška vojska, danes ni več moč reči kdo stoji nasproti komu, koliko gveril in frakcij je nastalo. Dejstvo pa je, da bodo tamkajšnji prebivalci o miru še nekaj časa lahko le sanjarili. Le ena skrbno načrtovana politična odločitev je bila potrebna, da bodo tisočletja civilizacij izbrisana z obličja tega planeta. Žal plemenite ideje peščice ljudi, ki so poskušali vplivati na neracionalne, koristoljubne ter omalovaževanja vredne velesile in preprečiti agresijo in invazijo na Irak, niso uspele. Tudi najbolj glasna in medijsko odmevna pobuda »Živi ščit« leta 2003 v Iraku ni bila uspešna, kar lahko bralec ugotovi ob prebiranju moje diplomske naloge.

Promotorji miru in nenasilja, kot so Gandhi, Marthin Luther King in Sharp so prepričani, da se je nasilju vedno moč zoperstaviti z nenasiljem, s čimer se strinjam, kar sem še dodatno potrdila v svoji raziskavi. Dejstvo pa je, da je v primerih, ko gre za probleme svetovnih razsežnosti, potreben splet srečnih okoliščin in mnogih drugih dejavnikov - od izjemnih sposobnosti posameznikov ter aktiviranja množic ter vrhunske logistike in pomoči medijev - da se lahko konflikt razreši na miren način. Irak se najverjetneje vojni v letu 2003 ne bi mogel izogniti, saj gre za državo z ogromnimi naftnimi zalogami, ki bi jo rade obvladovale in nadvladovale mnoge svetovne velesile. Slednje se v večini primerov, ko gre za geopolitična vprašanja, znajo zateči le k agresiji, ne glede na to, do kakšnih posledic lahko pride. Novodobnemu kolonializmu vneto nasprotuje vse več tistih ljudi, ki nekoliko bolj podrobno poznajo ozadja svetovnih konfliktov. Civilne iniciative, manifestacije in protivojna gibanja bodo po mojem prepričanju v prihodnosti dobivala vse večjo vlogo, a v danem trenutku še niso dovolj močna in organizirana, da bi lahko preprečevala najbolj radikalne politične odločitve. Za preprečitev vojne, kot se denimo še danes dogaja v Iraku ali pa vojn v afriških državah, je potrebna predvsem aktivnost množice ljudi – pa ne le navadnih državljanov, pač pa tudi vplivnežev. Do takšnega dognanja sem prišla potem, ko sem podrobno spoznala, kako so se aktivirali, organizirali in delovali aktivisti leta 2003 v Iraku. V svojem delu sem poskušala pripraviti prerez mirovniške iniciative, ki se je spontano oblikovala ob koncu leta 2002. Kot lahko bralec ugotovi iz vseh analiz ter pričevanj na prejšnjih straneh diplome pa ne moremo govoriti o gibanju v pravem pomenu besede, ki bi delovalo kot organizirana enota z natančno določenimi pristojnostmi, strukturo in cilji, pač pa

bolj o razpršenih skupinah posameznikov, ki so čutili solidarnost do Iračanov in bes do Zahoda. Bolje je govoriti o globalni iniciativi. Na tem mestu zato lahko svojo osnovno hipotezo **le delno** potrdim. Zakaj? Prvič zato, ker lahko zaključim, da je besedna zveza »Živi ščit« v iraškem primeru predvsem uporabljena kot prepoznavni znak aktivistov, ki so takrat sodelovali v Iraku, in manj kot sama dejavnost posameznikov ali skupine ljudi oziroma fenomen žrtvovanja sebe za druge. Čeravno so se aktivisti razvrščali na pomembne civilne objekte v Iraku in jih ščitili tako, da so bivali v ali pred njimi v času miru, pa jih je le peščica ostala tam v času vojne. Iz tega izhaja tudi drugi razlog za **delno zavrnitev** hipoteze in hkrati **potrditev prve izvedene** hipoteze, saj v času miru pravzaprav niso imeli kaj ščititi, ker ti objekti pred invazijo niso bili ogroženi. Jasno je, da se v Irak niso odpravili s svojimi telesi zoperstaviti se agresorju in na kocko postaviti svoja življenja, da bi zaščitili iraške civiliste in objekte. Res je, da je večina pred odhodom zatrjevala, da bo tam ostala tudi ob agresiji, a se je večji del mirovniških aktivistov še pred začetkom napada odpravil nazaj v svoje domovine zaradi strahu pred ogrožanjem samega sebe. Ni šlo za izpostavljanje posameznika na račun varovanja drugih, pač pa za delovanje v času miru. Tako lahko rečem, da je bil »Živi ščit« bolj blede senca dosedanjih primerov tega fenomena, ki sem jih prav tako zapisala v tretjem poglavju diplomskega dela. Tokrat je bilo uporabljeno le lastno ime, zgolj v jezikovnem smislu, je ugotovitev moje diplomske naloge. Nikakor pa tistih, ki so odšli v Irak z dobrim namenom, zaradi tega ne morem kritizirati, saj je že njihova ideja sila plemenita in časti vredna. Dejansko je šlo v tej pobudi zato, da hkrati zaščitijo iraške ljudi tako, da jim povedo, kako ni ves zahodni svet uperjen proti njim pač pa proti režimu njihovega tirana, na drugi strani pa zaščititi tudi zahodnjake pred lažmi in potvarjanjem resnice ter pokazati vsemu svetu, da mnogim ni vseeno, kaj počnejo nekateri voditelji Zahoda, ki menijo, da so vsemogočni in pristojni za posredovanje v vseh državah. Zato lahko na tem mestu drugi del osnovne hipoteze potrdim - ... *hkrati so želeli svetu pokazati, da stanje v Iraku ni takšno, kot ga prikazujejo nekatere države na čelu z ZDA, ter pokazati solidarnost z Iračani...* Poskušali so pomagati oziroma opozoriti na nesmiselno nasilje, ki se je takrat pripravljalo. Celota njihovega delovanja je temeljila na solidarnosti z državljani Iraka in borbi proti nasilju nad njimi s strani ameriške administracije. To nikakor ni vsakdanja praksa v svetu. Odgovori na moja vprašanja so sedaj jasni, saj je skoraj nemogoče pričakovati, da bi se aktivisti postavljali pred bombami ali izpostavljali nasilju agresorja, zato da bi zaščitili druge. To zahteva izjemen altruizem, še več, morda celo nespoštovanje svojega življenja. Kdo je še dandanes pripravljen umreti za popolnega tujca? Nekaj jih je resda prišlo v Irak umret, kot mi je povedala Marta Gregorčič in sem prebrala predvsem iz poročil tujih medijev, a to so bili ljudje, ki niso videli

več smisla v življenju in izhoda iz poteka svetovnih dogodkov ter politike Busha. Iračani se dolga leta sami niso bili sposobni zoperstaviti iraškemu predsedniku, saj so vedeli, da režim ne izbira sredstev proti upornikom in jih zapira ter muči v zloglasnih iraških ječah, zato je bila nujno potrebna alternativa. A ne Busheva alternativa, pač pa drugačne metode in tehnike bi postopoma lahko pripeljale do boljšega jutri za tamkajšnje prebivalce. Morda je bilo upanje v iniciativi »Živi ščit«, ki se je v prvi vrsti borila proti Bushu, a istočasno ni podpirala Sadama in sporočala svetu, da se je problema potrebno lotiti drugače. Če bi podobne nenasilne intervencije, kot jih poimenoval Sharp, pripravljali že pred grožnjami ZDA in poskušali delovati v Iraku, bi morda lahko pritegnili tudi Iračane, da bi se zoperstavili diktatorju in tako preprečili napad ZDA. Že črnska populacija se je zoperstavila prav vladi te države, ki je v zgodovini izvajala največjo segregacijo prebivalstva ter dokazala, da vse skupaj ni Sizifovo delo, ampak je možno »premikati gore«. A potrebna je bila vztrajnost, ki se je izplačala brez uporabe nasilja. Namesto tega so metode kot so odklanjanje sodelovanja z oblastmi, protesti, manifestacije, bojkoti prinesle uspeh. Kot je leta in leta govoril že Martin Luther King Jr., je bolje kot po orožju poseči po direktnih akcijah, ki naj bi dvignile moralo, samozavest in oslabile nasprotnika. Na to so se zanašali tudi aktivisti, žal pa se ZDA niso učile iz svoje lastne zgodovine. Množica akcij, ki so jih izpeljali aktivisti – večina na pobudo slovenske iniciative – je zagotovo odličen primer direktnega nenasilnega delovanja in poskusa vplivanja na oblastne sile. Sicer nikoli ni šlo za odpor ali upor Iračanov, pač pa vedno le za akcije tujcev. Iz tega lahko potegnem sklep, ki **potrjuje drugo izvedeno hipotezo**. Štirje slovenski aktivisti, ki so odšli leta 2003 v Irak, so sodili med tiste, ki so se znali hitro odzivati na okolje in imeli precej izkušenj s pripravljanjem različnih akcij, zato so bili tisti, ki so spodbudili / organizirali večino akcij v Iraku v krogu aktivistov, ki so prišli kot »Živi ščit«. Takrat nesposobna globalna pobuda, ki ni imela nobene prave strukture, je oblikovala neke vrste koordinacijske organe šele v Bagdadu, a da so prišli do tega, je bilo potrebno ogromno sestankov in pogovorov, ki pa so Slovence in še nekatere druge dušili. Ker niso hoteli le sedeti in čakati na razvrščanje po objektih, so uresničevali svoje ideje ter hkrati pomagali drugim, ki niso imeli toliko izkušenj in se niso tako dobro znašli v situacijah. Ne glede na linče medijev, ki so jih doživljali v Sloveniji, sem lahko prebrala ter se tudi sama prepričala o vsej dejavnosti slovenskih aktivistov. Kljub neenotnosti in neorganiziranosti ostalih so s svojimi idejami pritegnili kopico tujih aktivistov, ki so v Irak sicer prišli, da bi sodelovali v okviru pobude »Živi ščit«. Slednje je imelo ogromno težav zaradi avtoritarnosti pobudnika ameriškega veterana O'Keefeja, ki ni imel nikakršnih izkušenj z mirovniškimi akcijami, pač pa le z vojnim stanjem. Zato iz pobude ni nastalo gibanje, temveč se je oblikovalo več

manjših skupin, ki so sodelovale v pripravljenih akcijah. Vsi skupaj in vsak posebej so kar nekajkrat v času bivanja v Iraku povzročali preglavice zahodnim politikom, saj so nekateri neodvisni in nedržavni mediji poročali o njihovih akcijah in nasprotovanju predvsem Georgeu W. Bushu in Tonyju Blairu, še večkrat pa se v televizijskem programu in na časopisnih straneh ni našlo prostora za njihove akcije. Kar se je slišalo in videlo, je po vsem svetu vplivalo na mišljenje ljudi, za katere se je predvsem v februarju in marcu 2003 videlo, da so se začeli aktivirati in zoperstavljeni z vse večjimi demonstracijami v prestolnicah sveta. To je povzročalo zaskrbljenost »koalicijskih sil«, ki so se že takrat začele soočati s pritiskom javnega mnenja. Do danes, ko pišem ta zaključek, se je tovrsten pritisk tako povečal, da država za državo umikajo svoje sile iz Iraka. A kaj, ko je sedaj prepozno! Če bi bila odzivnost ljudstva po svetu marca 2003 takšna kot je danes, sem prepričana, da bi lahko prisilili ZDA in njene zaveznice, da bi vojaško intervencijo morale prestaviti na bolj »ugoden čas za napad«.

Do napada pa je le prišlo 20. marca, saj ekipa »Živega ščita« in Balkan sobranje ter nekaterih drugih skupin takrat v Iraku ni bila dovolj številčna, posledično pa njen glas prešibak, da bi zamrznil namene ZDA. A aktivisti svojih namenov niso uresničili, saj jim ni uspelo preprečiti vojaške intervencije. Kaj bi se zgodilo, če bi Irak preplavili aktivisti z vsega sveta? Ne dvomim, da bi več tisoč ljudi delovalo precej bolj učinkovito. Pritisk na ZDA in hkrati na režim Sadama Huseina bi bil lahko ogromen, če bi podporo nevojni izrazile še medijsko izpostavljene osebnosti, ki jim ljudje zaupajo in jih občudujejo. Vse bi lahko bilo drugače. Navkljub *de facto* neuspehu so tisti, ki so v Irak prišli z namenom preprečiti še eno svetovno morijo, vredni vseh pohval in občudovanj. Niso le opozarjali, pač pa so postavili tudi temelje za prihodnost.

Moje mnenje je, da je 99 odstotkov svetovne populacije zagovornikov nenasilja in miru nasproti nasilju. Zato ne gre prezreti vseh mirovniških gibanj, ki so ali ki vsakodnevno nastajajo. Ljudem ni vseeno, ali bodo živeli v strahu in grozi, da bo njihova država, dom ali ljubljena oseba naslednja žrtev nasilja. Kar manjka v sodobni družbi, je povezovanje različnih oblik mirovniških gibanj. Ne obstaja namreč ena centralna struktura, ki bi lahko ob podobnih grožnjah, kot je bila leta 2003 zoper Irak, reagirala in mobilizirala na tisoče, ki bi se brez pomislekov podali na ulice, pripravljali propagandni material, se udeleževali manifestacij in podobno. To ne obstaja. Kot je že pred davnimi leti dejal Gandhi, se večina gibanj oblikuje *ad hoc*, kar pa v današnjem svetu, polnem globalnih konfliktov in moči željnih vlad, ne zadostuje več. Za množično mobilizacijo je seveda v prvi vrsti potrebna ozaveščenost na nižjih ravneh, kar se po mojem prepričanju, počasi spreminja. Menim, da se ljudje vse bolj zavedajo

alternativ. Tako kot v ekologiji onesnaževanje, bodo (bomo) spredvideli, da tudi nasilje ni rešitev, saj bomo ljudje sami sprožili svoje lastno uničenje, če bomo posegali po sili.

Vsekakor sem prepričana, da bo v prihodnosti še več tovrstnih akcij, kot je bil »Živi ščit v Iraku«, le da v novi – izboljšani in bolj funkcionalni različici, saj je ljudstvo po mojem mnenju vedno bolj željno miru. V kolikšni meri bodo tujci pripravljene z lastnimi akcijami pomagati tujim državljanom, bo pokazal čas. Mislim pa, da je to diplomsko delo korak naprej za tiste, ki še niso prepričani, da se z nenasiljem da doseči več kot z nasiljem, obenem pa pot k podobnim raziskavam in spodbujanju nenasilnih akcij in zoperstavljanj agresiji. Stanje je namreč alarmantno! Nasilje, pokoli in lokalne vojne se lahko sprevržejo v vsesplošen kaos in celo tretjo svetovno vojno, ki ob vseh novih tehnologijah in orožjih, grozi s totalnim (samo)uničenjem. Če večina svetovnih vlad sledi t.i. najbolj demokratičnim državam in njihovim voditeljem, ki jih vodi pohlep in zato stremijo k neokolonializmu, kraji naravnih bogastev in denarju ter izvajajo sodobno suženjstvo, naj si vsaj ljudje odprejo oči in spredvidijo, da je to slepa pot, ki ji je treba slej ali prej narediti konec.

VIRI

Knjige in zborniki

Bondurant, Joan V. (1958): *Conquest of Violence: The Gandhian Philosophy of Conflict*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Chomsky, Noam (2003): Wars of Terror. V Irwin Abrams in Wang Gungwu (ur.): *The Iraq War and its consequences: Thoughts of Nobel Peace Laureates and Eminent Scholars*, 147–171. Singapore: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.

Gyatso, Tenzin - 14. tibetanski dalajlama (2003): War is anachronistic, An Outmoded Approach. V Irwin Abrams in Wang Guangwu (ur.): *The Iraq war and its consequences: Thoughts of Nobel Peace Laureates and Eminent Scholars*, 5–6. Singapore: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.

Gyatso, Tenzin - 14. tibetanski dalajlama (2003): Importance of nonviolence and Harmony. V Irwin Abrams in Wang Guangwu (ur.) *The Iraq war and its consequences: Thoughts of Nobel Peace Laureates and Eminent Scholars*, 7–11. Singapore: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.

Galtung, John (1980:) The Pugwash Movement. V *Peace Problems: Some Case Studies: Essays in Peace Research, Volume V*, 381–400. Oslo: International Peace research Institute.

Jelušič, Ljubica (1985): *Neoboroženo zoperstavljanje agresije v mednarodni skupnosti – diplomsko delo*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične znanosti in novinarstvo.

King Jr., Martin (1992): *I have a dream: Writings and speeches that changed the world*. New York: HarperCollins Publisher

Kodama, Katsuya (2000): »Nonviolence in the information Age«. Jaipur: Anuvrat Global Organization, Fourth International Conference on peace and Nonviolent Action, No. 00/5.

Morovič, Andrej (2003): *Tisoč in ena moč*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Paige, Glenn D. (1993): *To Nonviolent Political Science: From Seasons of Violence*. Honolulu, Hawaii: Center for Global Nonviolence Planning Project.

Sharp, Gene (1998/1973): *The politics of Nonviolent Action: Part Two: The Methods of Nonviolent Action*. Boston, Massachusetts: Porter Sargent Publishers, Inc.

Sharp, Gene (2003): *There are realistic alternatives*. Boston, Massachusetts: The Albert Einstein Institution.

Sun, Cu (1998/1996): *Umetnost vojne*. Ljubljana: Založba Amalietti.

Toffler, Alvin in Heidi (1995): *War and anti-war*. New York: Warner Books Inc.

Walzer, Michael (1997): *Just and Unjust Wars: A moral argument with historical illustrations*. New York: Basic Books.

Wehr, Paul, Burgess Heidi in Burgess Guy, ur. (1994): *Justice without Violence*. Boudler, Colorado: Lynne Rienner Publishers, Inc.

Zupančič, Rok (2006): *Ameriška okupacija Iraka – diplomsko delo*. Ljubljana: FDV.

Članki v znanstvenih in strokovnih

Arnejčič, Beno (2003): Političnopsihološke značilnosti vojne v Iraku. *Slovenska vojska*, XI(9), 20–21.

Bebler, Anton (1985): Carl von Clausewitz in klasična politična teorija vojne. V Milan Balažic, Igor Bavčar, Peter Gruden et al (ur.): *Časopis za kritiko znanosti*, 3–17. Ljubljana: Univerzitetna konferenca Zveze socialistične mladine Slovenije Maribor in Ljubljana in Kulturna skupnost Slovenije in Raziskovalna skupnost Slovenije.

Brun-Rovet, Marianne (2003): *Anti-war protest: »Human shields« prepare for trip to Baghdad*. Financial Times, 23.1.2003, str. 7.

Clausewitz, von Carl (1985): V Milan Balažic, Igor Bavčar, Peter Gruden et al (ur.): *Časopis za kritiko znanosti*, 18-78. Ljubljana: Univerzitetna konferenca Zveze socialistične mladine Slovenije Maribor in Ljubljana in Kulturna skupnost Slovenije in Raziskovalna skupnost Slovenije.

Dodig-Sodnik, Tanja (2003): Slovenski Živi ščit prepuščen sam sebi. *Dnevnik*, 4.2., 6.

Gregorčič, Marta (2003): Prvi teden direktnih akcij. *Mladina*, 24.2., 10–11.

Gregorčič, Marta (2003a): Živi ščit za bolnišnice in šole. *Delo*, 5.3., 7.

Gregorčič, Marta (2003b): Aktivisti živega ščita vztrajajo v Iraku. *Delo*, 8.3., 1.

Gregorčič, Marta (2003c): Upanje mirovnih aktivistov ostaja. *Delo*, 13.3., 10.

Gregorčič, Marta (2003d): Razpad živega ščita. *Mladina*, 17.3., 11.

Gregorčič, Marta (2003e): Živega ščita ni več, mirovniki ostajajo. *Delo*, 10.3., 10.

Gregorčič, Marta (2003f): Vednost iz besa. *Časopis za kritiko znanosti*, 213–214, 11–24. Ljubljana: Študentska založba.

Gregorčič, Marta (2003g): Ali Baba: Pogovor s peiatrom-imunologom dr. Marinom Andolinom. *Časopis za kritiko znanosti*, 213–214, 38–45. Ljubljana: Študentska založba.

Hočevar, Barbara (2003): Živi ščit proti napadu ZDA na Irak. *Delo*, 22. 1., 5.

Hočevar, Barbara (2003a): Protesti mirni, Živi ščit pa ne pride. *Delo*, 1.2., 1.

Hočevar, Barbara (2003b): Slovenci po svoje s kombijem. *Delo*, 4.2., 5.

- Hočevar, Barbara (2003c): Živi ščit je uspel. *Delo*, 15.3., 2.
- Morovič, Andrej (2003b): Plešejo, pojejo, se smeji in hvaležno stiskajo roko. *Mladina*, 20.2., 6.
- Morovič, Andrej (2003a): Drua bešarija!. *Mladina*, 3.3., 33–36.
- Temuge, Tolga (2003): Ščit: zaščita; oseba, ki brani ali ščiti. *Časopis za kritiko znanosti*, 213–214, 25–37. Ljubljana: Študentska založba.
- Trampuš, Jure (2003): Živi ščit. *Mladina*, 3.2., 33.
- Valenčič, Erik (2003): Otroška pokopališča: Sankcije in njihove pogubne posledice za iraško družbo. *Časopis za kritiko znanosti*, 213–214, 46–61 Ljubljana: Študentska založba.
- Videmšek, Boštjan (2004): Predaja?. *Delo - Sobotna priloga*, 3.7, 17–18.

Gradivo z medmrežja

- BBC Online (2003) France and Russia to vote 'no' to Iraq war. Dostopno na http://news.bbc.co.uk/cbbcnews/hi/world/newsid_2838000/2838299.stm (27. julij 2003).
- BBC Online (2003a) Timeline: Steps to war. Dostopno na http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2773213.stm (27. julij 2003).
- BBC Online (2003c): *US issues 'human shields' warning*. Dostopno na http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/middle_east/2782955.stm (26. julij 2003).
- Valrey Jean (2003): *Communique de presse*. Dostopno na http://boucliershumans/Article.php3?id_article=52 (29. oktober 2003).
- Delle Donne, Raffaella (2007): *Whale wars and Dangerous Vegans*. Dostopno na <http://biophile.co.za/activism/whale-wars-and-dangerous-vegans> (3. marec 2007).
- Human Rights Watch (1991): *The bombing of Iraqi cities: Middle east watch condemns bombings without warning of air raid shelter in Baghdad's Al Ameriyya district on February 13*. Dostopno na <http://www.hrw.org/reports/1991/IRAQ291.htm> (22. junij 2006).
- Human Rights Watch (2002): *Israel/Occupied Territories: Jenin War Crimes Investigation Needed*. Dostopno na <http://hrw.org/english/docs/2002/05/03/isrlpa3899.htm> (22. junij 2006).
- Human Rights Watch (2002): *In a dark Hour: The use of civilians during IDF arrest operations. V Israel, The Occupied West Bank and Gaza Strip, and the Palestinian authority Territories* Vol. 14, No. 2. Dostopno na <http://hrw.org/reports/2002/israel2/> (12. julij 2006).
- Humanshields.org (2003): *Human Shields Deployed to Food Storage Facility. 25th February 2003*. Dostopno na <http://www.humanshields.org/news/Iraq/foodsilo.htm> (12. junij 2003).
- Humanshields.org (2003a): *Human Shields Put Bush on Notice. 1st March 2003*. Dostopno na <http://www.humanshields.org/news/Iraq/letterbush.htm> (12. junij 2003).

Humanshields.org (2003b): *Purpose of TJP Human Shield Action in Iraq. December 2003.* Dostopno na <http://www.anglingforums.co.uk/torben/modules.php?name=section&op=printapge> (10. oktober 2003)

Humanshields.org (2003c): *Human Shields deploy to Oil Refinery.* 27th February 2003. Dostopno na <http://www.humanshields.org/news/Iraq/refinery.htm> (12. junij 2003).

Humanshields.org (2003d): *Human Shield Volunteers Prepare to departure for Iraq.* 6th January 2003. Dostopno na <http://www.humanshields.org/news/Iraq/preparation.htm> (12. junij 2003).

Humanshields.org (2003e): *Better than a 9 to 5.* 5th March 2003. Dostopno na www.humanshields.org/news/people/christiaan/better.htm (13. junij 2003).

Humanshields.org (2003f): *5 Humanshields deported from Iraq.* 13th March 2003. Dostopno na www.humanshields.org/news/Iraq/deportation.htm (12. junij 2003).

News from African Watch (1990): *Ethiopia: 200 days on the death of Asmara.* Dostopno na http://www.hrw.org/doc/?t=pubs&document_limit=1480,20 (12. julij 2006).

O'Keefe, Ken (2003): *Live from Baghdad. Diary of a Human Shield.* 23th February 2003. Dostopno na www.counterpunch.org.okeefe02262003 (13. junij 2003).

Prabhu, R.K in Rao, U.R. (1967/1945): *The mind of Mahatma Gandhi.* Ahemadabad: Navajivan Trust. Dostopno na <http://www.mkgandhi.org/momgandhi/momindex.htm> (2. julij 2006).

Telibećirović-Lunjo, Amir (2002): *Družinsko prekletstvo, Mladina,* november 2002. Dostopno na <http://www.mladina.si/tehdnik/200246/clanek/remake/> (12. julij 2006).

The Observer Online (2003): *Back to Iraq a shuman shield.* Dostopno na <https://observer.guardian.co.uk/comment/story/0,6903,866254,00.html>. (29. oktober 2003).

The Guardian Unlimited (2003): *Human shields head for Iraq.* Dostopno na <http://www.guardian.co.uk/Iraq/Story/0,2763m866218,00.html> (29. oktober 2003).

PRILOGE

Priloga A: Intervju z Marto Gregorčič, Ljubljana, 8. marec 2007

Kako ste prišli do odločitve, da odidete kot mirovna aktivistka v Irak leta 2003?

Najprej se morava vrniti vsaj v leto 2000, da se približava družbeni in politični situaciji v Sloveniji, Evropi in širše. Začelo se je z vrsto takrat še anonimnih delovanj in intervencij, ki so vznikale najprej v Ljubljani, kasneje pa spontano po vsej Sloveniji ter Evropi. To delovanje raznovrstnih skupin, kolektivov, organizacij in posameznic ter posameznikov je odpiralo temeljna družbena in politična vprašanja. Najbolj se je predstavljalo prek solidarnostnih akcij s prebežniki, begunci na Viču, izbrisanimi ... in vse pogosteje tudi proti NATO in invaziji najprej na Afganistan ter kasneje na Irak. Solidarnostna akcija s prebežniki in bojkotiranje srečanja Bush-Putin sta bili prvi odmevnejši javni manifestaciji v Sloveniji. Poleti 2002 se je zgodil medijsko odmeven poskus deložacije Avtonomne cone Molotov na Kurilniški ulici v Ljubljani, s tem pa tudi medijsko odmeven upor proti neoliberalizmu, prihajajočemu vstopu v NATO, vojni v Afganistanu in prihajajoči invaziji na Irak... To leto je bilo daleč najbolj naporno. Uredila sem dva zbornika proti vstopu v NATO, ter predavala in delovala po vsej Sloveniji. Kasneje smo z delom ekipe Aktiviraj se! odšli tudi v Luxemburg, pa nato v Amsterdam, Bruselj, Berlin in Prago. Niti Rumsfeld, ki je Slovenijo obiskal dan za Prago, ni ostal nepopljivan! Ob 6:00 zjutraj nas je 20 aktivistov in profesorjev stalo pred glavno vojašnico v Ljubljani z ogromnim transparentom in s kriki proti njegovemu mimohodu. Skorajda ni bilo dneva, ko ne bi sodelovala na vsaj eni javni manifestaciji ali pa v kateri od manj poznanih spontanah anonimnih akcij. Dnevno smo pripravili tudi po 30 dogodkov, diskusij, manifestacij, akcij, javnih nastopov itn. Nihče nas ni mogel ustaviti, saj niti sami nismo obvladovali vseh dogodkov in akcij, ki so vznikale po vsej Sloveniji. Za odhod v Irak sem se odločila že septembra 2002. S prijateljem sva preiskovala možnosti, vendar sva hitro ugotovila, da ne bova mogla pridobiti vstopnega vizuma. Brez vizuma pot ni bila mogoča. Konec leta 2002 sem prejela tisti slavnostni naziv »Delova osebnost leta«. Ne glede na to, da sem ga s težavo sprejela, pa je bilo to najbrž edino večje priznanje za takrat izjemno živo in dejavno gibanje po vsej Sloveniji, ki je štelo nekaj sto ljudi. Le nekaj dni za podelitvijo sem izvedela, da se iz Londona odpravlja organizirana skupina, ki naj bi postali živi ščit v Iraku. Kje bi lahko kot mlada raziskovalka bolj neposredno proučevala »Konec neoliberalne ideologije?«, kar je bilo naslovna tema mojega doktorata, če ne prav v Iraku. Tako sem se odločila in tako sem šla.

Torej z ostalimi tremi Slovenci takrat še niste bili v stiku?

Da odhajam v Irak, je bilo glavno sporočilo v eni od ležernih nedeljskih oddaj na RTV in za tem sem prejela kar nekaj klicev ljudi, ki so se mi želeli priključiti. Nobenega izmed ostalih treh – Andreja Moroviča, Evo Marn in Erika Valenčiča – prej nisem dobro poznala. Evo sem sploh prvič srečala na dan odhoda, priključila pa se nam je šele v Turčiji. Z Andrejem in Erikom sem se pred tem že srečevala, tudi pogovarjala, nisem pa ju zares poznala. Izredne razmere so zahtevale izredno sodelovanje in za to smo se morali vsi potruditi. Ta spontanost in odgovornost je pri aktivizmu stalnica.

Ste že imeli tovrstno izkušnjo?

To zame ni bilo nekaj novega, saj sem poznala tovrstno delovaje iz preteklih praks, s tem sem se strokovno in znanstveno ukvarjala že tri leta, poznala sem tudi vrsto raziskovalcev in aktivistov, ki so kot očitvidci že delovali na takih območjih, predvsem v Palestini. V Sloveniji se je pojavilo kar nekaj ljudi, ki me je podprlo s svojimi izkušnjami in vzpodbudami zadnje dni pred odhodom. Spominjam se predvsem napotkov dveh svetovljanov – Toma Križnarja in

Mihe Jensterleta. Pomembni so bili tudi pogovori z Borutom Osonkarjem, ki je imel izkušnjo iz vojne v Jugoslaviji. Jaka Modic, Borut Brumen in Miha Zadnikar so me spremljali tako pred odhodom kot tudi kasneje s klici v Irak. Kolektiv »Aktiviraj se!« pa me je pospremil na pot, ostajal z mano v stiku tudi ob nemogočih pogojih ter me pričakal ob vrnitvi. Spoznala sem še nekaj novih ljudi, ki so mi svetovali glede tehničnih in drugih nujnosti, da bi bila na vojno najbolje mogoče pripravljena. To so ljudje, ki so me neutrudno podpirali in s katerimi še danes sodelujem. To so bili redki, ki so razumeli mojo hitro in za slovenski prostor radikalno odločitev. Pri očitvidcih ali aktivistih ali raziskovalcih na vojnih območjih gre namreč za to, da moramo poznati okolje, v katerega vstopamo. Navadno gre za kritična območja, kjer domačini trpijo »zunanjo« agresijo ali pa notranji konflikti nastajajo zaradi neoliberalnih interesov. To so območja, v katerih se izvaja najbrž najbrutalnejša oblika kolonializacije v imenu demokracije – to je beseda orožja. Očitvidci moramo upoštevati situacije in okolja v katerih delujejo, opazovati in ne voditi. Boje vodijo ljudstva, očitvidci jih spremljajo, podpirajo in krepijo. Imajo pa očitvidci izjemno moč interveniranja v mednarodni prostor. Če bi se očitvidci branili z orožjem, potem bi se v Irak odpravljali kot vojska – to pa kot vidite danes počne Slovenska vojska. Odšla nisem kot specialistka, pač pa kot očitvidka. To pa je posebna raziskovalna in teoretska praksa, ki je v družboslovju in humanistiki vse pogostejše pozabljena. Vsekakor pa je bila izkušnja v Iraku izjemno pomembna za moja nadaljnja raziskovanja in delovanja v Latinski Ameriki in Evropi.

Ste pred odhodom verjeli, da se vojno da preprečiti?

V epohi vojn in neoliberalizma, težko v kaj »verjamem« ... Po pravici povedano pa »verjeti«, da lahko preprečimo vojno, sploh ni bil motiv za angažirano delovanje! Osebno me sploh ni zanimalo, ali se vojno lahko prepreči ali ne. Naredila sem največ, kar sem lahko naredila – tako v Sloveniji, kot v tujini in nazadnje še v Iraku. Danes je težko izničiti to, kar sem naredila kot ženska, kot sociologinja in kot aktivistka ter končno, to kar sem naredila kot človeško bitje in za humanost! To se mi zdi izjemno pomembno vprašanje, ki je prav tako pomembno pri preizpraševanju vstopa Slovenije v NATO. Tudi tam ni bila dilema za ali proti, okrog katere se je vrtel medijski in politični diskurz, pač pa: kako narediti vse, da preprečimo degradacijo domače in širše družbe. Zame osebno sploh ni bilo pomembno, ali gremo ali ne, ali se bomo na silo integrirali ali se sploh ne bomo. Kar je bilo družbeno pomembno in odgovorno, pa je bilo predvsem to, da preprečimo politiko smrti in inštrument ali zvezo, ki svoje »demokratske« principe in vzorce nasilno implementira v države z drugačno kulturo, tradicijo in politično ureditvijo. Pomembno je bilo, da se namesto za promotorje smrti odločimo za promotorje življenja. Uspeh oziroma neuspeh je bil v rokah ljudi, še bolj pa v rokah političnih in medijskih manipulacij. Pomembno je bilo ljudi angažirati ter jim razgrniti zemljevid, na katerega se bo Slovenija vpisala kot morilka v državah in med ljudstvi, ki nam nikdar niso kršili pravic ali pošiljali vojske nad nas. Mi pa smo si to dovolili! Že pretekle izkušnje so me namreč pripeljale do tega, da ni vedno najpomembnejše zmagati, ampak, da se moramo boriti za resnico, pravičnost, ter še bolj za odgovornost pred našo in naslednjimi generacijami. In za to sem naredila vse, kar sem lahko naredila najprej kot članica kolektiva, gibanja in nazadnje kot posameznica.

Ob vsem tem ste postajali medijsko zelo izpostavljeni... Namenoma?

Medijska izpostavljenost se je začela z Avtonomno cono Molotov. Takrat sem morala intrvenirati, sicer bi vse aktivne okrog te avtonomne skupnosti nevidno in neslišno odstranili ter uničili edino resno alternativo, ki je takrat nastajala v Ljubljani. Ko sem se izpostavila, pa se nisem mogla več umakniti, saj je bila situacija izjemno napeta in več kot mesec dni nisem zapustila Avtonomne cone. Le redko kdo se spomni, da sem se v medijih pojavljala tudi pred AC Molotov, kot urednica Poročila o človekovem razvoju, pa kot sodelavka pomembnih

študij na Mirovnem inštitutu... Delovanje v medijih mi ni bilo tuje – tuj pa mi je bil medijski pritisk in intenzivnost, s katero so poročali iz Molotova in končno tudi pripomogli k boju skupnosti. Pozablja se, da je »medijski« boj za AC Molotov že odvijal prek odpiranja vprašanj proti NATU, proti vojni itn. Najvidnejše akcije so nastajale tik pred deložacijo Molotova, kjer smo se večinoma tudi zbirali vsi aktivni. Celotni producenti medijev so za trenutek začutili, da je glas proti vojni morda vreden objav in da morda govori o drugačni družbi – vsaj za trenutek. Pred odhodom v Irak sem se začela pogovarjati z Delom, Mladino in radiom MARS. Poanta je bila, vsaj zame, da naredim čim več, da morda doma le ne izglasujejo NATA in vojne. Z Andrejem Morovičem sva pisala za Mladino. Sama sem sodelovala še z uredništvo zunanje politike pri Delu. V določenem obdobju sem bila tudi edina, ki sem se javljala iz Bagdada in ne le edina za Slovenijo. Nekaj prispevkov sem napisala tudi za Večer, ki jih objavil brez vnaprejšnjega dogovarjanja. Delovala sem spontano, saj nisem vedela pod kakšnimi pogoji in kako se bom sploh lahko javljala v Slovenijo. Medijsko izpostavljenost iz leta 2002 sem izkoristila za angažirano pisanje in intervencijo v Slovenijo in onkraj nje. In če nič drugega, sem prepričana, da so si moje delo zapomnili vsi tisti, ki danes izjavljajo, da vojna v Iraku »ni bila potrebna«. Škoda, da se niso utegnili oglasiti in angažirati pred napadi! In škoda, da se ne aktivirajo danes.

Od kod finančna sredstva za odhod in bivanje v Iraku?

O vseh aktivnostih, ki smo jih delali v Sloveniji, se nikdar ni spraševalo, od kod denar. Aktivni smo se vedno samofinancirali. Za potrebe akcij, potovanj, materialov smo vedno zbrali denar med seboj. Podobno je bilo tudi za Irak. Če bi imeli finančno podporo od zunaj, bi se nas v Irak verjetno peljalo še vsaj 10 aktivistov več. Glavni stroški te akcije so bili pot v Bagdad in nazaj, pa stroški za vse vstopne vizume. Spomnim se, da smo pripravili neko nabirko (kje, kdaj in kako, se ne spomnim več). Najbrž smo odprli račun ali pa je šlo prek Humanitasa. To bosta vedela Andrej ali pa Eva. Vem da smo imeli nek skupni denar, ostalo pa smo prispevali vsi. V Kiberpipi smo imeli na dan odhoda tiskovno konferenco. Vse skupaj se je dogajalo tako hitro, v nekaj dneh od odločitve smo bili že na poti. Seveda je bilo vse polno pritiskov in emocij, tako da se po pravici povedano, veliko teh stvari sploh ne spomnim več. Jaz sem bila z glavo že v Iraku. Ves čas sem bila v velikem strahu, da se bo vojna zgodila še preden uspemo vstopiti v Irak. V Bagdadu sem največ denarja porabila za pripomočke, za manifestacije, delavnice z otroci ipd. Andrej se je angažiral z dražbami, prek katerih smo aktivisti med sabo zbrali denar, da smo kupovali materiale za akcije. Na primer 25 metrov blaga za največji mogoč napis »Bush the whole world is watching you!«, pa za bobne, fotokopije materialov, barvice, papirje, rjuhe, transparente. Vpisala sem se na tečaj arabščine pri Združenih narodih, ki sem ga obiskovala do predzadnjega dne. Vsi ti stroški so bili razmeroma nizki in simbolični. V Iraku nas je sprejela nevladna organizacija Prijateljstvo, Solidarnost in Mir. Nameščeni smo bili najprej v različnih hotelih ter kasneje v slavnem hotelu Palestina, v katerem je danes vojska ZDA. Po tednu ali dveh smo se preselili na infrastrukturne točke, ki smo jih varovali. Jaz sem odšla v rafinerijo Daura. Stanovalci v Dauri smo se odločili, da bomo sami skrbeli za prehrano. Iračani so nam namreč plačevali kuharje. Uvedli smo samoorganizacijo. Vprašanje financiranja se mi je zdelo pomembno le v enem vidiku – ali bom imela denar za odhod iz Bagdada. Verjetno v primeru vojne Iraka ne bi mogla zapustiti, saj takrat cene narastejo do nezamisljivih vrednosti. Vse to je bilo naše tveganje, ki smo ga morali vzeti v zakup že pri odhodu v Irak.

Na samem mestu v Bagdadu ste bili vseskozi pod nadzorom NGO nekdanjega Sadamovega diplomata dr. Hašimija?

Že ob prihodu in namestitvi so nas seznanili, da bo za nas skrbel neke vrste NGO. Šlo je za vojsko in policijo v civilu, ki je bila na nas kar dobro pripravljena. Hitro smo ugotovili, da je

bil Abdul Razak al-Hašimi piar-ovec za Huseinovo vlado v času prve zalivske vojne - pomemben mož v Huseinovi strukturi in zakaj nevladno organizacijo v dvorcu varuje vojska. Očitno je bilo, da je ta NGO – drugih v Iraku tako ali tako ni bilo – nastal prav zaradi prihoda »Živega ščita«. Kljub svobodi, ki so nam jo nudili, ne bi smeli delovati mimo njih – brez njihove vednosti in spremljanja. Med udeleženci »Živega ščita« smo zato izbrali koordinacijski odbor, ki se je pogajal za naše svobodno gibanje po Bagdadu, pa za primerne nastanitve in neodvisnost od Sadamove oblasti. Z al-Hašimijem smo se daleč največ prerekli glede naše nastanitve v šole, bolnice in objekte zgodovinskega pomena. Al-Hašimi nam je varovanje teh objektov prepovedal od prvega do zadnjega dne. Za prepoved je imel vrsto izgovorov, prek katerih se nismo mogli prebiti. V bolnice in šole so nas vodili le na »vodene ogleda«. Kljub vsem prepovedim sem se sama vsakič izognila vodenih ogledov in v univerzitetne ter druge objekte vstopala individualno. Iračani, ki so delovali na univerzi, so mojo anonimnost in kršenje pravil tolerirali in tudi poskrbeli, da moja nepokornost ni prišla do al-Hašimi. Iračani so nam, »ščitom«, vseskozi pomagali. Največja težava se je pojavila že prvi dan, ko nas je al-Hašimi organizirano odpeljal v nekdanje skladišče Al Amirija, kjer se je leta 1991 zgodil pokol civilistov. Nikakor nismo hoteli, da bi nas ta NGO izrabil kot propagando Sadamovega režima, zato smo Balkan Sobranje s pomočjo okrog 10 drugih aktivistov, na hitro, na licu mesta sredi proslave, na kateri je govoril Sadamov sodelavec iz časa genocidov, izvedli improvizirano akcijo, ki je pritegnila pozornost in pokazala naš dejanski namen ter nas distancirala od proslave v imenu režima. Tako je ekipa Balkan sobranje akcije začela in vsak dan se je več »ščitov« vključevalo v naše delovanje.

Kakšen profil ljudi ste srečali v Iraku med mirovni aktivisti oziroma 'živimi ščiti'?

Vsega polno. Mislim, da je bilo več kot 50 odstotkov takšnih, ki sploh niso vedeli, v kaj se spuščajo. Precej ljudi ni imelo nikakršnih izkušenj. Nekateri dotlej sploh še niso javno manifestirali ali sodelovali na demonstracijah. Daleč najbolj izkušeni so bili zdravniki brez meja, pa nekatere organizacije, ki so imele bogate izkušnje iz Palestine ter seveda vojni veterani, novinarji in vojaški desidenti. Nekaj je bilo tudi izjemnih aktivistov in aktivistk. Ampak v celoti je bila to manjšina. Kar nekaj je bilo novinarjev, ki so se pridružili 'ščitu', ker ni bilo drugega načina za vstop v državo. Solidarnost nekaterih novinarjev je bila izjemna, tako so nam pomagali z infrastrukturo, poročanjem, ter nam celo nudili zaklonišča v primeru napadov. Sama se spomnim izjemnega sodelovanja s CNN Turčija. Veliko je bilo seveda tudi tistih, ki so etiketo 'živi ščit' izkoristili samo kot pripomoček za vizum in so se v Irak odpravili pospeševati in podpihovati vojno. Veliko je bilo vojnih veteranov ter vojakov, ki so leta 1990 stali v vrstah ZDA: ti so prihajali kot mirovni aktivisti pripravljeni delovati na kateremkoli področju, da se Iračanom opravičijo za grozote, ki so jih naredili pred dobrim desetletjem. Veliko je bilo mladih anarhistov, predvsem iz Turčije. Veliko je bilo starejših, ki so v Irak prišli umreti – to je bila njihova žrtev za protičloveško politiko Busha – to so bili večinoma državljani iz ZDA, ki so bili ob vrnitvi zaradi te humane države zaprti, na primer gospa Fippinger, upokojena pedagoginja, ki je imela prek 70 let in je živela z menoj v Dauri. Spet drugi so želeli izkoristiti negotovo situacijo in sklepati posle – to so bili mladi podjetniki. Nekateri so bili Iračani, ki so živeli v tujini. Veliko je bilo umetniških skupin, kolektivov. Ter vrsta ljudi, ki so delovali v različnih nevladnih organizacijah. Velika je bila mednarodna skupina študentov iz Damaska, kjer je slavna mednarodna univerza za arabščino. Veliko »ščitov« je prihajalo samo za teden dni, nekateri za daljša obdobja. Večinoma smo prišli za nedoločen čas. Jaz sem imela raziskovanje v Iraku dovoljeno za 2 meseca. Potem pa so bili tu ljudje, ki so dobro poznali take situacije in akcije, ki so imeli bogate izkušnje in so se znali organizirati. Zelo pomemben je bil italijanski zdravnik brez meja Andolina, s katerim še danes sodelujem. Pomemben je ne samo zaradi tega, kar je takrat počel (prinašal zdravila), pač pa tudi zato, kako je Iračanom pomagal kasneje – po razglasitvi konca vojne. V Irak se je

vračal z denarjem, s katerim je izplačeval plače zdravstvenih delavcev, da bi lahko oskrbovali ranjene. Njegov prispevek v boju proti vojni je po mojem mnenju neprecenljiv.

Bi lahko rekli, da je bil Balkan sobranje tisti, ki je 'vlekel voz'?

Morda, ker ostali niso imeli toliko izkušenj, da bi organizirali razne akcije, delavnice, shode in podobno. Na nek način je potem večina ljudi sodelovala v akcijah, ki smo jih pripravljali mi. Veliko jih je tudi prišlo kot »živi ščit« v Irak s prepričanjem, da bodo sestankovali in samo opazovali, kam nas bodo razvrstili ter pazili na te infrastrukturne točke. Ampak to tisti trenutek ni bilo dovolj, treba je bilo opozarjati in biti dejaven in tudi na primer demantirati poročanja nekaterih medijev, delovati prek meja Iraka in sodelovati z Iračani, in ne zgolj med seboj. Balkan sobranje smo že na prvem sestanku oziroma skupščini ugotovili, da bo težko. Že prvo – prej omenjeno akcijo –, ki smo jo naredili samoiniciativno, je podprlo veliko ljudi. Koordinacija in sodelovanje ščitov je škripalo. Bili smo v predvojnih razmerah in to je bilo za varnost ljudi nevarno. Že samo potovanje »Živega ščita« iz Londona v Bagdad je imelo vrsto nepojmljivih zapletov. Nekateri so nad »organizatorjem« še pred Bagdadom izgubili živce. Iniciator, Kenneth O'Keefe, ameriški marinec v času prve zalivske vojne, je bil poseben človek. Videlo se je, da želi uživati pozornost. Vendar smo ga prehitro spregledali in se je moral že po nekaj dneh umakniti v ozadje. O'Keefe ni imel najmanjših sposobnosti sodelovanja. Vso svojo kredibilnost je gojil z zamerami in užaljenostmi. Tako so sestanki z njim izpadli kot nedokončane razprave, ki so se vleklye iz dneva v dan. Poleg O'Keefja smo imeli še nekaj podobnih osebnosti. Balkan sobranje je po prvi akciji prvega dne, nadaljeval: drugi dan smo se brez dovoljenja odpravili na mestno tržnico in govorili, plesali in peli z ljudmi. Ta akcija je bila pomembna, ker smo si tako izborili nenadzorovan in neposreden stik z ljudmi, domačini. Najodmevnejša je bila akcija, ko smo napadli vse tuje medije v Iraku, ker je New York Times poročal, da si Iračani želijo vojno. Takrat je z nami sodelovala že velika večina »ščita«. Pri obešanju transparenta »Bush the whole world is watching you!« pa so sodelovali že vsi »ščiti«! Mislim, da je Balkan sobranja naredila izjemno delo v nemogočih pogojih. Kolegica Judith Kaprova iz ZDA bo v kratkem izdala knjigo, v kateri Balkan sobranje ocenjuje za protagonista »Živega ščita«.

Vas je bilo v kakšnem trenutku strah?

Iz Slovenije sem odhajala prepričana, da grem v boj proti agresiji in vojni, nikakor pa, da grem v vojno. Vedela sem, da lahko naredimo še milijon stvari, da oddaljujemo napad, ali da ga, morda celo preprečimo. Veliko je bilo odvisno tudi od mobilizacij v tujini. Dokler sem lahko suvereno udeležena aktivistične, medijske in raziskovalne ambicije, ne da bi druge postavljala v nevarnost, sem to počela maksimalno in z minimalnimi trenutki za počitek. V Iraku skorajda nisem spala. Vzpostavila sem korektne odnose z vsemi vojaki v civilu ter prav tako z al-Hašimijem. Z njegovimi uslužbenci sem se spoprijateljila in vse pogosteje so se sami potrudili, da so mi pomagali pri akcijah, pošiljanju elektronske pošte z lastnega naslova (kar je bilo prepovedano) – pogosto so mi pomagali uresničevati tudi stvari, ki so bile prepovedane. To so počeli iz zaupanja in dolgih pogovorov, ki smo jih imeli skozi vse dni.

Ta pomembna solidarnost, ki smo jo negovali, je odgovorila na vsakršen dvom. Vendar pa se je zgodil tudi dogodek, ko sem izgubila zaupanje in ko sem se zares vprašala, če morda ni bolje zapustiti Bagdad. To je bil izjemno naporen dan. Ščiti smo takoj po prihodu sestavili ekipo »pogajalcev«, ki se je dogovarjala o nastanitvah v rafinerije, vodna zajetja, šole, bolnice itn. Al-Hašimi je to ekipo vztrajno blokiral in deloval vojaško, ultimativno. Dialog ni bil mogoč. Vrsto naših zahtev, da bi varovali bolnice, šole ... je vztrajno zavračal in nato zahteval, da skupina petih pogajalcev zapusti Irak. »Živemu ščitu« je želel na najlažji možen način odvzeti telo, ki je skrbelo za varnost in pogoje živega ščita. S tem odhodom se ni strinjal nihče od nas. In vendar z al-Hašimijem se ni dalo pogajati. Na pol slep in več kot

sedemdeset let star neodvisni novinar in avtor številnih knjig, John Ross, se je odpovedal državljanstvu ZDA že v času vietnamske vojne in odtlej deloval v najbolj nemogočih razmerah po vsem svetu; Tolga Temuge, ki je bil vrsto let vodja mediteranskega Greenpeaca in je tudi kasneje v Istanbulu ustanovil sodišče za vojne zločine v Iraku, ter mlad Gordon iz Nove Zelandije, ki se je priključil že v samem začetku pripravljanja akcije »Živi ščit« na Irak – so po nekajurnih pogajanjih podali izjave za medije, ter sedli v taksi, ki jih je odpeljal v Aman. Fantje so jokali – upravičeno. Svoje življenje bi tvegali za ljudstvo, nagnala pa jih je oblast. Al-Hašimi je pripravil celotni scenarij, in skorajda se ga ni dalo ogniti. O'Keefe in Eva, še zadnja dva člana organizacijskega in pogajalskega telesa »Živi ščit«, sta temu izgonu iz države nasprotovala, zato sta sedla v avto italijanskega kolega in se odpeljala v hotel, v katerem so bile nastanjene vse največje globalne medijske hiše. Od tistega trenutka dalje je al-Hašimi pričel z represijo nad vsemi »Živimi ščiti« in seveda še najbolj nad mano, ker je bil prepričan, da stojim v ozadju tega pobega. Takoj za tem kritičnim dogodkom, sem se odpeljala do Eve in sva se natančno pogovorili. Na O'Keefeja nisem računala, saj je bilo izjemno nebogljen in neizkušeno in vase zagledano bitje. Eva pa je imela že prej bogate izkušnje in tudi v Iraku je dala vse od sebe. Temeljito je premislila in mi obljubila, da me takoj zjutraj pokliče v rafinerijo in da mi sporoči svojo odločitev. Nekoliko pomirjena sem se z italijanskima novinarjema in kolegom iz Poljske odpeljala proti rafineriji. Na poti so nas ustavili policija, vojska, preverjali so našo identiteto in nas v spremstvu prepeljali v hotel Palestina. Tam je bilo kar kruto – najbolj to, da me niso pustili govoriti, da so mi vzeli potni list ter mi grozili z zaporom. Sama se z Evino akcijo nisem strinjala, sem pa jo bila pripravljena braniti, saj je bila takrat že moja pogumna prijateljica, ena od treh drugih, ki je bila pripravljena zapustiti Slovenijo. V hotelu nas je pričakalo trideset do zob oboroženih vojakov v prepričanju, da smo mi ogrozili iraško zaupanje (čeprav nismo dejansko nič naredili) in da bodo v naše matične države zunanjim ministrom sporočili, da smo kršili iraško pravo in zaupanje, ter da gremo v zapor. Zapora sem se ustrašila veliko manj kot to, kaj se bo zgodilo z mojo družino in prijatelji v Sloveniji, saj sem si predstavljala, kako bo na iraško noto odgovoril zunanji minister Rupel in z njim vodilni v državi. To je bila zame grozna izkušnja in prvič sem podvomila v iskrenost Iračanov. Zjutraj se je stvar razpletla in vrnilo so mi potni list. Pretvarjali so se, kot da se ni nič zgodilo. Eva in O'Keefe sta prostovoljno zapustila državo. Al-Hašimi mi je pojasnil da je Eva varno na poti v Aman. Vseeno mi je ta nočna izkušnja pobrala veliko moči, čeprav me ob štirih zjutraj sploh niso poslali v zapor, pač pa so postavili stražo pred moj kontejner v rafineriji. Pri meni je ta izkušnja in izguba pogajalske skupine pustila globok pečat. Od al-Hašimija sem terjala opravičilo in zagotovilo, da se kaj takega ne bo več ponovilo. Pod vprašaj je bila namreč postavljena ne le moja vloga in svoboda, pač pa svoboda vseh »živih ščitnikov«. Po tem dogodku izгона petih koordinatorjev »Živega ščita« iz Iraka, je več kot polovico ščitov zapustilo Irak.

Bi se lahko vse skupaj razpletlo drugače?

Seveda. Samo moramo sprejeti tudi nezaupanje iraške organizacije, ki je v nas bolj kot prijatelje videla nevarnost. V vojnih razmerah je težko delovati premišljeno in počasi – to je veljalo tako za »Živi ščit« kot za al-Hašimija. Če bi uspeli vzpostaviti organizacijo, ki bi vso logistiko pripravila že prej ter organizirala skupne akcije v Iraku, bi morda lahko dosegli veliko več. Če bi se uresničile ideje, ki jih je poskušal uresničiti »Živi ščit«, da bi v Bagdadu na stadionu nastopila najvidnejša svetovna imena iz pop in rock glasbe, ki so želeli prispevati proti vojni, bi lahko marsikaj spremenili ali pa vsaj za nekaj dni, mesecev preložili napad. Kljub vsem dobronamernim in ustvarjalnim naporom »Živega ščita« pa smo vedno naleteli na oviro na iraški strani, ki smo jo morali upoštevati. V bistvu smo lahko naredili skorajda »nič«. Al-Hašimijevi ljudje so pričakovali, da bomo mirovali in čakali... Koncert na stadionu pa so

tudi po nekaj resnih pogajanjih prepovedali. Eva je takrat že iz Slovenije poskušala z organiziranjem letalskih prevozov iz evropskih prestolnic v Bagdad.

Lahko rečete, da je akcija uspela?

Težko rečem, kaj je uspelo in kaj ne. Kot veste, smo vstopili že v peto leto vojne oziroma pobojev v Iraku. Trditi si upam zgolj to, da smo bili pogumni, odločni in da smo naredili skoraj vse, če ne popolnoma vse, kar se je dalo narediti. Najbrž bi zares uspeli, če bi vsi tisti, ki si pred ofenzivo še niso upali postaviti na stran ljudstva, to storili. Potem nas nihče ne bi mogel ustaviti in potem se tudi vojna ne bi mogla zgoditi. Danes pa, kot vidite, se je razširil verbalizem in znanstvenicizem o tem, da je bila vojna nepotrebna...

Zakaj ste se vrnili domov še pred začetkom vojne, saj ste odšli v Irak s svojimi telesi ščititi ljudi in civilne objekte?

To vprašanje je tisto, na katerega so »vsi« poznali odgovore, še preden sem vstopila v Irak. S tem »vsi« mislim na ljudi, ki so na dolgo in široko komentirali mojo udeležbo v »Živem ščit« . In to so seveda tisti, ki so ogromno govorili in čisto nič naredili. Odgovarjam pa takole: »Zakaj niste šli v Irak?«. Vprašanje pa je razen na Evo, Andreja in Erika ter tiste, ki so aktivno delovali proti vojni, naslovljeno na vse, ki so o vojni spletkarili ter predvsem veliko pisali.

Ste ob vrnitvi čutili kakšne posledice?

Vsakdo, ki se je vrnil iz Iraka, nikdar ne bo več ista oseba. Sama sem se z vrnitvijo močno spremenila in to so najbrž opazili vsi, ki me poznajo. Celotno angažiranje, delovanje, pisanje, analiziranje, manifestiranje ... proti neoliberalizmu in neokolonialnim vojnám se je le še radikaliziralo in pomnožilo. Za druge posledice ne vem. Lahko bi mi grozila zaporna kazen za dobo 12. let, kot mojim kolegom iz ZDA. Saj veste, mirovniki so teroristi!

Kako danes gledate na iraško izkušnjo?

Kot eno najpomembnejših v mojem življenju in iz katere bom črpala za nadaljnja upiranja in delovanja. Hkrati je to tudi najbolj boleča izkušnja. Osebnega ponosa nad tem, kako dejavno sem se uspela vključiti in kako goreče sem delovala proti vojni, mi ni in mi ne bo mogel vzeti nihče. Iskreno želim, da bi se vojna zaključila danes in da bi se lahko v Irak vrnila. Dela bo preveč in upam, da se bo v poskuse odpravljanja katastrofalnih posledic vključilo čim več ščitov in drugih aktivistov ter organizacij, ki bodo namesto humanitarnega podrejanja prebivalstva vzpostavljali strukture za samo-organiziranje skupnosti in čim hitrejšo neodvisnost ter samozadostnost. Zdravstveni delavci bodo najbrž še zdaleč najbolj potrebni.

Ste še vedno prepričani, da se je moč močnejšim ali celo oboroženim zoperstaviti z nenasilnimi sredstvi?

Absolutno. To je dokazala vrsta zgodovinskih primerov in to danes uspešno dokazujejo boji v Latinski Ameriki, kamor se vračam vsako leto in se učim epistemologije upornišva. Ljudje ustvarjamo in spreminjamo svet – ne orožje. Orožje uporabljajo zgolj tisti, ki so pozabili misliti in preizpraševati.

Kakšno je bilo vaše sodelovanje z mediji na sploh? Še posebej relacija Vi- slovenski mediji?

To bo dolg odgovor... Delo, Mladina in Večer so objavili, kar sem poslala (sama v Iraku nisem mogla preverjati, ali poslano tudi objavljajo, tako sem bila v dokaj nemogočem položaju). Pošiljala sem informacije, nazaj pa se je vsake toliko oglasil kdo od mojih prijateljev. Kako je bilo tam z internetom raje niti ne razlagam. V bistvu je nekdo tvegala, da

mi je omogočal odpiranje osebne pošte, ki je edina delovala. Sicer bi vsi uporabniki morali uporabljati en elektronski naslov – tako sama nikdar ne bi prejela feedbacka iz Slovenije. Cenzura. Že tako sem za eno samo pošiljanje pošte včasih potrebovala tudi dve ali tri ure, da je na koncu pisalo: sporočilo uspešno poslano. Internet je bil vojna z živci, hkrati pa edina informacija iz zunanjega sveta (za spremljanje in preverjanje, kdaj bo prišlo do napadov). Izjemno se je v času mojega javljanja izkazal Radio Študent – ne samo z javljanjem, pač pa tudi s klici in podporo, skrbjo in predanostjo. Kiberpipa je samoiniciativno postavljala moja sporočila in fotografije... Mariborski MARS me je preimenoval kar za njihovo poročevalko in vse informacije so uporabljali ter jih izkoristili. Mladina mi je pripravila izkaznico, za primer vojnih razmer. Pomembno se mi zdi izpostaviti, da je bilo vsega skupaj okrog 5 urednikov, ki so prepoznali pomen mojega dela ter ga poskusili tudi uresničiti. POP – TV in Nacionalna Televizija sta moje delovanje v Iraku in mojo odsotnost izkoristili za zaničevanje in uničevanje našega dela. Najbolj boleča izkušnja je bila, da sem v Bagdad prejela telefonski klic, da sem prejela štipendijo ministrstva. V predvojnih razmerah POP – TV ni zanimalo, kaj in kako je v Iraku, pač pa ali sem prejela nek denar – ki ga seveda nikdar nisem prejela – in zakaj in koliko sem prejela... Tisti trenutek, ko sem prejela to informacijo, sem jim povedala, da po pogodbi, ki jo imam kot mlada raziskovalka na Filozofski fakulteti, ne smem in ne morem prejemati štipendij... Na zaničevanje in napad Nacionalne televizije in POP-TV-ja, ter kasneje seveda še Maga in drugih posvetnih medijev, je najprej odgovoril moj mentor, profesor Rastko Močnik, v pismu za Mladino, kasneje pa še sama v pismu bralcev za Večer ter v Medijski preži, ko sem se vrnila v Slovenijo. Sama v Iraku seveda nisem vedela, da se v Sloveniji dogaja medijski linč – po pravici povedano pa sem ga pričakovala. Vsakdo, ki je najprej v medijih povelečevan, mora biti kmalu zatem zaničevan. Morda me je presenetilo, da sta to vlogo tako aktivno nase prevzeli predvsem obe televiziji in predvsem to, da se je to dogajalo v moji odsotnosti. S tem se je z moje strani dialog z njima tudi zaključil. Sploh pa lahko vidite, kaj se je z mediji dogajalo predvsem v zadnjih dveh letih, ko je kvaliteta in raznovrstnost informacij tako nazadovala, da so postali le še sami sebi namen. Jaz od vrnitve iz Iraka domačih medijev ne spremljam več. Niti enega. Svetovno in domače dogajanje spremljam predvsem prek tujih spletnih medijev, o domačih dogodkih pa itak še preveč in prehitro izvem, četudi tega ne želim. Mislim, da se bo medijsko poročanje v Sloveniji moralo radikalno spremeniti, saj ima danes človek občutek, da živimo v času fašizma in nacizma.

Priloga B: Intervju z Evo Marn, preko elektronske pošte, 14. marec 2007

Kaj vas je spodbudilo k temu, da ste se odločili, da kot « živi ščit » odidete v Irak?

To se mi je zdelo še zadnje, kar lahko navaden posameznik stori, glede na to, da vse pisanje in demonstriranje niso nič pomagale. Predvsem pa sem šla zato, ker grozeči napad ZDA na Irak ni imel nobene legalne podlage, niti ne kakršnekoli legitimnosti in se mi je zdelo, da vse to terja čimvečji možni odziv vseh mednarodnih akterjev, vključno mednarodne javnosti.

Ste že prej kdaj sodelovali v takšnih akcijah? V katerih?

V takšnih ne. Nasploh nisem preveč »človekinja« množic in organiziranih javnih manifestacij, vendar se mi je tu zdelo, da moram svoj ego podrediti skupnemu.

Vas je bilo v kakšnem trenutku strah v Iraku?

En trenutek strahu ali recimo slovesa sem imela že v Ljubljani pred odhodom. V Iraku ni bilo nobenega razloga za strah, razen potem, ko so me izgnali in se mi je sredi poti skozi puščavo za trenutek zdelo, da me nameravajo »pospraviti«.

Kaj je bil vaš glavni namen / cilj? Ste verjeli, da lahko preprečite agresijo na Irak?

Morda smo malo naivno verjeli celo kaj takega in morda bi bilo to celo mogoče, če bi nas bilo več tisoč. Predvsem pa smo (sem) želeli pokazati solidarnost s potencialnimi napadenci in svetovni javnosti (in ZDA predvsem seveda) na tak način povedati, da smo proti vojni in posebej proti enostranski samovoljni agresiji.

Do kdaj ste ostali v Iraku? Zakaj ste odšli?

Če se ne motim, sem se vrnila 11.marca 2003 ali tako nekako, potem ko so me prisilno izgnali. Ostala sem vsega 5 tednov, ves svoj dopust in nekaj neplačanega.

Ste bili pripravljeni tudi umreti kot »živi ščit«?

Nisem verjela, da se lahko kaj takega zgodi in prav nalašč se nastavljala ne bi, vendar je bila to seveda možnost, ki je ni bilo mogoče povsem izključiti.

Tam ste bili se s tremi Slovenci? Ste se poznali že od prej?

No, bila je precej pisana družčina, vendar smo se »balkanska naveza« res držali morda malo bolj skupaj, vsaj del časa. Od prej sem poznala Andreja Moroviča, bolj slabo sicer, Marto in Erika samo od malo pred odhodom.

Vaše mnenje o ostalih udeležencih? Lahko rečete, da so vsi tja prišli z dobrim namenom, da res pomagajo?

Predvidevam in tako je izpadlo tudi kasneje, da so bili nekateri namerni zdraharji ali agenti. Večina je bila gotovo dobronamernih, samo da so nekateri pri tem delali še nekakšne svoje kariere.

Kako ocenjujete akcijo? Je bila po vašem uspešna? Bi lahko storili več?

Mislím, da je bila akcija relativno uspešna v smislu kot gibanje svetovne dimenzije, vsekakor pa žal ni dosegla najpomembnejšega od ciljev, preprečiti agresijo. Če bi bila boljše organizirana in če bi se posamezniki bolj podredili skupnemu cilju, pa bi gotovo lahko storili tudi veliko več, vsaj v smislu množičnosti.

Ste se po tem še kdaj vračali v Irak? Zakaj?

Kasneje sem se vračala v Irak v okviru projekta psihosocialne pomoči otrokom, ki sem ga vodila. Zakaj? Pač delo, vse pa najbrž zaradi nekakšne slabe vesti, da nismo uspeli naredit več in predvsem zato, ker so se mi Irčani res »vsedli v srce«, tam je veliko krasnih ljudi.

Kaj sicer počnete v življenju? So tovrstne akcije vaš vsakdan?

Ne, takšne akcije niso ravno moj vsakdan, so pa moj vsakdan res pogosto nekakšne akcije, vendar bolj zmerne in dolgoročno naravnane narave.

Kakšen je bil vaš odnos do medijev, ki so bili v Iraku ter slovenskih poročevalcev?

Mediji so pretežno »štala«, ker se morajo prodat. No, ker je bilo dogajanje tako ali tako na prvih straneh, je bilo zato več možnosti, da se najdejo tudi bolj neodvisni in korektni mediji, vendar so ti praviloma bolj marginalizirani. Nekateri ameriški mediji so celo tako »svinjarili«, da smo nekega dne izvedli akcijo in jih prišli snemat in pripravljati intervjuje, a so se pretežno poskrili, reve. Našim poročevalcem se pa nismo zdeli dovolj pomembni, nikoli nisem nikogar videla, le v Sloveniji so pestro pisali o nas, ne da bi se jim zdelo potrebno, da tudi nas kaj vprašajo.

Priloga C: Intervju z Andrejem Morovičem, Ljubljana 2. april 2007

Zakaj ste se leta 2003 odločili, da kot »živi ščit« odidete v Irak?

Odločil sem se precej spontano in brezglavo. Jasno, da neko stališče do dogodkov v svetu imam, zato bi se lahko odločil tudi, da grem kam drugam. Da smo šli v Irak, je bilo, kar se mene tiče bolj naključje. Ta iniciativa, ki se je sprožila na internetu, se mi je zdela zanimiva, a moram poudariti, da mi je hkrati že od vsega začetka tudi smrdela. Dejansko ta iniciativa ni bila razlog, da sem takrat odšel v Irak.

Ste se že v preteklosti udeleževali takšnih – aktivističnih akcij?

Ravno takšnih kot je bila ta ne, ker jih ni bilo. A to je bilo že dolgo nazaj. Skoraj sedem let sem bil precej aktiven v Berlinu, v raznih skvoterskih zadevah, potem pa na Metelkovi. Sicer pa sem bolj individualist in ne delujem v takšnih organiziranih akcijah. Še vedno se dotikam istih tematik kot so globalizem, imperializem itd., pri čemer poskušam razumeti, kateri sistem je najboljši za živeti. Predvsem bolj opazujem in skušam artikulirati verbalno, bolj kot izvajati akcije. Potujem pa ogromno in ko pridem kam, nagovarjam ljudi.

Kaj za vas pomeni fenomen »živi ščit«?

Živi ščit pomeni to, kar beseda pomeni: To da se nekam zavežeš in preprečuješ ter braniš neko zadevo. S tem se nisem nikoli identificiral – mislim s samim sloganom. Nikakor se nisem videl privezanega na kakšen most ali kaj podobnega. Načeloma pa se mi je pobuda zdela zelo inteligentna in izvedljiva. Namreč to, da zlorabiš stalno prisotni zahodnjaški rasizem in ga obrneš v nasprotno smer. In rečeš, no kaj pa se bo zgodilo, če nekaj »kvazi dragocenih bledoličnikov« privežemo oziroma postavimo, kjer naj bi se brez diskriminacije bombardiralo. Postavlja se vprašanje, ali se da zadevo ustavit oziroma kaj se bo zgodilo, če je zadostno število belih zahodnjakov? Treba je poudariti, da ta »Živi ščit« ni bil edini in originalen, saj je v Iraku takrat bilo ogromno ljudi iz drugih arabskih dežel in drugod, ki pa ne obstajajo za nas, niti za koga drugega. Bilo je ogromno ljudi z Maroka, Sirije, Egipta itd., a kar za nas »bledoličnike« edino šteje, je tistih nekaj Norvežanov in zahodno Evropejcev, ki so odšli v Irak.

Kakšen je bil cilj, ki ste si ga postavili, ko ste odhajali v Irak?

Odšel sem s ciljem, da se morda da poskusiti – jaz sem sicer po naravi skeptik – zakomplicirati, prestaviti vojno. Teoretično sem mislil, da je tudi možno, jo preprečiti. Če bi prišlo večje število ljudi, kar bi lahko, bi bilo zelo zanimivo videti, kaj bi se v resnici zgodilo.

Kje pa vidite ključni moment, da ideja in dejanja niso pripeljala do tega cilja?

Več jih je. Prvi in po mojem mnenju najbolj pomemben je, da je bila zadeva vseskozi impregnirana z različnimi tajnimi službami – zahodnimi, ki so vse skupaj poskušale zminirati in jim je tudi uspelo; Drugi pomemben faktor je, da se za takšne ekstremne akcije odločajo ekstremni ljudje, ki niso nujno ekstremno pametni in pa uravnovešeni – bilo je ogromno ljudi, ki so izjavljali javno, da so prišli v Irak umret ali pa se zažgat; To je bistveno, saj definitivno imam občutek, da bi lahko prišlo v Irak na tisoče zahodnjakov, a zadeva se je že tako kontroveržno začela, da je že skoraj vse skupaj razpadlo, preden so prišli sploh v Evropo iz Londona. Zanimivo je na primer, da kakšni urejeni narodi – kot so Nemci ali Švicarji – niso bili zraven, saj je bilo to njim preveč, kako so se lotili zadeve. Dober primer je, že sama pot – oditi z »doubeldeckerjem«, ki ima šasijo le nekaj centimetrov nad tlemi, na drugi konec sveta, je že v štartu malo noro. Sam vidim velik problem v neuspehu tudi v tem, da je bilo v Iraku cel kup ljudi, ki so se počutili in obnašali mesijansko, kar je seveda drugim, bolj anarhistično

nastrojenim ljudem, šlo v nos. Zadeva ni bila množična, ljudje so prihajali in odhajali, nikoli ni zadeva dobila dinamike, ki je potrebna.

Po vseh težavah, ki so se v začetku porajale, je Balkan sobranje2 nekako prevzel pobudo. Se strinjate?

Kaj pa vem? Dejstvo je nekaj, da se mi nikoli nismo ukvarjali s samimi bizarnim in čudnimi dejanji, ki so se dogajala znotraj konvoja. Smo se zelo hitro odločili, da bomo šli pač po svoje. Zato smo začeli delati po svoje. To, da se nam je v prvi akciji pridružilo pet ljudi, pa potem v vsaki naslednji veliko več, že nekaj pomeni. Zdaj trditi, da je bil to edini »vlečni voz« ni ravno na mestu, saj nihče ni imel blaznega nadzora nad tem, kaj vse se poleg nas tam v resnici dogaja. Dejstvo pa je, da kar smo počeli, je bila kapljica razuma v morje brezumja. Definitivno pa je, da smo primerjavi z ostalimi »ščitniki« pripravljali veliko več, saj se je del le-teh ukvarjal samo s sestankovanjem. Veliko ljudi pa niti ni imelo izkušenj z aktivizmom. Če pogledam nazaj, naša ekipa je bila precej profesionalna in imela za sabo določeno kilometrino, kako se zadevam streže. Potem pa tudi drugi, ki so imeli podobno znanje in izkušnje, so se čisto spontano začeli družiti z nami in sodelovati.

Sicer ste zagovornik tega, da se da z nenasilnimi akcijami, preprečiti oziroma zoperstaviti tudi velesilam?

Brez skrbi, celo z lahkoto, saj so vojaški stroji narejeni za vse razen kaj takega. V takšnih situacijah so nemočni. To se mi zdi v bistvu edina možna oblika odpora, gledano tudi pragmatično. Vse drugo je na dolgi rok pogubljeno. Če se greš boriti z istimi metodami, nimaš nobenih možnosti ... Če greš z molotovkami napasti vojaški stroj, je neumno. Na takšen način pa je seveda možno, a ključnega pomena je, kako boš mobiliziral ljudi. To je mogoče nekaj let bilo relativno preprosto, sedaj pa bo vedno težje. Ravno v Iraku sem namreč opazil, kako totalitaren je postal svet, še posebej t.i. demokratični. Kako neverjetno uglašeno je medijski stroj lagal in še laže. Ampak res usklajeno, dosti bolj kot na primer za časa Brežnjeva v Rusiji. To je sicer paradoks, ampak mislim, da tako je. Zato sem zelo črnogled glede svobode tiska in se mi zdi, da bodo v prihodnosti preživele le tiste akcije, ki bodo dovolj majhne, da ne bodo sprožale preveč besa.

Torej medijska propaganda uničuje aktivizem ...

Ljudje izbirajo tisto, kar je prvo na pladnju. To pa je ta propaganda, o kateri govorimo. Saj resnica je popolnoma nepomembna, če se na primer milijonkrat pojavi, da so vsi Arabci teroristi. Sedaj se že Arabci sami opravičujejo, pa saj mi nismo teroristi. Ta mašina deluje. Interesi pa so popolnoma neusmiljeni, ni nobenih zdravorazumskih varovalk ali pa zavor. Poglejmo stvari takole: Takrat, ko smo odšli v Irak oziroma se vrnili, je večina ljudi (javno mnenje) mislila, da so se neki kreteni nekaj šli, pa še prav nimajo. V bistvu se je tisto, o čemer smo govorili ali proti čemer smo bili, v petkratni verziji udejanjilo. Ampak, kdo se danes razburja? Nihče. Vsak dan jih v Iraku 200 umre, nekaj tisoč jih pobegne. A se kdo kaj razburja? Ne, še mi gremo sedaj v Irak... To je tisto bolno pri celi zadevi. Zato nisem blazno optimist. Dejstvo pa je nekaj, da če želiš narediti kakšno protiakcijo, mora biti hitra, domiselna, duhovita in učinkovita. Dva dni kasneje je to že vse ponotranjeno.

Za akcijo, pobudo »Živi ščit«, bi težko rekli, da je uspela?

Ja, res je, čeprav mislim, da je »Živi ščit« na začetku kar malce šokiral ameriški establishment. Da bi se Rumsfeld sicer odzival s takšnimi paranoičnimi izjavami, kot se je, če se ni počutil ogroženega ... Ker drugače kot politik ne izgublja besed o kakšni stvari, ki ni zanj pomembna. Ampak možnost je bila izgubljena in v takšni obliki se ne bo več pojavila. To je jasno. Žal tudi ne morem verjeti, da bo imela ta akcija vpliv na prihodnost. Ni se namreč

iz tega oblikovala nobena skupinica ljudi, ki bi lahko, kaj podobnega pripravila v prihodnosti. Mogoče v kakšnem virtualnem svetu, a v realnem ne, saj niso nastale nobene platforme zaradi nje. Lahko pa, da se motim...

Če bi bilo tako kot se je na začetku govorilo, da bo prišlo v Irak več tisoč aktivistov, bi vse lahko bilo drugače ...

Mislim, da ja. Množičnost je ključna, še posebej, če si v takšnem okolju. Morate si predstavljati, da nihče od Iračanov, ni pravzaprav vedel, kaj mi hočemo in da v bistvu se je ogromni večini zdelo, da smo norci, saj enostavno niso mogli razumeti. Kot takšnih, rahlo norih, se te ljudje temu tudi primerno izogibajo. Spomnim se nekaj demonstracij, ki vzamejo sapo. Nekakšen vakum je tako močan, ko se zaveš, da si v deželi, kjer ne moreš nič spremeniti ali doseči tistega, kar si želel in kjer te ljudje ne razumejo in tudi cel svet ne. Seveda je prav zaradi tega velika razlika, ali to počne 50 ali 5000 tvojih kolegov. Velikokrat se je videlo, da je neka meja masovnosti, ki če ni presežena, vse skupaj razpade na delce. Bili pa so pa tudi momenti, ko se je zdela ta sinergija tako močna ... Enkrat smo spuščali ladijce s svečkami po Tigrisu, je bilo močno...

Takrat ste bili precej omejeni z nadzorom t.i. iraške nevladne organizacije Prijateljstvo, solidarnost in mir. Je bila to težava?

V bistvu, kakor želiš pogledati. Vseskozi so se trudili imeti roko nad nami, kar pa ni nujno povezano s zlobnim režimom. Gre bolj za mentaliteto, da si ti gost. Pri ljudeh iz islamskih dežel je gost svetinja, na katerega se mora paziti. Tudi zaradi tega te niti koraka ne pustijo samega. Pri njih je koncept samote popolnoma nepojmljiv. Potem seveda vsakič, ko hočeš nekaj po svoje, se oni sprašujejo, kaj smo naredili narobe, da hoče biti sam. To je hud temeljni kulturni nesporazum, pa ni važno ali je v igri Sadam ali kdo drug. Drugo pa je, da je imel ta kvazi NGO nalogo, da pazi na nas. Ne vem natančno, kaj si je pod to vlogo predstavljal, ampak definitivno tudi to, da ne pobegnemo po svoje in naredimo kakšno bedarijo. Tretje pa je, kako nas vidijo. Poskušal sem se vživeti v vlogo vodje NGO-ja, kaj si on mora o nas misliti. Po moji sem vedno znova prišel do tega, da smo popolnoma nori. Nič drugega, saj zakaj bi ena tretja oseba odšla se postavljat za neke popolnoma tuje ljudi, ki so tako ali tako obsojeni že vnaprej. To ni logično. Kaj ti ljudje hočejo deželi, ki je že tako paranoična zaradi Sadama in sankcij. Tu smo se najmanj razumeli. Mi smo pa mislili, da bi oni morali biti hvaležni, da smo jim prišli pomagat. Oni so pa verjetno mislili, joj še ta problem, kot da jih nimamo že dovolj.

Vaših želja pa tudi niso uresničili – razvrščanje na zelene objekte?

Ne strinjam se s tem. Strinjam se z iraško verzijo. Oni so rekli, da v bolnišnice ne bomo šli, saj je že tako gneča. Vsakdo, ki je bil tam, je to tudi videl. Te ordinacije so nabite do zadnjega kotička. Ja, morda bi lahko kampirali na vrtu pred bolnišnico, ampak kje bo stranišče ter voda... Druge ideje so bile, da gremo ščititi arheološka najdišča – tega nismo nikoli prej govorili, potem pa se je kar naenkrat pojavila zahteva. Tako so na določeni točki Iračani dejali, sedaj pa dosti – ali greste domov ali pa tja, kamor smo se prej dogovorili in za kar pravite da ste prišli. To so bila vodna zbirališča, naftne rafinerije, elektrarne, skladišča hrane. Zato me kvečjemu čudi, da so bili tako zelo potrpežljivi. Če bi se takšna kataklizma dogajala v Sloveniji, bi nas že po dveh dneh pregnali. Res pa je, da so iz teh ali drugih razlogov, poskušali zadeve nadzorovati. Poleg tega smo vse akcije pripravljali brez dovoljenj! Samo povedali smo. Če bi se to dogajalo v, na primer, Švici, bi moralo biti vse najavljeno in pridobljena dovoljenja. V Iraku pa so nam res dovoljevali skoraj vse. Zato je potrebno gledati uravnoteženo – oni so bili včasih represivni, mi pa nehote arogantni in nesramni. To pa, da

nam niso kar dovolili samim hoditi okoli, je logično. Tako je v Iraku – tudi tam rabijo Iráčani dovoljenja za pot na jug ali kam dlje...

Kako pa je zgedalo bivakiranje na objektih?

Jaz sem bil bolj popotnik. Malo sem bil povsod – v naftnih rafineriji, vodnem zajetju, elektrarni. Na nek naćin je bilo za Iráčane to zelo zapleteno, saj na doloćenih objektih ni bilo nič. V elektrarni Doura – istočasno ko smo prišli mi, se je pripeljal tudi tovornjak s posteljami, televizijo, vodo in še mnogo drugega. Zelo so se potrudili, da bi nam bilo udobno tam. Drugje je bilo bolj urejeno. V naftni rafineriji je že bila infrastruktura – celo malo mesto s stanovanji za delavce in goste. Poleg tega so izpraznili še kontejnerje, kjer se je tudi spalo. V vodnem zajetju, se spomnim, da ko sem prišel tja, so šele zidali stranišća. Ampak vse je potekalo z bliskovito hitrostjo. Zjutraj so recimo začeli, zvećer je bilo že vse narejeno. Potem pa vsi, ki so prišli tja kot »živi šćiti« so vseskozi nekaj delali, ćeprav so bili vsi ti objekti, daleć stran od mesta. Nekateri ljudi je zaradi tega zagrabila tesnoba, na primer v naftni rafineriji, ki je bila zelo zastražena.

Vas je bilo kdaj strah?

Zanimivo, moralo bi me biti, pa me dejansko ni bilo nikoli. Dostokrat sem ćutil utesnjenost, ampak strahu pa ne more biti, će ne veš, kaj bo. Nikoli me ni bilo strah tako, kot sem pričakoval, da me bo. Zato sem bil presenećen. Moja izkušnja je sicer drugaćna od ostalih treh Slovencev, saj sem Irak zapustil prej, tako da nisem obćutil vse zmede in predvojne panike ali pa slabe strani Sadamovega reživima, ko so jih takrat nekaj vzeli za talce in iskali druge »šćitnike«.

Od treh Slovencev ste bili najbolj omejeni s ćasom... Postavili ste si datum, kdaj želite nazaj v Slovenijo...

Ne da bi rad bil, pać pa sem obljubil kolegu z etnografskega inštituta, da bom z mojim kombijem na voljo, ko je on organiziral študijsko potovanje v Maroko. To naj bi šli 10. marca iz Ljubljane, tako da sem ves ćas govoril, da bom odšel iz Iraka 5. marca, a sem šel dan kasneje. S tem, da mi je še danes žal, da sem takrat odšel. To je edino, kar mi je res žal – iz popolnoma osebnih, egoistićnih vzgibov. Redko imaš namreć priložnost videti prihod vojne tako na srebrnem pladnju, kot se je tam dogajalo. Ker sem navdušeni opazovalec življenja okoli sebe, mi je res žal. Ne mislim pa si, da bi bila kakšna razlika, ker sem šel, ali pa bi tam ostal.

Je pustila iraška izkušnja pri vas kašne posledice?

Nić dobrega, popolnoma me je zagrenila. Za dve leti me je pahnila v popolni cinizem, ki je že rahlo samodestruktiven. Zato sedaj dobro razumem izrek: ne drezaj tja, kamor ni treba. Dejansko je ves ta pritisk okolja in samega sebe, težio prenašati. Treba je vedeti, da ko smo prestopili mejo, sem se poćutil, kot da bi prerezali popkovino, ki jo ćlovek vseskozi nosi s sabo. Predvsem pa me je v depresijo spravilo to, ko sem videl, kako nepomembno je ćloveško življenje. V smislu kot vrednota. In da predvsem ta naš zahodni model, ki si jemlje pravico, da govori, kaj je prav in kaj ni, je popolnoma zlagan. Deluje samo dokler je nam dobro, ko pa tega ni, je vsake demokracije konec in enakih pravic za vse. To je velika laž.

Bi se še enkrat odloćili za sodelovanje v takšni akciji?

Dobro vprašanje. Takrat me je toliko zamorilo, da ne vem, ćeprav je bila zame dobra izkušnja. Morda me je zamorilo predvsem to, da ta akcija Iráčanom ni prinesla nič, bolj je dala nam ali pa nam in našim karieram. Ljudje od vsega skupaj niso imel kaj posebnega, pa će se še toliko

prepričuješ, da je drugače. Zdaj, pa če bi šel še enkrat, je rahlo neprimerno razglablјati, saj nič v življenju ne bi počel še enkrat. Ne vem, če pa bi, bi zagotovo to precej drugače izpeljal.

Ste se po tem času še kdaj vrnili v Irak?

Ne! Pa saj moraš biti nor, da greš sedaj v Irak. Jaz si ne upam. Takrat, ko smo bili tam, je bilo jasno kdo pije in kdo plača...

Kako ste si financirali pot?

Okoli 200.000 tolarjev smo dobili na račun od donatorjev, potem pa je bilo še različno materialnih dobrin – od filmskih kaset do zdravil, baterij itd. Ampak razen tega denarja, pa je vsak plačal iz svojega žepa. Potem midva z Marto sva s članki zaslužila, ampak to je vedno tako. Ampak, ko sem prišel iz Iraka in Maroka, sem moral prodati kombi, da sem saniral dolgove, v katere sem zabredel zaradi akcije. Spomnim pa se, da smo bili zelo presenečeni, da je sploh kdo doniral denar. To nam je prinesla Eva v Istanbul, ko je tja priletela.

Torej žrtvovanje svojega denarja, časa, službe zato, da pomagaš nekomu drugemu...

To bi po mojem moralo biti normalno, zato ker s takšnimi stvarmi vidiš, kakšen suženj si, tebi vsiljenih odnosov v družbi. Poglejte, hodiš v službo, ki nima nobenega smisla, tečeš za denarjem, ki ga tako ali tako takoj zapraviš, kupuješ stvari, ki jih takoj, ko jih dobiš sovražiš, ker te zaslužijo. Iz te perspektive gledam, ne bi pa rad iz moralistične, saj je v primeru te akcije to precej za debatirati. Hočem namreč verjeti, da smo vsi odšli tja iz svojih osebnih razlogov, ker je ta altruističen razlog tako abstrakten, da ga ne priznam. Če pa ga resno vzameš, je pa tako prepotenten, da potem raje ne govorim o tem. Je pa treba vedeti, da smo v Irak odšli tisti, ki smo si na nek način lahko privoščili. Jaz celotno življenje tako živim, da sem altruist.

Priloga Č: Intervju z Erikom Valenčičem, Ljubljana, 23. marec 2007

Kako ste se odločili, da kot »živi ščit« odidete v Irak?

S slovenskim kolegom sva ravno v tistem času pisala protestno noto, v kateri sva hotela opozoriti, da slovenska vlada v Afganistan pošilja orožje in to 'zapakira' kot humanitarno pomoč. Ravno tisto noč (decembra 2002) mi zazvoni telefon – klicala me je Marta Gregorčič. Rekla mi je, naj se ne smejim in da ona gre v Irak. Jaz sem takoj rekel, da grem tudi jaz. To je bil popolni refleks, o katerem sem naslednje jutro še premišljal, a se dokončno odločil.

Kje so vzroki oziroma motivi za to odločitev?

Morda je razlog ta, da sem kakšno leto prej začel delati na Radiu Študent v politični redakciji, kjer je vse odtelej moje primarno zanimanje geopolitika – in sicer Srednji Vzhod. Vzrok je tudi v tem, da sem hotel na lastne oči videti to, o čemer pišem, saj sem skozi oči drugih medijev videl, da sila površno poročajo o tem. Vedel sem tudi, da se lahko kaj naučim. Med motive lahko štejem tudi tajne Pentagonove dokumente iz 1. zalivske vojne, ki sem jih odkril, v katerih piše, da je potrebno bombardirati vodovode, glavne električne centrale torej civilno infrastrukturo. Ti dokumenti so razdeljeni v šest poglavij, in zadnje se ukvarja s tem, da je treba humanitarno katastrofo, ki sledi uničenju vodovodov, naftovodov (torej diareja, bolezn), izkoristiti za propagando proti režimu Sadama Huseina. Torej to vedenje in zavedanje sta me spodbudila k odhodu, saj če ne nič drugega sem želel pomagati oziroma vsaj opozoriti na omenjene stvari. Vedelo se je namreč, da bodo mediji – sploh ameriški – izkrivljali resnico in zato smo želeli biti v Iraku vse od začetka. Moj načrt je bil tam ostati čim dlje časa, vojna gor ali dol, saj nismo vedeli, kdaj se bo zgodil napad.

Ste verjeli v uspeh t.i. akcije »Živi ščit«?

Sama ideja se mi zdi zelo zanimiva in prodorna že iz zgodovine, nikoli pa si nisem domišljal, da bo Američanom leta 2003 v Iraku kaj mar, če bom jaz ali kdorkoli drug, z neko belo zastavo stal na mostu in opozarjal, da tega ali onega ne bombardirati. Sicer pa sem verjel v uspeh ideje le v primeru, da bi se nas zbralo več tisoč ljudi, tako kot se je govorilo na začetku.

Zakaj ste se vrnili iz Iraka?

Vrnil sem se nekaj dni – kakšnih pet dni, ne spomnim se najbolj dobro - pred začetkom agresije na državo. Zakaj odhod? Zato, ker je infrastruktura »Živega ščita« razpadla. Ljudje, ki so spočeli to gibanje, so hkrati izvedli njegov abortus. Najprej so se razdelili na dva tabora, ki sta zaradi medsebojnih obtoževanj in napadov postala popolnoma nefunkcionalna. Najbolj vidni predstavniki pobude so bili vrženi iz Iraka, med njimi tudi Eva Marn – sicer zelo krivično. Ob tem je vse razpadlo in tudi režim nas je imel že »vrh glave«. Ukinjali so nam vse stvari – od press officia, do razmeščanja na objekte- stvari so absolutno postale nevzdržne. Na vse nevarnosti me je opozarjal tudi eden izmed nižjih uradnikov v formi enot, ki so nas varovale in hkrati nadzorovale – Jasin, s katerim sva postala dobra prijateljca. Dejal je, da ni več varno ostati z »Živim ščitom«, saj naj bi se napad zgodil vsak čas, v tej konstrukciji pa nihče ni pripravljen na to. Zato sem se preselil k njegovi družini, a po kakšnem tednu dni sem spoznal, da v Iraku absolutno ni nobenega načina, kot da sem eni družini bolj ali manj v napoto. Hkrati nisem imel zaupanja v »Živi ščit« zaradi katerega sem v Irak prišel in zato tudi nobenega razloga, da tam ostanem.

Kaj so bile vaše primarne naloge, ko ste leta 2003 prišli v Irak?

V zelo kratkem času sem spoznal, da ta pobuda »Živi ščit« ne bo delovala, saj je bilo preveč osebnih interesov. Na začetku smo ogromno dni preživeli v hotelu na milijon sestankih in

pogovorih, naredili pa nič. Sam sem se zato usmeril drugam - v delo v bolnišnicah, saj sem vedel, da ljudje že leta živijo pod sankcijami.

Ste se po vsem tem še kdaj vrnil v Irak?

Vse odtlej, ko sem zapustil državo marca 2003, sem se želel vrniti v Irak, saj so ljudje name naredili velik vtis in vse skupaj je pustilo globoke posledice. Moram povedati, da od izkušnje Iraka nisem več isti človek. Na meni je vse skupaj pustilo velike psihološke posledice. Tja sem odšel kot mirovnik, prišel nazaj kot neke vrste vojni dopisnik. Zato sem se po vsem vidnem odločil, da bom svoje novinarsko življenje posvetil najbolj zapostavljenim državam, kamor si malokdo upa iti brez nadzora ameriške vojske. Prvič sem bil spet tam decembra 2006 in januarja 2007. Moj končni zaključek je bil takšen: več so oni dali nam, kot mi njim. Brez dvoma.

Kaj za vas predstavlja »Živi ščit« - braniti nekoga z lastnim telesom?

Sama ideja je res, da ljudje z lastnimi telesi ščitijo druge ljudi - civiliste. A v bistvu gre predvsem zato, da se ljudje aktivirajo, razmišljajo. Ob vsem tem dogajanju v svetovni politiki, je množicam nagonsko prekipelo. Pojavljale so se demonstracije po vsem svetu, ta pobuda pa je le vrhunec. Šlo je predvsem za to, da je potrebno nekaj narediti. Potrebno združiti ljudi, jih spodbujati, da pridejo v Irak. Ja braniti tujca – ampak civilista. To čutim kot absolutno človeško dolžnost, če vemo, kakšne sankcije so v mnogih letih doletele Irak in koliko otrok je zaradi tega umrlo. Predvsem pri Američanih, Britancih in Kanadčanih, ki so bili takrat v Iraku, sem videl, da čutijo neke vrste moralno dolžnost, da pomagajo. Sicer pa ne bom pozabil ankete v Magu, kjer je bilo vprašanje, ali bi Slovenci morali tam umreti, da bi dokazali, da imajo prav. To se ti zdi tako brez veze, ko vidiš na licu mesta umirajoče otroke in celotno situacijo ... Zato zamerim vodstvu »Živega ščita«, da nikoli niso poskušali razumeti tamkajšnje situacije in s tem naredil abortus ideje, ki je sama po sebi zelo plemenita.

Kakšne vrste ljudje so sodelovali v pobudi?

Prvi, ki je bil tudi pobudnik akcije je bil Ken Nichols O'Keefe – zame popolni bedak, ki se mi je na začetku še zdel nekako v redu, saj je na vseh sestankih v svojih govorih izražal sočutje z Irčani, a dlje ko smo bili tam, vse bolj je deloval kot »talk show« izlivanja čustev. Ko je videl, da mu ideja ne bo uspela, je začel z manipuliranjem preko medijev in frontalno konfrontacijo z režimom. Govoril je namreč za medije, da se obnašajo zelo diktatorsko do nas, da nam ne dovolijo, kar bi mi želeli, da nam oni diktirajo vse dogodke itd. To seveda ni bilo res. To je seveda pripeljal tako daleč, da so ga izgnali iz države in on je svojo medijsko razlago lahko pripeljal do konca. Za dve osebi vem, da sta bila vohun in vohunka, ko sta kar naenkrat izginila in s sabo pobrala vse sezname tistih, ki so prišli kot »Živi ščit« v Irak in potem rušila krive ideje o naši akciji. Pri meni je to pustilo posledice, saj sem poskušal leta 2004 na palestinska ozemlja, pa me niso spustili v Izrael, čeprav sem zamenjal potni list. Poleg tega so bili ljudje, ki so si želeli predvsem sestankovanja in je v tem videl svoj smisel; bili so tudi verski fanatiki, ki so hodili okoli s krščansko logiko in poskušali širiti vero; potem so bili še samooklicane zvezde – John Ross, Donna iz Avstralije, Kenneth O'Keefe – ljudje, ki so sami sebi pripisali neke reference in so menili, da so moralne avtoritete, ki jih je treba poslušati; seveda se je našlo še nekaj posebnžev, ki niso nikoli spregovorili in se le nastanili na objektih; podobno kot mi, je bila skupina Špancev in Portugalcev; pa »Balkan sobranje« z manjšo grupo aktivnih ljudi – bili smo neke vrste svobodnjaki, ki smo si želeli direktnih akcij. Bili smo iskreni med sabo in smo vseskozi nekaj ustvarjali.

Vi ste želeli predvsem se razvrščati v šole in bolnišnice...

To je bilo zelo težko, saj nam režim tega ni dopustil. Šole sploh ne, saj katere pa so odprte med bombardiranjem oziroma vojno? To bi bil res nesmisel. Kar se tiče pa bolnišnic, je bila velika težava, saj so se že pripravljali na invazijo, same bolnišnice pa so bile v slabem stanju in brez nujno potrebnih pripomočkov, zdravil itd. In tudi predstojnik ene izmed bolnišnic v Bagdadu mi je dejal, da že tako ali tako jim primanjkuje prostora in vsega drugega, zato ne rabijo še 50 ali 60 ljudi, za katere ne vedo, kako se bodo obnašali. Zato je dejal, da ne bi radi videli, da bi bili tam. Jaz sem nekajkrat bil v bolnišnici, a sam. Drugače ni šlo.

Menite, da bi torej lahko bila pobuda bolj uspešna, ob boljši organizaciji in množici sodelujočih?

Zame je bilo vse skupaj samo še ena repriza mednarodnih antiglobalističnih konferenc, ki sem jih že videl po Evropi, pa tudi antiglobalističnih demonstracij. To »Gibanje Gibanj«, v katerem so združeni vsi mogoči aktivisti, ne more in nikoli ni delovalo kot celota. Vse skupaj je bilo z nekaj še drugimi gibanji premeščeno v Bagdad. In to je bila ena velika katastrofa. Le malokdo je spoštoval iraško kulturo, ljudi, razmišljanje. Mnogi niso pokazali spoštovanja do režima in države. Treba se je bilo pogovarjati s tamkajšnjimi državljani, jim povedati, da jih Zahod ne sovraži, da je vse skupaj politika. Kopica je bilo takšnih (govorim za kakšno tretjino vseh), ki so prišli le sestankovat, bilo pa je veliko iskrenih ljudi, ki so želeli dejanja. A bilo nas je premalo. Absolutno zgrešeno je bilo prepričanje nekaterih, da bomo lahko ustavili vojno. Morda, če bi nas bilo nekaj tisoč, bi lahko naredili precej več kot smo, saj par sto ljudi, ki se menjujejo, se da voditi kot ovčice, nekaj tisoč pa se ne da.

Je bil Balkan sobranje »vlečni voz« akcij?

Zaradi izjemnih sposobnosti Andreja Moroviča, smo res mi pripravili ogromno akcij mimo te rigidne strukture »Živega ščita«. V primerjavi z drugimi smo bili precej bolj aktivni. Imeli smo ogromno idej, ki smo jih poskušali izvesti. Vedno se nam je pridružilo še nekaj ljudi, ki so prav tako hoteli akcije, ne pa sestankovanja. Bili smo precej prepoznavni kot »Balkanci« - s tem, da bolj Marta, Eva in Morovič -, ki vseskozi nekaj pripravljamo. Spoznali smo veliko ljudi, ki so prišli do nas, in rekli, imamo takšno idejo in kaj naj zdaj, pa smo rekli, dajmo naredit, material in ostalo bomo že dobili. Mnogokrat se nas je zbralo spontano 30 ali 40 ljudi, ki smo nato odšli na ulice Bagdada ter na različne načine izražali nestrinjanje s politiko.

Kako ste se prilagajali tamkajšnjemu režimu?

Vse od takrat, ko smo prišli v Irak smo imeli »spremljevalce« - neke vrste enoto ali pa organizacijo, ki nam je hkrati pomagala, a bdela nad nami, da slučajno ne bi kaj počeli na svojo roko. Z njimi smo seveda zelo dobro sodelovali, a niso nam pustili vsega, kar bi želeli – predvsem nastanjanje v šolah in bolnišnicah, a to z razlogom kot sem že prej povedal. Sicer pa smo se razumeli, v določenih trenutkih so nas hoteli speljati na drugo pot, da bi izgledalo, da podpiramo režim Sadama Huseina, a nikoli jim ni uspelo. Spomnim pa se recimo nekega časopisa, kjer so objavili neke vrste reportažo o nas in meni, ki sem bil v Iraku tudi kot novinar za Radio Študent. Receptor mi je bral članek, kjer je pisalo, da sem prišel v Irak se boriti za Sadama in da bomo izgnali nevernike itd. Ljudje temu tako niso verjeli, saj so vedeli, kakšen je režim in kakšne so manipulacije. Iračani pa so nas jemali kot primarni necenzuriran vir informacij. »Drue bešarije« (živi ščit, o.p.) je bil dobro poznan. Hkrati so nas dobro sprejeli, saj smo jim prinašali upanje, vedeli pa so tudi, da ob napad na Irak, tam ne bomo ostali, saj nismo imeli primerne infrastrukture, bili pa bi tudi lahka tarča za agresorje in bi nas lahko izkoristili. Je pa res, da so nam na Zahodu kot tudi Husein podtikali, da smo naklonjeni njemu in zato v Iraku.

Vas je bilo v kakšnem trenutku v Iraku strah?

Ne, nikoli. Že dolgo časa pred tem sem pisal o tej moriji, veliko bral itd. Že takrat sem bil šokiran, ne more te pustiti ravnodušnega. V takšnem okolju, med takšnimi ljudmi, ki ti ne bi skrivili lasu, te ne more biti strah. Vsekakor neki občutki tesnobe so bili, predvsem na poti v Irak zaradi nevednosti, kako bo vse skupaj zgedalo. Ko gledaš tamkajšnje ljudi, ki so psihično tako uničeni, ter otroke, ki ne poznajo koncepta besede mir, ko imaš dve generaciji teh ljudi, enostavno veš, da oni sebe ne ubijajo, ker oni dejansko nikoli ne živijo zares. Ko se jim rodijo otroci, dejansko en del njih umre. Spomnim se tudi moškega, ki je na enem izmed protestov na tržnici v Bagdadu kričal, da svojih šest hčera raje spremeni v bombe, kot pa da bi sam sebi dovolil, da jih vzgaja v takšnem režimu. Ob takšnih grozotah te ne more biti strah.